

Број: 03-07-6-63-2/12
Сарајево 22. 02. 2012. год.

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ПАРЛАМЕНТАРНА СКУПШТИНА
ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ
Н/Р: Посланик, Душанка Мајкић
Сарајево

24.02.2012
01-50-1-15-20/12

Предмет: Одговор на посланичко питање, доставља се
Веза: Ваш акт број: 01/а-50-1-15-20/12 од 07. 02. 2012 год.

На 20. Сједници Представничког дома Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине, одржаној дана 02.02.2012.године, посланик Душанка Мајкић је Агенцији за унапређење страних инвестиција у БиХ поставила питање, слједеће садржине:

1. На основу којих законских одредби је формиран Фонд за подршку страним инвеститорима у БиХ?
2. Колико је до сада одобрено средстава за ову намјену по годинама?
3. Које су фирме добиле средства Фонда за 2010 годину у износу од 1.887.000 КМ (од укупно одобрених 2.000.000 КМ)? Прецизно навести назив фирме и вриједности додијељених средстава по фирмама, те намјену средстава.
4. да ли ФИПА има израђену пословну стратегију и акциони план? Ако има ставити ми на увид.
5. Шта руководство Агенције намјерава предузети на рационализацији трошкова и то првенствено:
 - а) на смањењу броја чланова Управног одбора ФИПА-е (кроз измјену Закона) и
 - б) смањењу трошкова закупа који су у 2010.години износили око 250.000 КМ (Авазов торањ)

Поступајући у складу са чланом 155. Став 3. Пословника Представничког дома Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине Агенција за унапређење страних инвестиција у БиХ, у прилогу акта вам достављамо одговор на постављена питања.

С поштовањем,

ДИРЕКТОР

Јелица Грујић

Прилог: Као у тексту

1. На основу којих законских одредби је формиран Фонд за подршку страним инвеститорима у БиХ?“

Успостављање и функционисање Фонд за подршку страним инвеститорима у Босни и Херцеговини регулисано је слjedeћeим документима:

1. Одлука о формирању Фонда за подршку страним инвеститорима у БиХ – (8. сједница одржана 26.04.2007г.)
2. Правилник о начину додјеле средстава за подршку страним инвеститорима у БиХ - (23.сједница одржана 20.09.2007г.)
3. Одлука о формирању и функционисању Одбора Фонда за подршку страним инвеститорима у БиХ – (23. сједница одржана 20.09.2007г.)
4. Одлука о критеријима развијености подручја БиХ у циљу додјеле средстава из Фонда за подршку страним инвеститорима у БиХ – (52. сједница одржана 12.06.2008г.)
5. Правилник о начину додјеле средстава за подршку страним инвеститорима у БиХ- (134.сједница одржана 5.10.2010г.)

Средствима Фонда управља Одбор Фонда којег именује Савјет министара БиХ. Везано за именовања и рад Фонда Савјет министара је донио слијeдeће документе:

1. Одлука о формирању и функционисању Одбора Фонда за подршку страним инвеститорима у БиХ –(23.сједница одржана 20.09.2007). Одлуком је прописано да мандат чланова траје двије године.
2. Рјешења о именовању чланова Одбора Фонда – (23.сједница одржана 20.09.2007г.). Именовани: Антон Рилл, предсједник Министарство финансија и трезора БиХ, Бранислав Жугић, члан, Министарство спољне трговине и економских односа БиХ; Харис Башић члан, Агенција за промоцију страних улагања БиХ.
3. Рјешење о измјени Рјешења о именовању чланова Одбора Фонда за подршку страним инвеститорима у БиХ – (90.сједница одржана 11.06.2009.г.)-Именовани: Анка Шешлија, предсједавајућа, Министарство финансија и трезора БиХ, Миленко Пандуревић, члан, Министарство спољне трговине и економских односа БиХ.
4. Одлука о именовању чланова Фонда за подршку страним инвеститорима у БиХ – (130. сједница одржана 19.08.2010г.) Именовани: Зехра Селимовић, предсједавајућа, Министарство спољне трговине и економских односа БиХ; Анка Шешлија, члан Министарство финансија и трезора БиХ; Јелица Грујић, члан, Агенција за промоцију страних улагања БиХ.

Средства за Фонд издвајају се из Буџета институција БиХ на годишњем нивоу у износу од 2.000.000 КМ, приказују се у оквиру буџета Агенције за промоцију страних улагања а воде се на посебном подрачуну у оквиру буџетских средстава - Средства буџета институција БиХ-Министарство финансија и трезора БиХ-ФИПА-“Фонд за подршку страним инвеститорима у БиХ“

Општи критериј за додјелу средстава су:

1. Број новозапослених у компанији;

2. Подручје инсталираности инвестиције (развијено, неразвијено или изразито неразвијено), у складу са Одлуком-критеријима које усвоји Савјет министара;
3. Вриједност инвестиције;
4. Проценат учешћа извоза у укупној производњи;
5. Еколошки утицај;

Средства се могу додијелити за окончане инвестицијске пројекте у:

1. Сектору производње;
2. Сектору развоја и истраживања;
3. За друге пројекте од значаја за економски развој БиХ изузев пројеката у угоститељству, трговини, банкарству, лизингу и осигурању.

2. Колико је до сада одобрено средстава за ову намјену по годинама?

У складу са Одлуком о формирању Фонда средства за ову намјену су 2.000.000 КМ годишње. Цјелокупан износ средстава је додијељен у 2008. и 2009. а у 2010. години додијељено је 1.887.000 КМ што укупно износи 5.887.000 КМ. У 2011. години средства нису ни додијељена због цјелогодишњег привременог финансирања.

ПРЕГЛЕД ДОДИЈЕЉЕНИХ СРЕДСТАВА ИЗ ФОНДА ЗА ПОДРШКУ СТРАНИМ ИНВЕСТИТОРИМА У БИХ

Година	Број фирми које су аплицирале	Број фирми којима су додијељене	Износ инвестиција у пројекте који су реализовани у претходној години	Број новозапослених	Износ укупно додијељених	Додијељена средства у односу на инвестиције
1	2	3	4	5	6	7=6:4
2008.	32	24	102.044.682	321	2.000.000	1,96
2009.	36	26	104.181.574	562	2.000.000	1,92
2010.	40	24	82.034.115	614	1.887.000	2,30
2011.	0	0	0	0	0	0
Укупно	108	74	288.260.371	1.497	5.887.000	2,04

3. Које су фирме добиле средства Фонда за 2010.годину у износу од 1.887.000 КМ (од укупно одобрених 2.000.000 КМ). Прецизно навести назив фирме и вриједности додијељених средстава по фирмама те намјену средстава.“

Компанија/инвеститор	Износ додијељених средстава
1. SL TAKOVO-PREHRAMBENA INDUSTRIJA, Trebinje/TAKOVO;SWISSLION-TAKOVO, Srbija	145.000
2. XELLA BH, Tuzla/ISKRAEMECO, Hrvatska; XELA BAUSTOFFE ALPE ADRIA HOLDING, Njemačka	145.000

3.SISECAM SODA LUKAVAC -SSL; Lukavac/SODA SANAYII A.S., Tursak	145.000
4. ŽUVELA-HB, Stolac/Josip Žuvela, Hrvatska	113.000
5.INTRAL BH, Živinice/ INTRAL, Slovenija	113.000
6.DUBICOTTON, Kozarska Dubica/Franzoni Filati S.p.A. Italija	113.000
7. MREŽA-NETWORK, Derventa/NETWORK QUALITY MANAGEMENT, Austrija	113.000
8. STAMPRESS, Cazin/I.S.A. GRIDIS; DAL COL; ITALGRIGLIATI, Italija	80.000
9. ADRIA HISTHIL RASADNIK, Gabela-Čapljina/Slovenija, Hrvatska, Nizozemska, Italija	80.000
10. BRIGO INVEST, Banovići/BRIGO INVEST GmbH, Austrija	80.000
11. FKL, FABRIKA KOTRLJAJUĆIH LEŽAJEVA I KARDANA, Višegrad/FKL TEMERIN, Srbija	80.000
12. BOSNAPLOD DD, Brčko/M.J.M. Ljubljana	80.000
13. KAVAT, Travnik/KAVAT, Švedska	80.000
14.BEMA, Banja Luka/ Martin Žilnik i Benjamin Fugina, Slovenija	80.000
15.PMP JELŠINGRAD Fabrika mašina A.D., Gradiška/BEORCHIASrl, Italija	80.000
16. SIMPROMAX, Novi Grad/SIMPROLIT CONSTRUCTION TECHNOLOGIS, Švicarska	40.000
17. SOCKSMAKER 3, Tešanj/Redini Luigi, Constanzi Ottavio, Redini Marco, Italija	

	40.000
18.METALHOLAND; Šamac/RAKIĆ BEHEER BV, Holandija	40.000
19. ELATEC, Tuzla/ELATEC VERTRIEBS GmbH, Njemačka	40.000
20. GRID BH, Sarajevo/PCC DEG RENEWABLES, Njemačka; SA-RA ENERJI, Turska	40.000
21.MIVIKO, Posušje/Bojan Mihajlović, Austrija	40.000
22.ZINKTEKNIK BOSNIA, Vrapčići/ZINKTEKNIK, Njemačka	40.000
23. MHE –MALA HIDROELEKTRANA ZAGRAĐAČKA – Prozor-Rama/MALE HIDROELEKTRANE, Hrvatska	40.0000
24.NUTI DUE, Prijedor/NUTI DUE S.P.A., Italija	40.000
УКУПНО УЛАГАЊЕу 2009.	82.034.115
УКУПАН БРОЈ НОВОЗАПОСЛЕНИХ у 2009.	614
ДОДИЈЕЉЕНА СРЕДСТВА ИЗ ФОНДА	1.887.000 или 2,30% uloženih sredstava
УКУПНО УЛАГАЊЕ У2010.	42.583.139
УКУПАН БРОЈ НОВОЗАПОСЛЕНИХ У 2010.	634

Средства из Фонда за 2010 годину додијељена су у складу са Правилиником и на основу Одлука Одбора Фонда. На расписани јавни позив за подношење апликација у циљу додјеле средстава Фонда(који објављен у Независним новинама, Дневном авазу и Дневном листу, веб страници Агенције, као и порталима е-капија и пословне новине) достављена је 41 апликација. Евалуацијом приспјеле документације утврђено је да 25 апликаната испуњава све тражене услове, док је 16 апликација због неиспуњености критерија, одбачене. У складу са Правилником, Одбор Фонда је свима који испуњавају услове понудио закључивање уговора. Уговоре је потписало 24 фирме (прилог табела) док је фирма Јавор Текстил д.о.о. Невесиње чији је власник и инвеститор С.М.Т. из Сан Марина, након проведене процедуре оцјењивања одбила потписати понуђени уговор те су нас 15.12.2010.г обавијестили да средства неприхватају (прилог1- обавјештење о неприхватању средстава). Средства су остала нераспоређена и на намјенском подрачуну што потврђује документација из извјештаја о финансијском пословању. (прилог2-извод из извјештаја о финансијском пословању).

Са сваком фирмом је потписан Уговор о додјели средстава из Фонда за подршку страним инвеститорима у БиХ, на који је претходно мишљење дало Правобранилаштво БиХ. Обавезе фирме регулисане су одредбама Уговора а гласе:

Члан 2 – „Корисник средстава је обавезан средства користити намјенски за даљње инвестиционе активности што ће доказати достављањем извјештаја о финансијском пословању за 2010 годину“

Члан 3- „Корисник средстава је обавезан запослене које је примио у радни однос у 2009.години задржати у радном односу и у 2010.години, уз задржавање минималног број запослених који је исказан на дан 31.12.2009.године, што ће доказати достављањем Извјештаја о финансијском пословању за 2010годину.

Све фирме су доставиле документацију из Извјештаја о финансијском пословању за 2010 годину као доказ о испуњењу обавезаутврђених Уговором, која потврђује:

1. да су на дан 31.12.2010. имали 634 запослена више у односу на стање 31.12.2009
2. да су све фирме средства утрошила у инвестиције и да укупна улагања у 2010.години износе 42.583.189 КМ.

У складу са Правилником о начину додјеле средстава за подршку страним инвеститорима у БиХ донесеним 05.10.2010.године, Савјету министара на усвајање достављен је Извјештај о додијељеним средствима Фонда за 2010.годину.

Уред за ревизију је је у свом извјештају о финансијској ревизији Агенције навео : „Одбор Фонда за подршку страним инвеститорима, у складу са утврђеним надлежностима, провео је процедуру за додјелу средстава из Фонда. Процедура је проведена у складу са Правилником о начину додјеле средстава за подршку страним инвеститоримау БиХ.“

4.Да ли ФИПА има израђену пословну стратегију и акциони план? Ако има, ставити ми на увид.

На 130. сједници Савјета министара одржаној 12.10.2006.године, усвојена је Стратегија промоције-привлачења страних инвестиција у Босни и Херцеговини. (прилог3) а на 9. сједници Савјета министара одржаној 08.05.2007.године усвојен је и Оперативни план реализације мјера за имплементацију Стратегије промоције – привлачења директних страних инвестиција у Босни и Херцеговини.(прилог4).

У складу са чланом 23. Закона о министарствима и другим органима управе, министарства и управне организације дужне су за сваку календарску годину донијети програме рада који се након прибављања мишљења Министарства финансија и трезора о финансијском аспекту програма рада, доставља на потврђивање Савјету министара.

У оквиру ИПА средства а по питању алокације средства у Sector Fiche-u Private Sector Development у марту 2011.г. години тражено је одобрење пројекта за израда и усвајање нове стратегије привлачења страних улагања у БиХ(2012-2015) која би се базирала на секторским и развојним стратегијама ентитета. Пројекат није одобрен.

5.Шта руководство Агенције намјерава предузети на рационализацији трошкова и то првенствено:

- а) на смањењу броја чланова Управног одбора ФИПА-е (кроз измјену закона) и**
- б) смањењу трошкова закупа који су у 2010.години износили око 250.000 КМ (Авазов торањ)?**

У складу са Законом о Агенцији за унапређење страних инвестиција у БиХ а у оквиру задужења са 134.сједнице Савјета министара одржаној 05.10.2010.године Министарство

спољне трговине и економских односа је покренуло иницијативу измјене Закона о Агенцији за унапређење страних инвестиција у БиХ. У оквиру измјена чланом 5. и 7. предвиђен је престанак постојања Управног одбора и оснивања Савјетодавног одбора. Измјене Закона нису прошле у парламентарној процедури.

Такође, а у циљу рационализације трошкова Агенција је припремила Приједлог одлуке о измјенама и допунама Одлуке о висини накнада за рад чланова Управног одбора Агенције за унапређење страних инвестиција БиХ. Приједлог Одлуке је достављен на мишљење Уреду за Законодавство и Министарству финансија и трезора 2.11.2011.г. На достављени приједлог Министарство финансија и трезора до данас није доставило мишљење што је неопходно за упућивање Савјету министара на разматрање и усвајање. Уштеде по овом приједлогу на годишњем нивоу би износиле 45.000 КМ.

За простор који Агенција користи у Сарајеву, потписани Уговор истиче 01.07.2012.године и већ су покренуте активности у складу са препорукама Извјештаја ревизије учинка „Управљање трошковима закупа за рад и смјештај институција БиХ“.Тренутна цијена намјештеног канцеларијског простора за канцеларије у Сарајеву износи 26,99 КМ (према наведеном извјештају цијене изнајмљеног намјештеног канцеларијског простора крећу се до 69 КМ). Стручни Колегиј Агенције (на сједници одржаној 30.01.2012) је већ размотрио приједлог за изнајмљивање просторија који подразумијева смањење радне површине по запосленом а коначне уштеде ће зависити од понуде пословних простора на тржишту. Све препоруке из наведеног Извјештаја,у даљим процедурама, ће у потпуности бити испоштоване.

Javor tekstil

JAVOR TEKSTIL D.O.O. NEVESINJE
PREDUZEĆE ZA PROIZVODNJU, PROMET I USLUGE
88280 NEVESINJE, KILAVCI BB

**Agencija za podsticaj stranih investicija
u BiH - FIPA**

SARAJEVO

TEL: 059/601-413

FAX: 059/601-623

E-MAIL: javornnj@teol.net

ŽIRO RAČUN: 5620080000021346 NLB BANK;

3381302212262517 UNICREDIT BANK

JIB: 4401397020001

PDV: 401397020001

Datum: 27.01.2011.

BP: 01-03/11

Predmet: Obavještenje .-

Obavještavamo vas da strani investitor S.M.T. iz Republike San Marino, koji je ujedno i većinski vlasnik u Javor tekstilu d.o.o Nevesinje, nije u mogućnosti dati saglasnost Javor tekstilu za potpis Ugovora o dodjeli podsticajnih sredstava iz fonda FIPA u iznosu od 113.000 KM.

Ovakva odluka stranog investitora bazira se na činjenici da Fond nije prihvatio dopunu Ugovora u pisanom obliku, predloženu sa naše strane. Napominjemo da se dopuna Ugovora odnosila na decidno definisanje obaveza koje proističu po osnovu čl.2 i čl.3 ovog Ugovora .

Obavještavajući vas o prednjem iskreno se zahvaljujemo na saradnji i srdačno vas pozdravljamo.

S poštovanjem.

Prilog: dopuna Ugovora

Direktor
Dragan Savić

[Handwritten signature]

BOSNA I HERCEGOVINA

OPĆINA NEVESINJE

01.02

06 50 62-1

DOPUNA UGOVORA

U prilogu vam prosljeđujem prevod koji se odnosi na **dopunu Ugovora** o dodjeli sredstava iz fonda FIPA . Dopunu Ugovora je sačinio strani ulagač;

Preduzeće Javor doo prima sredstva dodijeljena od strane FIPA-e i sprema ih na poseban račun, bez korištenja do 30/04/2011. Do tog datuma FIPA se obavezuje na prihvatanje člana 8 ugovora ili aneksa ugovora u kojima su sadržani uslovi. U slučaju neprihvatanja uslova sadržanih u članu 8 Ugovora (ili Aneksu ugovora), primljena sredstva preduzeće Javor će vratiti fondu FIPA najkasnije do 30/04/2011.

Član 8

Stranke primaju na znanju da je po članu 2. preduzeće Javor doo, već u 2010 prikupio predračune za proizvodna ulaganja od 30.000 €, koja će biti realizovana unutar 2011 godine, i s time se obavezuje da će uložiti sredstva samo do tog iznosa.

Stranke primaju na znanje da je, u vezi sa članom 3., s datumom potpisivanja ovog ugovora 22. decembra 2010, preduzeće Javor doo u skladu s obavezama primanja i zadržavanja radnika već ispunio obavezu, i po tom osnovu zadovoljava navedeni član.

Agencija za promociju stranih investicija u Bosni i Hercegovini - FIPA-e, izjavljuje da je pročitala i provjerila ispravnost gore navedenog, i stoga izjavljuje da se, bez obzira na odredbe čl. 4., odriče, sada i u buduće, od prigovora o plasmanu novčanih sredstava i obvezi zadržavanja zaposlenih radnika.

Kontakt osoba: Mob.tel.+ 393486912954, + 3780549-942826

Dott. Pagliarani Ivan
pagliarani@linea-uno.com
Resp. Amministrativo

LINEA-UNO

Linea Uno S.a. Sede Legale ed Amministr.:
Via O. Scavino, 4 - 47891 Rovereto RSM
Iscr. Reg. Soc. N°1801 - C.O.Econ. SM07257
Tel. 0549-942826 Fax. 0549-941375

PRICOG 2

Bosna i Hercegovina
Račun. razdoblje: DEC-10
Vrsta terećenja: SVE
Interval: Produljena tekuća godina
Valuta: KM

Izvršena analiza raspoloživih
ORGANIZACIJA Range 0803 to 0803
FOR ORGANIZACIJA - 0803

Datum izvješća: 24-VEL-2011 11:51
Stranica: 1 od 1
Naziv prorač: BIH OPERAT ACC
Naziv predloška: KONTA-BUDZ KONT

FOND	A/C	KONTO	Opis	Iznos proračuna	Iznos terećenja	Stvarni iznos	Raspoloživa sredstva
01	Rasho	6111	Bruto place i naknade	928,000.00	0.00	829,854.31	98,145.69
		6112	Naknade troškova zaposlen	193,000.00	0.00	168,248.53	24,751.47
		6131	Putni troškovi	70,000.00	0.00	63,065.30	6,934.70
		6132	Izdaci telefonskih i post	48,000.00	0.00	46,426.90	1,573.10
		6133	Izdaci za energiju i komu	21,000.00	0.00	19,985.60	1,014.40
		6134	Nabavka materijala	18,000.00	0.00	15,830.84	2,169.16
		6135	Izdaci za usluge prevoza	16,000.00	0.00	13,289.66	2,710.34
		6136	Unajmljivanje imovine i o	249,500.00	0.00	249,383.28	116.72
		6137	Izdaci za tekuće održavan	13,000.00	0.00	6,512.92	6,487.08
		6138	Izdaci osiguranja i banka	6,000.00	0.00	3,457.11	2,542.89
		6139	Ugovorene usluge	238,840.14	0.00	212,811.15	26,028.99
		6143	Grantovi neprofitnim orga	2,000,000.00	0.00	1,887,000.00	113,000.00
		8213	Nabavka opreme	36,143.00	0.00	36,106.13	36.87
				3,837,483.14	0.00	3,551,971.73	285,511.41
			Ukupno				
			Commit	0.00			
			Obligat	0.00			

FOND	Ukupno	3,837,483.14	0.00	3,551,971.73	285,511.41
	Commit	0.00			
	Obligat	0.00			

ORGANIZACIJA	Ukupno	3,837,483.14	0.00	3,551,971.73	285,511.41
	Commit	0.00			
	Obligat	0.00			

Sveukupno		3,837,483.14	0.00	3,551,971.73	285,511.41
	Commit	0.00			
	Obligat	0.00			

**** Kraj izvješća ****

FIPA - Agencija za unapređenje stranih investicija u BiH

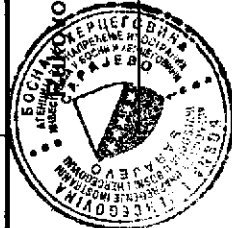
ZBIRNI PREGLED

rashoda budžeta po ekonomskim kategorijama
za period izvještavanja: od 01.01. do 31.12.2010. godine

R.b.	Vrsta rashoda	Ekonomski kod	Odobreno budžetom za tekuću godinu	Izmjene: rebalans, prestrukturiz., budž. rezerva (+,-)	Korigovani budžet (4+,-5)	Realizovano u tekućem periodu	Realizovano u prethodnoj godini	Index (7/6)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I	TEKUĆI I ZDACI		1.784.000	68.509	1.852.509	1.680.034	1.711.185	91
1.	Bruto plate i naknade	6111	968.000	-40.000	928.000	829.854	838.667	89
2.	Naknade troškova zaposlenih	6112	207.000	-14.000	193.000	168.249	176.634	87
3.	Putni troškovi	6131	70.000	0	70.000	63.065	94.944	90
4.	Izdaci PTT usluga	6132	48.000	0	48.000	46.427	59.132	97
5.	Izdaci za energiju i komunalne usluge	6133	17.000	4.000	21.000	19.986	24.060	95
6.	Nabavka materijala	6134	18.000	0	18.000	15.831	17.938	88
7.	Izdaci za usluge prevoza i goriva	6135	16.000	0	16.000	13.290	28.024	83
8.	Unajmljivanje imovine i opreme	6136	249.000	500	249.500	249.383	194.257	100
9.	Izdaci za tekuće održavanje	6137	13.000	0	13.000	6.513	15.265	50
10.	Izdaci za osiguranje i platni promet	6138	6.000	0	6.000	3.457	3.319	58
11.	Ugovorene i druge posebne usluge	6139	172.000	118.009	290.009	263.980	258.945	91
II	KAPITALNI IZDACI		38.000	0	38.000	36.106	34.919	95
1.	Nabavka opreme	8213	38.000	0	38.000	36.106	34.919	95
III	TEKUĆI GRANTOVI	614000	2.000.000	0	2.000.000	1.887.000	2.000.000	94
1.	Fond za podršku stranim investitorima	614300	2.000.000	0	2.000.000	1.887.000	2.000.000	94
	SVEUKUPNO		3.822.000	68.509	3.890.509	3.603.140	3.746.104	93

Službenik za finansije

Službenik za finansije

**LOK INSTITUT ZA ORGANIZACIJU I EKONOMIKU
SARAJEVO**

**STRATEGIJA PROMOCIJE-PRIVLAČENJA
DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA U
BOSNU I HERCEGOVINU**

Sarajevo, 2006.

S A D R Ź A J

	Strana
I PRISTUP	4
1.1. Ciljevi generalne razvojne strategije	5
1.2. Ciljevi u segmentu stranih investicija	7
1.3. Stimulisanje sektorskih prioriteta	8
 2. DOSADAŠNJE STANJE I OGRANIČENJA DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA	 10
2.1. Dosadašnja direktna strana ulaganja u Bosni i Hercegovini	10
2.2. Karakteristike države bitne za njezinu ekonomsku kompetitivnost	16
2.3. Kreditni rizik Bosne i Hercegovine na osnovu uslovljavanja vodećih agencija za kreditni rejting (Moody's i S&P)	17
2.4. Stepen razvijenosti ekonomskih sloboda i mogućnost poboljšanja za Bosnu i Hercegovinu	19
2.5. Glavna ograničenja direktnih stranih investicija i mjere za njihovo otklanjanje	22
2.6. Komparativni pregled povlastica za strana ulaganja	25
 3. STRATEGIJA PROMOCIJE USMJERENA PREMA PRIMAOCIMA DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA	 29
3.1. Ciljni segmenti	29
3.2. Determinante privlačenja direktnih stranih investicija u BiH	32
3.3. Otklanjanje barijera i unapređenje poslovnog okruženja	39
 4. STRATEGIJA USMJERENA PREMA INVESTITORIMA	 42
4.1. Razvijene evropske zemlje	45
4.1.1. SR Njemačka	45
4.1.2. Austrija	48
4.2. Susjedne zemlje	48
4.2.1. Hrvatska	48
4.2.2. Slovenija	49
4.2.3. Srbija i Crna Gora	50
4.3. Zemlje u razvoju	50
4.3.1. Osnovne karakteristike investicija iz zemalja u razvoju	50
4.3.2. Malezija	52

	Strana
4.3.3. Turska	52
4.4. Strategija usmjerena prema određenom broju odabranih ulagača	55
4.4.1. Finansijski sektor	55
4.4.2. Multinacionalne kompanije	56
4.5. Posebne mjere promocije	60
5. ORGANIZACIONE DIMENZIJE PROVOĐENJA STRATEGIJE	62
5.1. Institucionalna mreža promotora direktnih stranih investicija	62
5.1.1. Vanjskotrgovinska komora BiH	62
5.1.2. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa	62
5.1.3. Ministarstvo vanjskih poslova	63
5.1.4. Agencije za privatizaciju	64
5.2. FIPA – nosilac integralnih programa promocije-privlačenja	64
5.3. Mjere i instrumenti povećanja efikasnosti FIPA	65
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	70
LITERATURA	75

PRISTUP

Pri istraživanju i izradi STRATEGIJE PROMOCIJE-PRIVLAČENJA DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA U BOSNU I HERCEGOVINU polazi se od slijedećih osnovnih postavki i relacija:

- Direktne strane investicije su jedan od ključnih faktora razvoja Bosne i Hercegovine. Njihovo povećanje je cilj koji proizilazi iz svih ključnih ciljeva generalne strategije razvoja BiH;
- Radi se o razvojnem faktoru koji omogućuje (re)aktiviranje domaćih prirodnih, materijalnih i ljudskih resursa;
- Dosadašnji priliv direktnih stranih investicija u Bosnu i Hercegovinu je nedovoljan, a razlozi su pored niske konkurentnosti i efikasnosti privrede, te lošeg imidža BiH u svijetu i u nedovoljno aplikativnoj strategiji promocije-privlačenja direktnih stranih investicija;
- Osnovni cilj ove Strategije jeste veći priliv direktnih stranih investicija u BiH. Njegovo efektivnije postizanje je moguće ukoliko se Strategija fokusira u dva smjera:
 - a) Prema primaocima-korisnicima direktnih stranih investicija,
 - b) Prema stranim investitorima;
- Uz ocjenu da je prvi smjer do sada bio zapostavljen, u Strategiji će se u ovom području najprije diferencirati ciljni segmenti: svi nivoi državne vlasti, preduzeća, investitori itd. Iza toga je neophodno identifikovati, u formi modela, relevantne determinante privlačenja direktnih stranih investicija, kao što su: resursi odnosno kapaciteti, infrastruktura, projekti, beneficije, podrška, i sl. Na osnovu toga i na osnovu prijedloga otklanjanja barijera i unapređenja investiciono-razvojnog i poslovnog okruženja, stvorio bi se pregledan domaći teren spreman za privlačenje i efektiviranje direktnih stranih investicija. To je, istovremeno i glavni proizvod koji će biti predmet promocije.;

- U svrhu što aplikativnijih rješenja i mjera, sličan pristup bi trebalo primijeniti i u drugom smjeru, prema inostranim investitorima što se jasno vidi iz dijela 4. sadržaja. Specifičnost je što ovaj dio treba da rezultira modelima opšteg i selektivnih-segmentalnih promocijnih programa;
- Iako su uloga i pozicija FIPA-e dosta jasno postavljene, Strategiju bi trebalo zaokružiti sa jasno definisanom organizacionom dimenzijom. U ovom dijelu, pored ostalog, treba definisati kompetencije i odnose u okviru cijele institucionalne mreže učesnika u promociji-privlačenju direktnih stranih investicija sa prijedlogom matrice glavnih aktivnosti po nosiocima.

Na osnovu sagledavanja i analize globalnog i regionalnog okruženja odnosno trendova u oblasti stranih ulaganja uzimajući u obzir dosadašnja iskustva, opšte političke, poslovne i investicione okvire i okruženje, respektujući i priznate principe «najbolje prakse», u Strategiji će se definisati konkretne i operative smjernice, mjere i aktivnosti u daljem radu, u ovom segmentu djelatnosti, vodeći računa da je konačna svrha ovog dokumenta stvaranje uslova za veći priliv direktnih stranih investicija u Bosnu i Hercegovinu.

Pri ovome je, pored ostalog, neophodno:

- Identifikovati postojeće slabosti i ograničenja koja utiču na strana ulaganja, kao i mjere za njihovo korigovanje ili otklanjanje,
- Identifikovati osnovne pogodnosti, komparativne prednosti, sektore, resurse i sl., koji su najatraktivniji za strane ulagače,
- Sugerisati podsticajne mjere i instrumente za privlačenje direktnih stranih investicija.

1.1. Ciljevi generalne razvojne strategije

Ako se izuzme PRSP, Bosna i Hercegovina još uvijek nema definisanu i razrađenu integralnu strategiju ekonomskog razvoja. I pored toga, kao izvjesna se mogu markirati **sljedeća strateško-razvojna opredjeljenja, generalni pravci i ciljevi:**

1. Razvoj **efikasne i otvorene privrede**, po uzoru na manje zemlje sa uspješnim ekonomijama i visokim životnim standardom.

2. Forsiranje **razvoja izvozno-orijentisanih sektora i grana privrede**. Nužnost izvozne orijentacije kao jedne od maksima razvoja prizilazi iz niza budućih ograničenja, prekida izuzetno visoke integrisanosti privrede BiH u bivši jugoslovenski ekonomski prostor, iz nužnosti radikalne izmjene strukture privrede, iz potrebe poboljšanja stepena pokrivenosti uvoza izvozom, i sl.
3. Umjesto dodadašnje dominacije klasične robne razmjene BiH, mora preferirati **razvoj svih viših oblika ekonomske saradnje sa inostranstvom** uključujući i povećanje učešća investicionih radova u inostranstvu.
4. **Radikalna izmjena privredne strukture**, u smjeru dominacije radno-intenzivnih grana, grana sa izvozno propulzivnim programima, grana sa domaćom sirovinskom osnovom, te grana iz sektora savremenih tehnologija.
5. **Ubrzani razvoj privrednih aktivnosti** na selu, šireći aktivnosti seoskih domaćinstava, sa poljoprivrede i na kućnu radinost, prerađivačke grane, turizam i dr.
6. Prioritetno razvijanje radno-intenzivnih grana privrede ima višestruke i sinergetske efekte, jer je **nivo zaposlenosti sinonim za nivo opšteprivredne razvijenosti** i socijalne sigurnosti.
7. Obnovu i izgradnju pojedinih infrastrukturnih sistema trebalo bi i dalje bazirati na vrlo aktivnoj ulozi države, i to prvenstveno u obezbjeđenju što povoljnijih inostranih izvora finansiranja, pojednostavljenju sistema koncesioniranja i sl.

U nastavku se apostrofiraju samo neke od odrednica (relacija), odnosno dimenzija ciljeva i strategije zapošljavanja u Bosni i Hercegovini, koje se moraju akceptirati i elaborirati i u ovoj Strategiji, iz jednostavnog razloga što su ciljevi vezani za direktne strane investicije najdirektnije u vezi (i u funkciji) ciljeva zapošljavanja:

- Bez obzira na dinamiku ukupnih reintegracionih procesa u Bosni i Hercegovini, nesporno je da Bosna i Hercegovina na ekonomskom planu predstavlja već utvrđenu ideju pozitivne sinergije za entitete. **Jedinstveni ekonomski prostor je nezaobilazan, čak i da dugoročno mora funkcionisati u sadašnjoj državno-političkoj konfiguraciji i čak i ako ne bude bio izgrađen iznutra, jer će biti nametnut spolja;**

- **Strategija zapošljavanja mora obuhvatiti sve faktore proizvodnje (razvoja), a ne samo radnu snagu.** Takva širina pristupa proizilazi iz nužnosti upotrebe-kombinacije faktora proizvodnje prema njihovoj raspoloživosti, po principu maksimiranja korištenja najobilnijeg = najjeftinijeg, (radne snage) a minimiziranja upotrebe najoskudnijeg = najskupljeg faktora proizvodnje (kapitala). Nema autonomne upotrebe niti kombinacije upotrebe samo jednog faktora, pa ni radne snage. Na ovaj način najjednostavnije je dokazati tezu da strategija zapošljavanja predstavlja okosnicu, a u sadašnjim uslovima u Bosni i Hercegovini i sinonim integralne strategije ekonomskog razvoja;
- Najveći dio problema ogromne nezaposlenosti (i radne snage i «materijalnih kapaciteta»), pored ratnih razaranja i drugih njegovih posljedica, je strukturnog karaktera. Zbog toga je i rješenje potrebno tražiti u izmjeni strukture privrede, odnosno u strukturi angažovanja-upotrebe faktora proizvodnje. Ključni resurs ekonomije BiH je školovana-stručna radna snaga. U modelu preferiranog njihovog korištenja treba koristiti sva empirijska dostignuća iz svijeta, od poslijeratnih japanskih i njemačkih modela do savremenih iskustava nekih zemalja.

1.2. Ciljevi u segmentu stranih investicija

Jedan od sintetičkih indikatora uspješnosti ukupnog procesa tranzicije jeste ekspanzija stranih ulaganja i to uz visoko preferiranje direktnih stranih investicija. Neophodno je najprije potpuno akceptirati njihove prednosti u odnosu na uzimanje klasičnih kredita na međunarodnom finansijskom tržištu i/ili u bilateralnim i multilateralim aranžmanima. Te prednosti su brojne, a za konkretne uslove najvažnije su slijedeće: 1. Kao zemlja recipijent, BiH nema povoljan položaj na međunarodnim finansijskim tržištima, 2. Iza direktnih investicija stoje samo ekonomski, a iza portfolio investicija mogu postojati i drugi motivi, uključujući i političke, 3. Kod direktnih investicija manji je broj posrednika, i manji rizik za ulagače.

Direktne strane investicije u Bosni i Hercegovini su neophodne i opravdane i zbog slijedećeg:

- Bržeg i rentabilnijeg pribavljanja savremene tehnologije, jer je za to najdirektnije zainteresovan strani investitor,
- Uvođenja savremenog menadžmenta,

- Osiguranja tržišta,
- Stvaranja uslova za povećanje izvoza i saradnju sa inopartnerima u nastupu na treća tržišta.

Sa stanovišta uloge države kao «makro-menadžmenta» u promoviranju i privlačenju direktnih stranih investicija oportuno je najprije zadržati postojeće povoljne uslove definisane u odgovarajućim zakonskim (privredno-sistemskim) rješenjima, ali uvoditi i nove, konkretnije i prefinjenije instrumente. Za to bi bilo vrlo korisno izvršiti detaljnu empirijsku analizu najuspješnijih zemalja koje su forsirale direktne umjesto portfolio investicije (Malezija, Turska, Kipar, Češka, Slovačka, Rumunija, Bugarska) i na bazi toga, eventualno obogatiti arsenal stimulativnih mjera za privlačenje direktnih stranih investicija.¹⁾

Kao posebno atraktivan **segment** trebalo bi kompletirati (normativno i privredno-sistemski) sistem **koncesija**, obzirom na mogućnost primjene u nizu područja i obzirom na nužnost oslanjanja na intenzivnije korištenje domaćih resursa pogodnih za koncesioniranje.

1.3. Stimulisanje sektorskih prioriteta

Određivanje prioriteta sektora koje treba posebno stimulirati i putem privlačenja direktnih stranih investicija je jedan od prvih i najvažnijih koraka u koncipiranju cijele Strategije promocije-privlačenja direktnih stranih investicija. Preko određivanja prioriteta sektora/grana na najbolji način će se direktne strane investicije dovesti u funkciju strateških ciljeva razvoja Bosne i Hercegovine.

Jasno je da su za definisanje liste sektorskih (granskih) prioriteta potrebna detaljnija i sveobuhvatnija istraživanja svih potencijalnih sektora, što nije predmet ove studije. Međutim, sa stanovišta osnovne svrhe ove Strategije i imajući u vidu glavne kriterije za određivanje prioriteta, na listi grana i sektora privrede koje FIPA nezaobilazno treba preferirati u promovisanju-privlačenju direktnih stranih investicija, nalaze se:

- metalna industrija
- drvna industrija i proizvodnja namještaja
- turizam

¹ Sadržajan prikaz mjera unapređenja poslovnog okruženja za domaća i strana ulaganja i podršku preduzetništvu dat je u Srednjoročnoj razvojnoj strategiji BiH – PRSP (2004-2007.), str. 65-84, a kratkoročno i dugoročno atraktivni sektori privrede za investiranje najpotpunije su prikazani u studiji UNCTAD-a «Strategija promocije ulaganja za Bosnu i Hercegovinu», Ženeva, novembar 2004.

- proizvodnja elektroenergije
- prehrambena idnustrija
- tekstilna industrija i industrija kože i obuće
- građevinarstvo
- rudarstvo
- poljoprivreda

Navedena **lista indicira i sličnu skalu prioriteta** koja proizilazi iz analize prema slijedećim kriterijima značaja:

- a) mogućnosti zapošljavanja
- b) izvozna orijentacija
- c) vlastiti resursi

2. DOSADAŠNJE STANJE I OGRANIČENJA DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA

2.1. Dosadašnja direktna strana ulaganja u Bosni i Hercegovini

Prema podacima Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH u periodu od maja 1994. do 31.03.2006. godine u BiH su registrovana direktna ulaganja iz 85 zemalja u iznosu od 3.779.290.000 KM. Posmatrano po godinama visina ulaganja bila je slijedeća:

Godine	Iznos (000) KM	Učešće %
- Maj 1994. do 31.12.1997.	83.330	2,20
- 1998.	117.436	3,11
- 1999.	324.593	8,59
- 2000.	310.098	8,21
- 2001.	274.198	7,25
- 2002.	604.319	15,99
- 2003.	330.812	8,75
- 2004.	1.209.348	32,00
- 2005.	474.752	12,56
- 01.01. do 31.03.2006.	50.464	1,34
S v e g a:	3.779.290	100,00

Do 31.12.2005. godine direktna strana ulaganja iznosila su 3.728.826 hiljada KM, dok je za prva tri mjeseca 2006. godine ostvareno svega 50.464 hiljade KM direktnih stranih ulaganja.

Tokom 2005. i 2006. godine (3 mjeseca), pored ulaganja, došlo je i do smanjenja registrovanog kapitala ino partnera u pojedinim društvima. Kapital je, uglavnom, smanjen zbog:

- istupanja stranog osnivača i prenosa uloženog kapitala na domaće pravno lice,
- neispunjena obaveza preuzetih ugovorom o osnivanju i brisanja iz registra društava sa elementima stranog ulaganja
- preraspodjele kapitala ranijeg osnivača na nove osnivače – strani i domaći
- izmjene ugovora o osnivanju

- prestrukturiranja kapitala u korist domaćih partnera
- statusnih promjena društva
- pokrića gubitka u poslovanju i sl.

Po navedenim osnovama su u 2005. godini smanjena registrovana strana ulaganja u ukupnom iznosu od 103.200 hiljada KM od čega u 8 društava u iznosu od 88.270 hiljada KM ili 85,53% ukupnog smanjenja. Za 3 mjeseca 2006. godine u 8 društva je smanjen strani kapital za 15.144 hiljada KM.

U navedenom periodu (maj 1994. do 31.03.2006. godine) direktna strana ulaganja u BiH su registrovana u 8.928 ugovora iz 85 zemalja. Prema oblicima, ulaganja su slijedeća:

- ulaganja u novcu – gotovini	2.656,8 mil. KM ili 70,30%
- ulaganja u stvarima-opremi i građevinama	1.073,3 mil. KM ili 28,40%
- ulaganja u pravima	49,2 mil. KM ili 1,30%
- ostalo	3,8 mil. KM ili 0,10%
Svega:	3.779,3 mil. KM ili 100,0%

Direktna ulaganja iz evropskih zemalja (34) učestvuju sa 3.109.585 hiljada KM ili sa 82,28%, dok vanevropske zemlje (51) učestvuju sa 669.705 hiljada KM ili sa 17,72%.

Ulaganja od preko 50.000 hiljada KM registrovana su iz slijedećih zemalja:

R. b.	Država	Iznos (000) KM	Učešće u ukupnim ulaganjima %
1.	Hrvatska	603.266	15,96
2.	Austrija	546.721	14,47
3.	Litvanija	493.644	13,06
4.	Slovenija	462.619	17,00
5.	Holandski Antili	400.729	10,60
6.	Njemačka	256.183	6,78
7.	SCG	216.955	5,74
8.	Švajcarska	98.513	2,61
9.	Italija	96.478	2,55
10.	Holandija	95.079	2,52
11.	Turska	54.879	1,45
	S v e g a:	3.325.066	87,98

Navedene zemlje učestvuju sa 87,98% u ukupno registrovanim direktnim stranim ulaganjima. Sama činjenica da pet zemalja učestvuje sa 60,49% u ukupnim ulaganjima ukazuje da su ulaganja većine zemalja simbolična.

Od 85 država iz kojih su registrovani ulagači, 37 država učestvuje sa 99,54%, dok ostalih 48 država u ukupno registrovanim stranim ulaganjima učestvuje sa svega 0,46%. Struktura ulaganja po državama i djelatnostima sa uloženim kapitalom od preko 1 milion KM po društvu daje se u narednoj tabeli:

tab

U posmatranom periodu strani kapital je uložen u 331 društvo iz BiH (u 11 društava je uložen kapital iz po 2, a u 2 društva iz po 3 države). Visina uloga po jednom društvu kreće se od 1.000 KM do 465.594 hiljada KM.

Visina uloženog stranog kapitala sa preko 1 mil. KM po društvu, posmatrano po djelatnostima prezentira se u narednoj tabeli:

R. b.	Djelatnosti	Visina uloženog kapitala (000 KM)						
		1000- 5000	5001- 10000	10001- 15000	15001- 20000	20001- 50000	Preko 50000	Ukupno
1.	Proizvodnja	315.900	204.304	179.667	177.578	367.899	931.354	2.176.702
	Broj društava	140	29	15	11	12	3	210
2.	Bankarstvo	30.780	12.097	76.800	59.908	135.857	268.678	584.120
	Broj društava	11	2	6	3	5	2	29
3.	Trgovina	39.423	17.907	-	34.897	62.709	140.781	295.717
	Broj društava	19	3	-	2	2	2	28
4.	Turizam	14.905	18.131	-	-	32.510	-	65.546
	Broj društava	5	3	-	-	1	-	9
5.	Osiguranje	16.043	10.965	-	-	-	-	27.008
	Broj društava	6	2	-	-	-	-	8
6.	Saobraćaj	27.527	12.194	-	-	-	-	39.721
	Broj društava	16	2	-	-	-	-	18
7.	Usluge	28.297	27.722	13.880	-	40.000	-	109.899
	Broj društava	15	5	1	-	1	-	22
8.	Telekomunikacije	-	-	-	-	44.174	68.693	112.867
	Broj društava	-	-	-	-	1	1	2
9.	Finansije (DUF-ovi)	5.320	-	-	-	-	-	5.320
	Broj društava	5	-	-	-	-	-	5
	Svega: -(000 KM)	478.195	303.320	270.347	272.383	683.149	1.409.506	3.416.900
	-Društva	217	46	22	16	22	8	331
10.	Ulaganja do 1 mil. KM po društvu							362.390
	Ukupno:							3.779,290

Na osnovu prezentiranih podatka može se zaključiti:

- da se 89,43% ulaganja u društva sa po preko 1 mil. KM odnosi na tri oblasti-sektora (proizvodnja 63,69%, bankarstvo 17,09% i trgovina 8,65%);
- da 217 ili 65,56% društava, sa ulogom od 1-5 mil. KM učestvuje sa svega 13,99% a da tri društva sa ulogom preko 50 mil. KM učestvuju sa 39,23% u stranim ulaganjima preko 1 mil. KM po društvu,
- da se na ulaganja koja iznose do 1 mil. KM po društvu odnosi 9,59% ukupnih stranih ulaganja,

- da je djelatnost proizvodnje dominantna i po ulaganjima stranog kapitala – 63,70% i po broju društva u koja je uložen kapital – 63,44%.

U posmatranom periodu je kod 46 društava registrovan strani ulog u iznosu većem od 15 miliona KM. U ukupnom kapitalu ovih društava strana ulaganja učestvuju sa 72,30%. Posmatrano po djelatnostima, visina i odnos stranog uloga i kapitala domaćih društva prezentira se u narednoj tabeli

***Strana ulaganja u BiH sa preko 15 miliona KM po društvu
u periodu od maja 1994. do 31.03.2006. godine***

R. b.	Djelatnost	Broj Društva	Vrijednost ulaganja (000 KM)			Učešće	
			Strani ulog	Domaći kapital	Ukupno	Statrani ulog	Domaći kapital
A.	ULAGANJA PREKO 15.000.000 KM						
	Proizvodnja	26	1.522.849	672.607	2.195.456	69,36	30,66
	Bankarstvo	10	487.659	24.632	512.291	95,19	4,81
	Trgovina	6	238.387	62.016	300.403	79,36	20,64
	Turizam	1	32.510	11.422	43.932	74,00	26,00
	Telekomunikacije	2	112.867	161.744	274.611	41,10	58,90
	Usluge	1	40.000	-	40.000	100,00	-
	Svega A:	46	2.434.272	932.421	3.366.693	72,30	27,70
B.	ULAGANJA DO 15.000.000 KM		1.345.018	435.454	1.743.734	77,13	22,87
	UKUPNO (A+B):		3.779.290	1.367.875	5.110.427	73,95	26,05

U skoro svim društvima je veći strani ulog od vrijednosti registrovanog domaćeg kapitala. Jedino je kapital dva društva iz oblasti telekomunikacija veći od stranog uloga. Dva društva iz oblasti trgovine «Unitic» d.o.o. Sarajevo i TP «Distributivni centar» d.o.o. Sarajevo imaju izjednačen vlastiti kapital sa stranim ulogom, dok iz oblasti proizvodnje samo «Aluminij» Mostar ima za 9,10 puta veći vlastiti ulog od stranog kapitala.

Zbog značajnog neslaganja o visini i strukturi DSI po različitim izvorima neophodno je imati u vidu slijedeće:

Pouzdana i sveobuhvatna statistika o stranim ulaganjima je neophodan preduslov za praćenje trendova i kreiranje mjera u provođenju politika za privlačenje stranih investicija. Neophodno je da se pri tome koriste međunarodni standardi za statistiku stranih ulaganja (OECD Detailed Benchmark Definition of Foreign Direct Investment) što treba da osigura međunarodnu relevantnost

podataka i mogućnost za uporedivost sa drugim zemljama. Mnoge vladine agencije (a prije svega FIPA i ministarstva koja se bave ekonomskim pitanjima) moraju imati kvalitetne informacije o stranim investicijama.

Centralna banka BiH je prije tri godine započela da kompilira statistiku stranih investicija na osnovu direktnog prikupljanja podataka od preduzeća sa stranim ulaganjima. Ova statistika slijedi međunarodne standarde, a uključuje podatke o prilivima investicija u toku kvartala i podatke o visini investicija na kraju perioda, te prosjeke po djelatnostima, zemljama porijekla investicija i oblicima investiranja.

2.2. Karakteristike države bitne za njezinu ekonomsku kompetitivnost

Izdanje « World Competitiveness Yearbook » (WCY) je u današnjem svijetu privrede vodeća **analiza za konkurentnost nacija**. WCY svrstava zemlje na osnovu njihove sposobnosti da stvore pogodne i konkurentne uslove i okvir za uspjeh preduzeća koji se u njima nalaze.

Sa preko 300 kriterija, razvrstanih u 4 kategorije, WCY je zasnovan na modelu « Balance Scorecards » koji polazi od činjenice da se države ne mogu porediti samo na osnovu ekonomskih pokazatelja nego se mora uzeti u obzir politička, društvena i kulturoloska dimenzija. U 2006. godini. Ljestvica WCY-a je dopunjena sa dvije nove države, Hrvatskom i Bugarskom, dosegla broj od 61 zemlju.

Kriteriji za kompetitivnost jedne države su podijeljeni u 4 grupe :

- Makro - ekonomski pokazatelji
 - Unutrašnji ekonomski pokazatelji
 - Veličina države
 - Privredni rast
 - Bogatstvo države
 - Predviđanja
 - Međunarodna razmjena
 - Strana ulaganja
 - Zaposlenost
 - Cijene
- Pokazatelji efikasnosti državnog aparata i vlade
 - Državna kasa
 - Poreska politika

- Ustanove
 - Centralna Banka
- Pravni okvir vezan za privredu
 - Zakonka regulativa
- Prepreke zdravom poslovanju vezane za državni aparat (birokratija, državne institucije, sindikati itd)
- Poslovni inkubator
 - Produktivnost
 - Tržište rada
 - Cijena radne snage
 - Kvalitet radne snage
 - Finansijski uslovi
 - Razvijenost bankarskog sistema
 - Razvijenost trzista kapitala
 - Poznavanje finansijskog upravljanja
 - Poslovno iskustvo
 - Vrijednosti
- Infrastruktura
 - Mogućnosti prevoza i komunikacija
 - Tehnički okvir
 - Univerzitetsko i naučno okruženje
 - Zdravstveni sistem
 - Obrazovni sistem

2.3. Kreditni rizik Bosne i Hercegovine na osnovu uslovljavanja vodećih agencija za kreditni rejting (Moody's i S&P)

Bosna i Hercegovina je zahvaljujući primjeni Moody's modela ocjenjivanja državnog kreditnog rizika dosegla kreditni rejting Ba3 za dug u stranoj valuti sa stabilnim predznakom. Ovoj promjeni tehničke prirode prethodilo je unapredjivanje kreditnog rizika državnog duga Bosne i Hercegovine u domaćoj valuti na rejting B2 za koje se Moody's odlucio 17. maja 2006. godine, prvenstveno zbog ekonomskih promjena. Agencija Moody's smatra da poboljšanje ekonomskih prilika kao i naponi koji su učinjeni u vidu jačanja organa na nivou države omogućuju Bosni i Hercegovini da se približi korak više Evropskoj Zajednici. Agencija Moody's naglašava da je jedan od osnovnih razloga unapredjenja kreditnog kvaliteta BiH pristupanje procesu pregovora sadržanim u Paktu za stabilnost.

Sa ekonomske tačke gledišta, uvođenje poreza na dodatnu vrijednost je proteklo zadovoljavajuće sa adekvatnim odrazom na rast cijena. Državni aparat je

pokazao da je u stanju da djeluje profesionalno kad su pitanju projekti ovih razmera kakvo je uvođenje PDV-a.

Moody's izdvaja dva faktora koji ostaju ozbiljna prepreka boljem rejtingu BiH od sadašnjeg:

- Manjak političke volje da smanji veoma skup i neefikasan državni aparat ostaje presudan kad je u pitanju kreditni kvalitet države.
- Deficit države ugrožava stabilnost bosanskohercegovačke valute a samim tim povećava i kreditni rizik. Zaštita domaćeg tržišta morala biti jedan od prioriteta vladajuće strukture

Kreditna ocjena BiH je veoma bitan elemenat privlačenja stranog kapitala pogotovu u segmentu malih i srednjih preduzeća, koji nemaju drugog izbora nego da prihvate ovu ocjenu rizika kao mjerodavnu. Istovremeno, **slaba ocjena je uzrok nepostojanja tržišta obveznica** što predstavlja veliku kočnicu daljem privrednom usponu velikih firmi i regija koje moraju proširiti izvor finansiranja i naći zamjenu za međunarodnu pomoć koja je bila osnovni podstrek razvoja nakon rata. Nizak kreditni kvalitet jedne države automatski povlači da ni preduzeća ni države, bez obzira na njihovu stabilnost ili bogatstvo ne mogu imati visok kreditni rejting .

Kreditna analiza SEE Investment Solution-a Sarajevskog Kantona dovodi do zaključka da bi bilo zanimljivo predložiti određenim bosanskohercegovačkim regijama da posjeduju sopstvenu kreditnu ocjenu. Širom Evrope, regije se sa uspjehom pojavljuju kao samostalni privredni inkubatori koji mogu efikasno reagovati i adaptirati se potrebama privrede. Paušalna analiza ekonomskog potencijala bosanskohercegovačkih regija može pokazati da Sarajevski, Tuzlanski i Unsko-sanski Kanton mogu ubrzati određene procese i predstaviti se samostalno spram stranog investitora. Ovim se neće stvoriti paralelna institucija naspram državnog tijela nego komplementarna institucija sposobna da dopuni ponudu FIPA-e za privlačenje stranog kapitala. Bilo bi zanimljivo razmatrati jedan pilot projekat ovog tipa.

FIPA mora zajedno sa Centralnom Bankom i Ministarstvom za trgovinu obratiti pažnju na poimanje državnog rejtinga kao i na promociju Bosne i Hercegovine kao budućeg emitenta obveznica. U vidu pristupa kvalitetnim institucionalnim investitorima obveznica, neophodno je sklopiti partnerske odnose sa jednom od bankarskih ustanova koje imaju uticaja na tržištu obveznica. Na evropskom tržištu, Credit Suisse i Deutsche Bank su trenutno medju liderima kad su u pitanju novi emitenti.

2.4. Stepen razvijenosti ekonomskih sloboda i mogućnost poboljšanja za Bosnu i Hercegovinu

Indeks Ekonomske Slobode (u nastavku IES) je jedan od poznatijih pokazatelja ekonomskog potencijala države. Zasnovan je na procjeni ekonomske slobode koju uživa privreda jedne zemlje. Ovaj Index je rezultat zajedničkih napora poznatog Wall Street Journal-a kao finansijske ustanove i Heritage koji jedanput godišnje izvrši procjenu ekonomskih sloboda svake zemlje koja je uvrštena u IES.

Istorijski, države sa visokim stepenom ekonomskih sloboda su istovremeno ekonomske sile i zemlje sa visokim privrednim rastom. Zemlje Jugoistočne Evrope su postepeno ušle u ovu opsežnu studiju sa veoma lošim ocjenama ali su relativno brzo ostvarile zapažena poboljšanja.

Zaključno sa 2006. godinom, indeks pokriva 161 državu koje su razvrstane u 4 kategorije na osnovu stepena ekonomske slobode: **zemlje sa slobodnom ekonomijom, zemlje sa ekonomijom koja je pretežno slobodna, zemlje sa ekonomijom koja pretežno nije slobodna i najzad zemlje sa ekonomijom koja nije slobodna.** Naša država se nalazi u skupini zemalja sa ekonomijom koja pretežno nije slobodna ali je na samoj granici između dvije kategorije i mogla bi, pod uslovom poboljšanja jednog od 10 kriterija, iduće godine preći u kategoriju zemalja sa pretežno slobodnom ekonomijom. Ova vrsta poboljšanja veoma je bitna za države u tranziciji među koje spada i Bosna i Hercegovina. Napomenimo, da su sve ostale zemlje jugoistočne Evrope, sem Srbije koja je jedina evropska država neuvrstena u IES, u kategoriji država sa pretežno slobodnom ekonomijom.

Rumunija je zajedno sa BiH u skupini zemalja sa ekonomijom koja pretežno nije slobodna i čak trenutno posjeduje lošiju ocjenu od naše države. Međutim, zahvaljujući liberalnoj poreskoj politici (jedinstvena stopa za porez **na dobit** od 16% za razliku od Bosne i Hercegovine koja ostaje na 30% po izvoru Heritage Foundation), Rumunija bi trebala već od sljedeće godine preći u grupu zemalja sa pretežno slobodnom ekonomijom.

Ocjena ekonomske slobode zasniva se na detaljnoj analizi 50 pokazatelja koji su razvrstani u **10 kategorija:**

- **Privredna politika** (carine, nameti na uvoz/izvoz, troškovi vezani za stepen korupcije u državnom aparatu).
- **Visina državnih poreza na prihode.** U sklopu ovog kriterija analizira se stabilnost državnog budžeta u odnosu na BND (Bruto Nacionalni Dohodak)

Ime Države	Koeficijent finalnog fiskalnog tereta	Koeficijent poreza na dohodak	Corporate Taxation Score	Koeficijent promjena vladinih izdataka	Stopa poreza na dohodak	Stopa poreza na dobit	Godišnja promjena vladinih izdataka
Albania	2.5	3	2.5	2	30	23	-2.6
Bosnia & Hercegovina	2.6	1	4	1.5	5	30	-3.5
Bulgaria	2.3	2	1.5	4	24	15	1.5
Croatia	2.8	4.5	2	2.5	45	20	-1.1
Macedonia	1.5	2	1.5	1	24	15	-6.9
Romania	1.9	1.5	1.5	3	16	16	0.0

Izvor podataka "Corruption Perceptions Index" izdavač: Transparency International; "Country commercial guide", U.S. Department of Commercial).

- **Uplitanje države u privredu** je kriterij koji mjeri koliko državni aparat zivi o trošku privrede, koliko privrede pripada državnom aparatu i kolika je ovisnost Vlade o toj privredi. Što je veći procenat državnih troškova u odnosu na BNP, manja je ekonomska sloboda jedne države. Ovaj kriterij je izuzetno nepovoljan po Bosnu i Hercegovinu i utiče na cjelokupnu ocjenu
- **Monetarna politika**, izmjerena kao prosječna vrijednost inflacije u vremenskom periodu od 1995. do 2004. godine, bi trebala sa uvođenjem PDV-a djelovati negativno u sljedećoj godini
- **Strane investicije**: ovaj kriterij je vezan za stepen otvorenosti ka stranom ulagaču tj za broj prepreka koje bi obeshrabrile strane investitore.
- **Plate i cijene** imaju pozitivan uticaj na IES ako su posljedica ponude i potražnje i nisu ni u kom slučaju uslovljene
- **Poštivanje privatne svojine i zakon o nekretninama**
- **Regulativa vezana za pokretanje i održivost nove privredne aktivnosti**
- **Veličina sivog tržišta, poštivanje intelektualne svojine.**

Bosanskohercegovačka ekonomska sloboda je ograničena zakonskom regulativom i pravima vlasnika kad su u pitanju nekretnine. Ovaj kriterij podrazumijeva način na koji država štiti vlasništvo i koliko je pravni sistem neovisan od vladajućih struktura. Step en efikasnosti kao i korupcije u pravnom sistemu je jedan od bitnih elemenata ovog faktora. Izvori podataka za ovaj kriterij su revija "Country Commercial Guide" izdata od strane US Department of Commerce-a kao i "Country commerce" od Economist Intelligence Unit-a. Ocjena 5 koja je data **Bosni i Hercegovini je najlošija i odslikava zemlju u kojoj privatna imovina nije zaštićena.**

Jos jedan kriterij je poražavajući za Bosnu i Hercegovinu a to je **regulativa vezana za pokretanje i održivost novih privrednih djelatnosti.** Dok je u nekim zemljama moguće registrovati preduzeće zahvaljujući jednom jedinom pismu, koje se može poslati putem pošte, u drugim zemljama prepreke su mnogobrojne. Bosna i Hercegovina je u ovom slučaju po Indeksu Ekonomskih Sloboda na posljednjem mjestu u jugoistočnoj Evropi. Najgora ocjena koja je dodijeljena BiH podrazumijeva da se država trudi da onemogući razvoj novih preduzeća. Izvor podataka za ovaj kriterij je pored već navedenih izdanje Office of the US Trade Representative-a "2005 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers". Analiza koju je sproveo tim odgovoran za procjenu ekonomskih sloboda u BiH se poziva na američko ministarstvo trgovine (U.S. Department of Commerce) koje smatra da pokretanje biznisa u BiH može biti izuzetno skupo i trajati dugo. U daljem tekstu američkog državnog izvora navodi se da u FBiH postoji 14 različitih državnih ureda koji moraju odobriti pokretanje jednog preduzeća.

FIPA zajedno sa odgovornim ministarstvima mora prikazati bolju sliku bosanskohercegovačkog zakonodavstva pogotovu kad je u pitanju privatno vlasništvo. Loši primjeri nepoštivanja privatnog vlasništva su najteži vid kršenja stubova tržišne ekonomije. Kad je u pitanju manjak efikasnosti u administrativnom procesu jedini konkretan korak ka boljoj ocjeni je uklanjanje administrativnih stepenica u procesu registracije preduzeća.

2.5. Glavna ograničenja direktnih stranih investicija i mjere za njihovo otklanjanje

I u slučaju Bosne i Hercegovine priliv direktnih stranih investicija zavisi od niza opštih i specifičnih faktora i ograničenja. Tržišni potencijal i dinamika privrednog razvoja samo su polazni faktor pri razmatranju gdje će potencijalni strani investitor usmjeriti svoje ulaganje. Iza njih slijedi razmatranje brojnih drugih faktora, od političke i ekonomske stabilnosti, poslovnog i investicijskog okruženja, do mogućnosti reinvestiranja, pravosudnog sistema i sl.

Svaki strani investitor će pri svakom konkretnom razmatranju potencijalnog ulaganja u Bosnu i Hercegovinu razmatrati svojevrsnu SWOT matricu. Na strani šansi odnosno prednosti ulaganja u BiH, najčešće se apostrofiraju:

- geografska blizina EVROPSKE UNIJE i mediteranskih zemalja,
- kvalifikovana i relativno jeftina radna snaga,
- rast privatnog sektora,
- relativno bogatstvo određenih prirodnih resursa: šume, minerali, hidropotencijal, različitost resursa za poljoprivredu,
- makroekonomska stabilnost sa potpuno konvertibilnom valutom i niskom stopom inflacije,
- kompanije u državnom vlasništvu koje su u procesu privatizacije, sa solidnim resursima i tržišnim performansama,
- potpuno reformisan i dinamičan bankarski sektor, uključujući prisustvo banaka sa visokom međunarodnom reputacijom.

Nizak nivo direktnih stranih investicija u Bosni i Hercegovini je posljedica djelovanja brojnih ograničenja. Jedna od potpunijih sistematizacija nezaobilazno navodi slijedeća ograničenja²:

- kompleksna-glomazna državno-politička struktura (sa tri nivoa vlasti: državni, dva entiteta, i 10 kantona), svaki sa sva tri nivoa vlasti (zakonodavne, izvršne i sudske),
- spor proces privatizacije strateških preduzeća, posebno u sektorima elektroenergije, telefonije, vodoprivrede, transporta,
- niski kapaciteti institucija vlasti i niska efikasnost uprave, politički rivalitet između entiteta, između kantona i države, itd.,
- slabosti u vladavini zakona, preopterećenost zakonodavnog sistema, slab pravosudni sistem zbog političkog uticaja i korupcije,

² «Strategija promocije ulaganja za Bosnu i Hercegovinu», Ženeva, novembar 2004., str. 27-30.

- nepostojanje jeftine i efikasne infrastrukture (transport, električna energija, snabdijevanje vodom, nedovoljno industrijskih i slobodnih zona, i sl.),
- neefikasan poreski sistem i nepostojanje sistema podsticaja-oslobođanja od poreza,
- porast troškova radne snage, zbog visokog opterećenja neto primanja zaposlenih,
- fragmentiran ekonomski prostor,
- nepostojanje strategija i planova prostornog uređenja, posebno na nivou države.

Navedena i brojna druga ograničenja djeluju nepovoljno na priliv direktnih stranih ulaganja i to na najrazličitije načine: neposredno i posredno, kratkoročno i dugoročno, i sl.

Otklanjanje navedenih ograničenja je predmet najvećeg dijela iz ukupnog arsenala mjera u sklopu intenzivnih reformi u okviru procesa pripreme integrisanja u Evropsku uniju.

Najpotpunija inventura mjera i instrumenata za otklanjanje navedenih i drugih ograničenja izvedena je u okviru «Srednjoročne razvojne strategije BiH» – PRSP (2004-2007).

Sve mjere predviđene u **segmentu razvijanja poslovnog okruženja**, odnose se i na podsticaje direktnim stranim investicijama, a opredjeljene su kroz tri generalna cilja:

1. Podrška razvoju poduzetništva i bržem rastu privatnog sektora,
2. Stvoriti preduslove za efikasniji proces privatizacije,
3. Privući veći obim stranih ulaganja.

U nastavku se navode prioritetne mjere iz svih segmenata, koje se najviše odnose i na podsticaj direktnih stranih ulaganja:

- **Jačanje jedinstvenog ekonomskog prostora**
 - Harmonizacija propisa koji regulišu slobodu kretanja roba, usluga, kapitala i lica sa EU zakonodavstvom
 - Uspostavljanje zakonskih i institucionalnih okvira za slobodnu konkurenciju i zaštitu potrošača
 - Uvođenje odredaba o zajedničkom priznavanju proizvoda u pravnom poretku BiH
 - Uspostavljanje jedinstvenog sistema javnih nabavki na teritoriji cijele BiH

- Povećanje mobilnosti radne snage i eliminisanje svih oblika diskriminacije u zapošljavanju
 - Unapređenje upravljanja javnom infrastrukturom
 - Stimulisanje regionalnog ekonomskog razvoja
- **Očuvanje makroekonomske stabilnosti**
 - **Eliminisanje svih oblika nelojalne konkurencije**
 - **Uklanjanje administrativnih prepreka za domaća i strana ulaganja i smanjenje troškova osnivanja kompanija**
 - **Ubrzanje rješavanja privrednih sporova**
 - **Pojednostavljenje poreskog sistema**
 - **Jačanje korporativnog upravljanja**
 - **Reorganizacija inspeksijske službe**
 - **Osiguranje efikasnije zaštite povjerilaca i kreiranje uslova za veću dostupnost bankarskih kredita**
 - **Provođenje reformi radi efikasnije borbe protiv korupcije**
 - **Modernizacija sistema upravljanja zemljištem i nekretninama**
 - **Osiguranje efektivnije zaštite intelektualnog, industrijskog i komercijalnog vlasništva**
 - **Jačanje konkurentnosti ekonomije**
 - **Ubrzanje privatizacije**
 - **Uspostavljanje institucionalnog okvira za dodjelu koncesija**
 - **Liberalizacija tržišta rada, režima tekućih isplata i kretanja kapitala**
 - **Smanjivanje političke i nestabilnost uzrokovane socijalnim nemirima**
 - **Unapređenje imidža zemlje u svijetu**

- **Unapređenje percepcije javnosti o stranim ulaganjima**
- **Izrada strategije za strana ulaganja u BiH**
- **Jačanje kapaciteta FIPA-e**
- **Ubrzati privatizaciju «strateških» preduzeća**
- **Unaprijediti institucionalni okvir za efikasnije provođenje stečajnih postupaka**
- **Usvajanje strategije preduzeća iz sektora infrastrukture (javna i komunalna preduzeća)**
- **Restrukturiranje i privatizacija:**
 - Dio elektroenergetskog sistema
 - Sektor telekomunikacija
 - Sektor željeznica
 - Vodoprivredni sektor
 - Sektor šuma
 - Sektor medija

2.6. Komparativni pregled povlastica za strana ulaganja

U skladu sa empirijski potvrđenim činjenicama da su direktne strane investicije jedan od najvažnijih faktora rasta i razvoja ekonomija svake zemlje, a naročito zemalja u razvoju, sve zemlje u tranziciji su liberalizovale svoje zakonske okvire i usvojile setove povlastica – podsticajnih mjera u svrhu privlačenja direktnih stranih investicija (DSI). Zakonski okviri kao i povlastice su bazirani na nekoliko osnovnih principa i klauzula, kao što su:

- Nacionalni tretman
- Klauzula najpovlaštenije nacije
- Zaštita od eksproprijacije, političkog i ratnog rizika, te situacija sa sličnim posljedicama
- Pravo na sticanje zemljišta i nekretnina
- Sloboda ulaganja
- Sloboda transfera
- Izbjegavanje dvostrukog oporezivanja, itd.

Uspjeh u privlačenju direktnih stranih investicija je različit po zemljama, u ovisnosti od njihovih razlika u političkoj stabilnosti, stepenu ekonomskog razvoja i drugih karakteristika konkretne zemlje i okruženja.

Jedan od bitnih razloga za različit uspjeh u prilivu direktnih stranih investicija po zemljama jesu različite povlastice koje se nude stranim investitorima.

U nastavku se daje komparativni pregled rezultata analize povlastica u 8 (osam) zemalja i u BiH.³

³ Pregled je sublimacija materijala FIPA-e pod nazivom «DRAFT: Komparativna analiza povlastica za strana ulaganja odabranih zemalja...» (Sarajevo, 2006.)

tab
Pregled Istočne i Jugo Europe

Nastavak

3. STRATEGIJA PROMOCIJE USMJERENA PREMA PRIMAOCIMA DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA

3.1. Ciljni segmenti

Strategija promocije-privlačenja ulaganja u BiH mora biti definirana prema:

1. primaocima direktnih stranih investicija, i
2. investitorima – ulagačima direktnih stranih investicija.

U ovom poglavlju tretirat ćemo prvi dio tj. strategiju promocije-privlačenja usmjerene prema primaocima direktnih stranih investicija, .

Kao ciljne segmente na strani primaoca direktnih stranih investicija, relevantne sa stanovišta promocije-privlačenja, možemo označiti slijedeće:

1. ORGANE VLASTI
 - 1.1. Država BiH,
 - 1.1.1. zakonodavni dio,
 - 1.1.2. sudski dio (registracije firme), i
 - 1.1.3. izvršni dio.
 - 1.2. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa,
 - 1.3. Ministarstvo vanjskih poslova,
 - 1.4. Entiteti u BiH i distrikt Brčko,
 - 1.5. Kantoni (u Federaciji BiH), i
 - 1.6. Općine
2. INSTITUCIJE NA NIVOU DRŽAVE
 - 2.1. Agencija za promociju stranih ulaganja (FIPA),
 - 2.2. Vanjsko trgovinska komora BiH, i
 - 2.3. Agencija za privatizaciju (na nivou Entiteta)
3. PRIVREDNI SUBJEKTI – FIRME

U javnosti (domaćoj i stranoj) formirano je mišljenje o prevelikom administriranju i birokratskim odnosima u oblasti direktnih stranih investicija. U početnom periodu (nakon rata u BiH) evidentno je bilo preveliko administriranje na raznim nivoima organa vlasti⁴. Pored toga, evidentna su bila različita rješenja u

⁴ Detaljnije o ovome možete vidjeti u:

a. Teufik Jeleč “ Zajednicka ulaganja i koncesije u BiH “, LOK-Institut za organizaciju i ekonomiku, Sarajevo, 2003 god.

Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko. Pored državnih i entitetskih nadležnosti određene nadležnosti su bile i na nivou Kantona (u Federaciji BiH) i općina. U ovako komplikovanim odnosima (nivoima i nadležnostima) dolazilo je do nejasnoća i sporosti u rješavanju zahtjeva, što je dovodilo do mogućnosti razvoja korupcije ili odustajanja od investicije.

Ovako stanje je stvorilo nepovjerenje i loš imidž kod stranih ulagača, a što je dovelo do usporenog rasta stranih ulaganja.

Iako je već uradjeno dosta na smanjenju administriranja neophodno je konačno uspostaviti jasne i precizne nadležnosti u oblasti direktnih stranih investicija.

Kao osnovna vodilja za sve domaće institucije u oblasti stranih ulaganja neophodno je omogućiti stranim ulagačima ostvarivanje njihovih ciljeva za ulaganje u BiH. Osnovni cilj svakog stranog investitora u BiH je ostvarivanje profita iz realizovane investicije. Stranim ulagačima, pri ostvarivanju svojih ciljeva, odnosno ostvarivanju profita, interesantni su troškovi, prije svega: visina neto plata, visina poreza i doprinosa na neto plate, cijene energenata (struja, voda i sl.). Pored proizvodnih troškova stranog ulagača interesuju i drugi podaci koji direktno djeluju na njegov budući biznis a to je poreska politika, visina PDV-a, porez na dobit (ili porez na dohodak), porez na imovinu , porez na prihode od imovine i sl.

Da bi strani ulagač prihvatio ulaganje u BiH, pored osnovnog cilja (ostvarivanja dobiti), interesuju ga i zakoni koji regulišu ove oblasti, a od njih očekuju jasne i precizne odredbe uz garanciju da se uvjeti poslovanja ne mjenjaju u kratkom roku. Ovdje treba naglasiti da je strani ulagač svjestan komercijalnih rizika i on ih preuzima na sebe.

Ako smo prihvatili motive i potrebe stranih ulagača neophodno je da svi domaći učesnici u svojim nadležnostima imaju sljedeće principe:

- jasnoća prava i obaveza,
- precizne nadležnosti, i
- jedan nivo odlučivanja.

Da bi se ovo ostvarilo bilo bi neophodno da zakonodavni organ BiH donese i preostale neophodne jedinstvene propise (o porezu na dobit, porezima i doprinosima na plate i iz plata, i dr.), koji bi važili za cijelu teritoriju BiH, odnosno kojim bi se implementirao jedinstveni ekonomski prostor u BiH.

b. Strategija promocije ulaganja za BiH, Nacrt savjetodavnog izveštaja, UNCTAD i FIPA, 2004 god.

Registriranje firmi ili doregistriranje sa stranim ulaganjem treba realizirati kroz nadležne sudske organe, s tim da se rok registracije mora sprovesti za 7 dana.

Ostali poslovi vezani za početak i rad firme vezuju se uz općinske nadležnosti, kao što su:

- lokacijske dozvole,
- gradjevinske dozvole,
- tehnički prijem objekta i sl..

Općinski organi moraju realizirati ove poslove u roku od 15 dana.

U grupi organa vlasti (Entitet, Distrikt Brčko i Kantoni) isti bi imali savjetodavnu ulogu i poduzimanje mjera kao drugostepeni organ u slučajevima žalbi na rad ili rješenja općinskih službi.

Agencija za promociju stranih ulaganja u BiH (FIPA) mora raditi na promociji stranih ulaganja, s tim da **mora imati jedan integralni plan za promociju ulaganja**. Taj plan mora sadržavati:

- zajedničke ciljeve i strategiju,
- zajedničke aktivnosti,
- pojedinačne aktivnosti,
- terminski plan,
- plan nastupa po pojedinim državama, regijama ili međunarodnim konferencijama.

Koordinaciju rada i predlaganja plana promocije stranih ulaganja vrši Agencija za promociju stranih ulaganja (FIPA).

Ako strana ulaganja tretiramo sa aspekta njihovog značaja za BiH, onda ih moramo svrstati kao najviši prioritet i iz tog razloga poslovima direktnih stranih ulaganja moraju se baviti najviši rukovodioci navedenih ministarstava i navedenih institucija na nivou države BiH.

Kao poseban ciljni segment u sferi stranih ulaganja su privredni subjekti, odnosno firme u koje se vrše direktna strana ulaganja. Firme trebaju biti zainteresirane za direktna strana ulaganja jer time omogućuju svoj daljnji rast i razvoj kao i neke druge ciljeve kao što su:

- obezbjeđenje sredstava za nabavku nove opreme,
- uvođenje novih tehnoloških procesa,
- proširenje asortimana proizvodnje i prodaje,
- poboljšanje kvaliteta proizvoda,

- povećanje učesća na tržištu (domaćem i stranom),
- povećanje obima proizvodnje i sl.,
- rješavanje pitanja tehnoloških viškova radnika.

Krajnji cilj svakog stranog ulaganja za svaku firmu, koja je primalac direktnih stranih investicija, je poboljšanje ekonomsko finansijskih rezultata poslovanja odnosno ostvarivanje profita. Kao uzročno posljedični rezultat povećane profitabilnosti je stvaranje pretpostavki za ostvarivanje zadovoljstva i ciljeva zaposlenih a to je sigurnost u zapošljavanju i redovno primanje plaća.

Iz izloženog može se konstatirati da svi primaoci stranih ulaganja imaju pozitivne efekte od takvih investicija.

Sa aspekta države i njenih organa kroz strana direktna ulaganja ona ostvaruju svoje osnovne zadatke iz sfere socijalne politike kao:

- zapošljavanje radnika,
- smanjenje nezaposlenosti,
- povećanje obima proizvodnje,
- poboljšanje platnog i trgovinskog bilansa države,
- povećanje primanja radnika a time i njihove kupovne moći,
- povećanje prihoda u budžetima kroz povećanje kupovne moći i naplate PDV-a,
- povećanje prihoda penzionih i zdravstvenih fondova kao i sredstava za sve nivoe obrazovanja jer se kroz povećanje neto plata povećava obim doprinosa i poreza na neto plate.

Na temelju prethodnih konstatacija može se zaključiti da su direktna strana ulaganja generatori razvoja ne samo firmi u koje se vrši ulaganje nego i države i ukupnog društva.

3.2. Determinante privlačenja direktnih stranih investicija u BiH

a) R e s u r s i

Interes stranih ulagača (a i domaćih ulagača) zasniva se na realnim resursima kojima raspolaže jedna zemlja. Sve resurse možemo podijeliti na dvije osnovne grupe:

- prirodni resursi, i
- stvoreni (formirani) resursi.

Kada govorimo o prirodnim resursima podrazumjevamo resurse koji su prirodno stvoreni i oni mogu biti obnovljivi i neobnovljivi. BiH raspolaže sa određenim resursima oba tipa i kao takvi mogu biti od posebnog interesa za strane ulagače.

Prirodni obnovljivi resursi u BiH su:

1. voda (čista i nezagadjena) za piće,
2. voda za elektroenergiju,
3. šume,
4. vjetar (za elektroenergiju),i
5. proizvodnja bio-dizela (iz repice i lignita).

Prirodni neobnovljivi resursi u BiH su:

1. rudarstvo (ugalj, željezna ruda, cink, olovo i sl.),
2. mineralne naslage (so, gips, barit, krečnjak, glina, azbest, zeolit i dr.) elektroenergija (dobijena iz termoelektrana na ugalj), i
3. kvalitetni kamen (granit i sl.).

Na bazi navedenih prirodnih resursa potrebno je poduzeti aktivnosti na njihovoj prezentaciji kako bi se našli zainteresovani strani ulagači za ulaganje u eksploataciju i preradu ovih proizvoda. U prezentiranju potrebno je posebno istaći:

1. kvalificiranu radnu snagu,
2. dosadašnja proizvodna iskustva,
3. proizvodne hale (donekle devastirane),
4. mašine i oprema (tehnološki dosta zastarjele),
5. komunikacije,
6. stanovi (za iznajmljivanje i korišćenje), i
7. hoteli i restorani (za smještaj poslovnih partnera).

Stvoreni resursi u BiH u ranijim periodu zasnivali se na velikoj povezanosti BiH kompanije sa stranim partnerima (Energoinvest, Unis, Šipad, Famos i drugi).

b) I n f r a s t r u k t u r a

Pod infrastrukturom podrazumjevamo infrastrukturu u funkciji poslovanja firmi. Dok je dosta razvijena: saobraćajna povezanost, mogućnost elektroenergetskih priključenja, vodovodna i kanalizaciona mreža, telekomunikacije i sl., mora se konstatirati nedovoljna razvijenost željezničke mreže i nedostatak autoputeva.

c) Projekti

Pod projektima podrazumjevamo gotove projekte za odgovarajuće biznise koji bi privukli strane investitore . Nije realno da domaće firme imaju gotove projekte jer se oni ipak prave u skladu sa željama i ciljevima stranog ulagača (obim i vrsta proizvodnje, kapaciteti, vrsta mašina i opreme , itd.). Prema tome, strani ulagači koji će doći i ulagati u proizvodnju pravit će vlastite projekte. Medjutim, ukoliko se radi o finansijskom ulaganju kao stranom ulaganju u neku domaću (ili stranu kompaniju) u BiH neophodno je da ta kompanija ima gotov projekat (biznis program). Rezultati dosadašnje prakse u ovom smislu nisu ohrabrujući.

d) Oblasti ulaganja

Poseban interes BiH za strana ulaganja su ulaganja u oblasti proizvodno obnovljivih resursa :

1. proizvodnja električne energije iz hidrocentrala,
2. proizvodnja i pakovanje vode za piće,
3. sječa šuma i prerada drveta (samo do obima prirasta i pošumljavanja),
4. proizvodnja električne energije na vjetar, i
5. proizvodnja bio-dizela (iz lignita i iz uljane repice).

Takodje, BiH je zainteresirana za trošenje postojećih neobnovljivih prirodnih resursa ali samo kroz ekonomski interes BiH koji bi se mogao definisati kao interes zapošljavanja radnika i redovne isplate plata.

To se odnosi na ulaganja u:

1. rudnike (eksploataciju uglja, željezne rude, cinka, olova i sl),
2. eksploatacija mineralnih naslaga (soli, gipsa, barita, krečnjaka, gline, azbesta, zeolita i sl.),
3. proizvodnju električne energije iz termoelektrana, i
4. eksploataciju i preradu kvalitetnog kamena (granit i sl.).

Pored navedenih oblasti od mogućeg interesa za strana ulaganja navest ćemo i osnovne privredne grane koje imaju određene prednosti za strana ulaganja (postojanje sirovinke baze, dosadašnje iskustvo kompanija i radnika kao i već izgrađena infrastruktura):

1. metalna industrija i proizvodnja auto dijelova,
2. drvena industrija (obrađivanje drveta, proizvodnja namještaja, ostali drveni proizvodi)
3. tekstilna industrija (konfekcija, trikotaža),
4. kožna i obućarska industrija,
5. poljoprivreda,
6. prehrambena industrija,
7. industrija naoružanja, i
8. turizam.

U naprijed navedenim privrednim oblastima postoje firme koje su do sada bili značajni izvoznici. Postoje zgrade, mašine i radnici koji su bili osposobljeni i kvalificirani za rad u tim firmama. Realno je konstatirati da su zbog protoka vremena mašine i tehnologija zastarjeli a što se može sanirati stranim direktnim ulaganjima.

e) Beneficije

Beneficije za strane ulagače trebaju biti istovjetne sa beneficijama za domaće ulagače. Da bi definirali problem beneficija i odredili područja beneficija potrebna je SWOT analiza BiH kao investicijske lokacije. Za naše potrebe koristili smo SWOT analizu BiH od UNCTD-a.⁵

MOGUĆNOSTI:

- Regionalni procesi i ekonomske integracije
- Bilateralni i multilateralni sporazumi
- Velika dijaspora
- Reforma obrazovnog sistema u skladu s ekonomskim trendovima i potrebama
- Rekonstrukcija – ponovna izgradnja infrastrukture

PREDNOSTI:

- Jeftina kvalificirana radna snaga
- Industrijska radna kultura
- Bogatstvo prirodnih resursa (drvo, rude, itd.)
- Prirodne i turističke atrakcije
- Središnji položaj u Jugoistočnoj Europi i
- Geografska blizina glavnih regionalnih i europskih tržišta

⁵ IZVOR: Strategija promocije ulaganja za BiH, UNCTAD, 2004 geod., str.33.

SLABOSTI:

- Percepcija nedovoljno sigurnog stanja u zemlji
- Kompliciran zakonodavni i regulatorni sistem
- Malo domaće tržište
- Nizak dohodak po glavi stanovnika i niska kupovna moć
- Loše stanje infrastrukture
- Zastarjela industrijska tehnologija
- “Odliv mozgova” – odlazak talentiranih mladih ljudi
- Korupcija, kako stvarna tako i percepcija stanja korupcije
- Visoki rizici od izmjena zakona

OPASNOSTI:

- Konkurencija susjednih zemalja
- Povišenje plaća i opadanje komparativne prednosti niske cijene rada
- Politička nestabilnost
- Slabosti u vladavini reda i zakona
- Prerano povlačenje međunarodne zajednice
- Regionalna nestabilnost i/ili nestabilnost u susjednim zemljama

Beneficije bi trebalo biti jasno definisane kako bi ih ulagač (strani a i domaći) mogao uzeti u razmatranje pri odlučivanju o investiranju u BiH. Prema tome, **beneficije trebaju biti jasne, precizne i usmjerene na :**

- nivo zapošljavanja,
- pokretanje proizvodnje i usluga,
- povećanje izvoza, i
- obuku i stručno usavršavanje radnika.

Razne ideje o beneficijama za **nerazvijene oblasti u BiH** nije moguće podržati jer nisu definirani kriteriji za tretiranje nerazvijenosti a niti su utvrđene nerazvijene oblasti. Polazeći od vrlo visokog broja nezaposlenih i još uvijek niskog obima izvoza treba podržati svaku investiciju koja će unaprijediti navedena pitanja.

a) Beneficije kod novog zapošljavanja trebaju obuhvatiti:

- Bespovratna novčana sredstva po jednom novo zaposlenom radniku u visini koja bi se definirala po privrednim granama.
- Kreditna novčana sredstva za svakog zaposlenog radnika namijenjena nabavci sredstava za rad. Visina kredita, rok otplate i grejs period bi se definirao po privrednim granama.

- Smanjenje poreza i doprinosa koji se plaćaju na plaće radnika. Kao dobar stimulans moglo bi se zakonski definirati da za novog zaposlenog radnika budu beneficije:
 - Za prvih 12 mj. stalnog radnog odnosa investitor je potpuno oslobođen plaćanja svih poreza i doprinosa na i iz plaća.
 - Za period od 13 – 16 mjeseci plaća samo 30% od visine redovnih doprinosa i poreza,
 - Za period od 17 – 21 mjeseca plaća 50% od visine redovnih poreza i doprinosa,
 - Za period od 22 – 24 mjeseca plaća 70% od visine redovnih poreza i doprinosa.

Nakon 24 mjeseca investitor plaća pune poreze i doprinose s tim da radnika prima u stalni radni odnos i ne može mu dati otkaz u naredne 3 godine.

- b) Beneficije za podsticanje proizvodnje i usluga trebaju biti stimulirane putem investicijskih kanala FBiH i RS i Distrikta Brčko s tim da se preciziraju pravila ponašanja. Sredstva mogu biti namijenjeni za obrtna i osnovna sredstva uz povoljne uslove, a njihova dodjela mora u cijelosti podlijegati konkursnim procedurama, uz praćenje nivoa pokretanja i rasta obima proizvodnje.
- c) Beneficije za povećanje izvoza trebaju biti isključivo u sferi povoljnijih kredita namijenjenih za pripremu i proces proizvodnje za izvoz i čekanje naplate. Kamatne stope mogu biti do 60% kamata redovnih komercijalnih kredita. Sredstva za ove namjene mogu se locirati u razvojnim bankama FBiH i RS.
- d) Beneficije za obuku i stručno usavršavanje radnika se odnose na dodatno obučavanje radnika vezano uz novo zapošljavanje.

Posebni oblici beneficija za investitore su razne pogodnosti koje se odnose na:

- oslobađanje carina i PDV pri uvozu mašina i opreme,
- oslobađanje od plaćanja poreza na dobit, i
- slobodne zone.

Za navedenu grupu beneficija u BiH su dosta stimulativna rješenja kroz posebne zakone koji regulišu svaku od navedenih oblasti.

Oslobađanje od plaćanja carina pri uvozu mašina i opreme je predviđeno pod određenim uvjetima, a što se vezuje uz visinu ulaganja i vrste investicija.

Oslobađanje od plaćanja PDV-a regulisano je novim zakonom o PDV-u, pri čemu posebne benificije mogu koristiti izvoznici.

Oslobađanje od plaćanja poreza na dobit je takodje regulisano zakonom koji je stimulativan za investitore. Na primjer, sve novoosnovane firme su oslobođene prve godine od registracije na plaćanje poreza na dobit. Poseban vid oslobađanja od poreza na dobit je omogućen pri reinvestiranju dobiti. U tom slučaju cjelokupan iznos reinvestirane dobiti oslobođen je od plaćanja poreza na dobit.

Slobodne zone omogućuju stimulativno poslovanje. Uslovi poslovanja u okviru slobodnih zona su povoljni, jer one imaju eksteritorijalni karakter. Uvoz robe u slobodne zone odgadja plaćanje carine i PDV-a do trenutka kada roba napušta slobodnu zonu i kada se vrši njeno carinjenje i plaćanje PDV-a. Ukoliko roba odlazi van granice BiH u cijelosti je oslobođena od plaćanja carina, drugih dažbina i PDV-a.

f) Servisi i podrška

Posebno stimulativno područje za privlačenje direktnih stranih investicija je oblast servisa i podrške investitorima. Ovo područje je izuzetno komplikovano u BiH radi njenog ustavnog ustroja i podijeljenih nadležnosti po horizontali (FBiH, RS i Distrikt Brčko), kao i po vertikali. Podjela nadležnosti po vertikali se razlikuje po entitetima. U FBiH podjele po vertikali su izvršene na tri nivoa (općina, kanton i Federacija), dok u kantonu Sarajevo imamo i četvrti nivo, a to je grad Sarajevo. U RS nadležnosti po vertikali su podijeljene na dva nivoa (općina i RS). Prema tome, procedure pri dobijanju raznih informacija, odobrenja i rješenja nisu iste u svim područjima BiH. U pravilu ona su komplikovana i najčešće zbunjuju investitora, a što u krajnjem slučaju odbija stranog ulagača.

Da bi se razrješila ova složenost i komplikovanost procedura, neophodno bi bilo formirati **urede za investiranja** (domaća i strana). Ovi uredi bi na jednom mjestu (u općini, u kantonu i u Brčko Distriktu) rješavali sva pitanja vezana za investiranje. U ove urede svi nadležni organi bi dislocirali svoje stručne radnike, tako da bi na jednom mjestu investitor dobio sve informacije, kao i odobrenja i rješenja koja su u nadležnosti tog nivoa vlasti. Time bi ovi uredi bili u funkciji investitora i rješavanja svih pitanja vezanih za investiciju, a ne mjesto gdje bi se iznalazila negativna rješenja. Na taj način se ne bi ukidala nadležnost određenih organa, nego bi oni svoju nadležnost, funkciju i stručne radnike dislocirali u novoosnovane urede. Time bi se izbjeglo slanje investitora od “vrata do vrata”, odnosno od službe do službe.

Rad svih ureda bi se precizirao s tim da bi stručni radnici imali paralelnu odgovornost prema rukovodiocu ureda, ali i prema svom rukovodiocu u nadležnom organu vlasti. U poslovanju ovih ureda bilo bi neophodno obrnuti postojeću praksu po kojoj zainteresirani investitor ide od jednog ministarstva (ili drugog nadležnog organa) do drugog ministarstva (ili drugog nadležnog organa) u traženju rješenja i drugih raznih potvrda i saglasnosti. U novoformiranim uredima stručni radnici bi jedan od drugog tražili potrebna rješenja i sl. Na ovaj način bi ovi uredi bili u funkciji investitora. Posebno bi se za njihovu efikasnost morali utvrditi rokovi rješavanja zahtjeva, pri čemu ne bi trebali biti duži od 7-10 dana.

Posebna zadaća svih ureda bi bilo njihovo komuniciranje s drugim uredima (prema višem ili nižem nivou vlasti), jer obično u većoj investiciji pojavljuju se nadležnosti više nivoa vlasti.

Za poboljšanje efikasnosti svih ureda bilo bi preporučljivo za svaku investiciju sa preko 10 mil. KM stranog uloga odrediti koordinatora. Njegova uloga bila bi u permanentnom praćenju realizacije dotičnog investiranja. On bi bio u funkciji investitora i radio bi u ime i za račun investitora.

Opći principi pri formiranju i radu ureda bili bi:

- sve na jednom mjestu,
- brzo i efikasno, i
- sve za investitora.

U sadašnjem okolnostima procedure do dobijanja građevinske dozvole su komplikovane i duge. U novim okolnostima općinama bi bilo u interesu da se investitoru što prije rješe sva pitanja oko dobijanja građevinske dozvole, jer na taj način će se najbrže rješavati problem zapošljavanja, kako u fazi gradnje objekta, tako i u fazi njegovog komercijalnog rada.

3.3. Otklanjanje barijera i unapredjenje poslovnog okruženja

U mnogim materijalima detaljno su obrađene razne barijere koje ograničavaju razvoj investicija. Posebno su izražene razne birokratske prepreke u BiH. Potpuno odsustvo takvih prepreka je idealan uvjet. U prepreke su identificirane kao ozbiljan problem od strane vlade kako zemalja investitora tako i ciljanih zemalja. U zajedničkoj izjavi ministarstva ekonomije svih zemalja SEE i Moldavije, iz jula 2003.godine zalažu se za:

- Reduciranje dozvola i procesa odobravanja i posebno procedura registriranja, uključujući reciprocitet zahtjeva za strana ulaganja do nivoa neophodnog za normalnu pravnu registraciju kompanije;
- Poduzimanje odlučnih korake sa namjerom da se dopusti korištenje nekretnina stranim investitorima u svrhu investiranja;
- Reduciranje zahtjeva za strane investitore u statističke svrhe na što manju moguću mjeru,
- Uspostavljanje transparentnih zakona, propisa, procedura i prakse sukladno potrebama Vlade imajući u vidu što bolje osiguranje nacionalnih interesa,
- Krajnje mjere vezane za posao i privremene dozvole kao i dozvoljavanje dovodjenja ključnog osoblja za investiranje,
- Promorivanje razvoja za efikasan javni sektor, posebno otklanjajući prepreke za strane investicije u segmentu finansijske djelatnosti.

Okvir Ministarske deklaracije potvrđuje važnost i srž problema. Nisu sve zemlje podjednako zastupljene u svakom dijelu, ali su sve karakterizirane pretjeranom birokracijom i pravnim i administrativnim zahtjevima koji su opsežniji i zahtjevniji nego oni sa kojima se investitori susreću u svojim matičnim zemljama. Problem je još veći nedostatak pravnih i administrativnih aparata. Sa tačke gledišta investitora problemi imaju tendenciju pogoršanja u zemljama sa niskim ocjenama u međunarodnim pregledima. Bugarska, Hrvatska i Rumunija imaju rezultate koji su u konstantnoj i značajnoj prednosti u odnosu na ostale zemlje SEE.⁶

Kada se problematika stranih ulaganja u BiH promatra sa aspekta zakona koji regulišu ovu oblast može se konstatirati da su u Bosni i Hercegovini doneseni svi potrebni zakoni i da oni povoljno i pozitivno tretiraju strana ulaganja. Ovo se može direkto povezati sa angažiranjem međunarodnih finansijskih institucija koje su pomogle u kreiranju i donošenju ovih zakona. Međutim, problem nije na strani zakonske regulative. Problem je isključivo na provedbi ovih zakona i birokratskom odnosu pojedinaca u raznim organima vlasti.

Da bi se otklonili birokratski pristupi pojedinaca bio bi neophodan veći angažman i odgovornost rukovodilaca nadležnih organa. Kao poseban podsticaj otklanjanju birokratskih pristupa bilo bi već predloženo rješenje o osnivanju Ureda za investiranje (strana i domaća).

Poslovno okruženje direktno utiče na investicionu klimu. Poslovno okruženje u širem smislu obuhvata političko stanje, monetarno - kreditnu politiku, poresku politiku, politiku uvoza i izvoza, fiskalnu politiku, itd. Već sada se može konstatirati da su svi neophodni zakoni blagovremeno doneseni i da u

⁶ IZVOR: Strategija promocije ulaganja u BiH za 2004.god.; str. 39 i 40

principu pomažu i podstiču strana ulaganja. Međutim, politička situacija još uvijek nije stabilizirana, a to je loš signal za strane ulagače.

Poslovno okruženje u BiH većina stranih investitora smatra lošim, te isto treba poboljšati. Inicijative poput “Buldožer inicijative” su opravdane, jer ne samo da odstranjuju prepreke za poslovanje u BiH, nego istovremeno služe i kao važni pokretači za uspostavu dijaloga između poslovnih lidera zemlje – što je ranije nedostajalo. Uspostavljanje poslovnih komora ima za cilj smanjivanje nagomilanog broja parnica na trgovačkim sudovima i pomoć u razrješavanju poslovnih sporova u BiH. FIPA bi trebala suradjivati sa ovim važnim inicijativama, kao što bi trebala identificirati druge mehanizme koji mogu dovesti do unapredjenja poslovnog okruženja u zemlji. Neformalni i formalni sastanci, sudjelovanje predstavnika iz različitih oblasti u različitim nadzornim odborima i komisijama, kao i redovna razmjena informacija (npr. Newsletters. E-mailovi. itd.) među različitim sudionicima u ovome smislu može biti od pomoći.⁷

⁷ Strategija promocije ulaganja za BiH, 2004.god., str. 8 i 9

4. STRATEGIJA PROMOCIJE USMJERENA PREMA INVESTITORIMA

Križa dugova početkom osamdesetih godina je pokazala da su sve zemlje koje su slijedile model razvoja baziran na korištenju stranog kapitala nekreditnog karaktera imale veoma brz tempo tehnološkog razvoja. Ta iskustva kao i loše iskustvo iz bivše Jugoslavije pokazuju kako zdrav kapital kao i razvoj moderne, izvezno orjentisane privrede, treba biti ključni faktor bržeg privrednog razvoja Bosne i Hercegovine. Ističemo kako je ovaj faktor već prepoznat ali da su rezultati na kojima se do sada radilo veoma skromni. Ovo posebno važi ako se u obzir uzmu s jedne strane realne mogućnosti koje naša zemlja ima a s druge strane zemlje slične nama, te rezultati koje su u privlačenju investicija, a posebno direktnih stranih investicija, ove zemlje imale u zadnjih deset godina. No, da bi se privukao / za razvoj naše zemlje / neophodan strani kapital, a s njim i sve one bitne pogodnosti koje on nosi sa sobom, potrebno je stvoriti neke nužne pretpostavke bez kojih direktni strani investitori neće, ili bar ne u ozbiljnijoj i priželjkivanoj mjeri, doći u Bosnu i Hercegovinu. Investicioni ambijent o kojem govorimo prije svega podrazumijeva stvaranje stabilne ekonomske i političke situacije u Zemlji koja uz to, ukoliko svoj ambijent za prihvrat ovih investicija želi učiniti atraktivnijim, mora stranim investitorima omogućiti i neke druge povoljnosti poput:

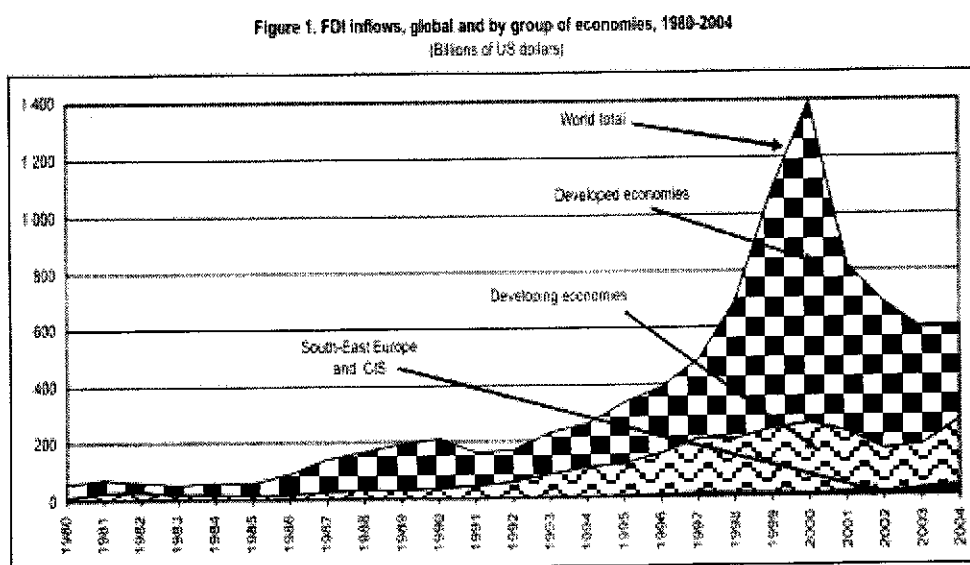
- većih poreskih olakšica u odnosu na one do sada,
- značajnije smanjenje troškova proizvodnje prije svega kroz smanjenje postojećih doprinosa i obaveza koja moraju plaćati sve firme u BiH (doprinosi na plate zaposlenih i sl.),
- osigurati dovoljno jeftine energije, poboljšati infrastrukturu zemlje u svim područjima,
- smanjiti birokratiziranje, ne samo u procesu registracije⁸, već i u ukupnom poslovanju,
- izjednačiti uslove poslovanja na cijelom teritoriju BiH,
- smanjiti nivo korupcije,
- poboljšati pravni položaj investitora. Ovo podrazumijeva, ne samo donošenje novih i preciznijih rješenja u zakonodavnoj oblasti, već i učinkovitije djelovanje sudstva prije svega. Ovdje se prvenstveno misli na nedopustivu dužinu trajanja sudskih procesa koji su u biti pravno jasni ali dobijanje jedne recimo jednostavne parnice traje i po nekoliko godina. U

⁸ Trenutna praksa je takva da je "uobičajeno" višemjesečno prikupljanje kojekakvih potvrda i dozvola za sam proces registracije preduzeća u BiH. Autor ovog teksta se uvjerio da proces doregistracije, recimo poslovne jedinice, koje strano preduzeće registrovano u Sarajevu otvara u nekom drugom gradu (nije pravo lice), traje dva do tri mjeseca dana. Sa takvim postupcima se nemože očekivati stvaranje bolje poslovne klime u BiH. Ovo se nažalost dešava u momentu kada raznorazne državne agencije i ministarstva uvjeravaju strane ulagače kako je proces registracije brz i jednostavan.

ovom smislu predlažemo otvaranje trgovačkih sudova koji bi morali brzo i efikasno rješavati sve sporove.

Određen broj zemalja u razvoju, u praksi primjenjujući sitem povoljnosti, uspjele su postati značajna destinacija stranom kapitalu, koji je poput lokomotive povukao privrede tih zemalja u razvoj. Ovdje se posebno osvrćemo na zemlje u razvoju kojim pripada i BiH, ističući kako se ipak najveći dio direktnih stranih investicija upravo zbog sličnog, ali i veoma prihvatljivog ambijenta, vrte, upravo među razvijenim zemljama. Kad su zemlje u razvoju u pitanju posebno su interesantna iskustva azijskih zemalja (Malezija, Tajland i Kina) koje su politikom "otvorenih vrata" uspjele privući značajna sredstva u obliku direktnih stranih investicija⁹. Kako se kretao prijem investicija po ekonomijama i to u periodu od 1980 do 2004 godine možemo najbolje vidjeti iz slike br.1.

Figure 1: FDI inflows, global and by group of economies, 1980-2004 (Billions of US dollars)

Source : UNCTAD, World Investment Report 2005.

Treba napomenuti, kako u uslovima značajne ekonomske, krize koja ovih godina pogađa svjetsku ekonomiju, cifra od 730 milijardi US dolara, koja je shodno prikazanoj tabeli br. 1. tokom 2004 godine investirana u svjetsku ekonomiju, nije beznačajna. Isto tako vidimo kako su investicije 2004 godine bile veće u odnosu na 2003 godinu za 18,3%. Od investirane sume najveći dio, shodno prikazanom dijagramu, investiran je u razvijene zemlje a tek jedan manji dio u zemlje u razvoju među koje spada i Bosna i Hercegovina koja je u periodu maj

⁹ Hadžović M Direktne strane investicije, Zbornik radova br.1, Ekonomskog fakulteta „Univerzitet “ Džemal Bijedić, Mostar, 2001 godina str.99.

1994 - 31.12. 2005 godine ostvarila ulaganja u iznosu od 3,73 milijarde KM¹⁰. Očekivanja referentnih istraživačkih kuća govore kako će se i u narednom periodu jedan dio ovih sredstava uložiti u zemlje u tranziciji među kojima je i BiH. Naravno, najveće šanse za prijem stranog kapitala prema ovim istraživanjima imat će zemlje koje budu u narednom periodu napravile najbolji ambijent, odnosno, ostvarile najpovoljniju investicionu klimu za prijem ovog kapitala. Prema istraživanju Economist Intelligence Unit (EIU) poslovni ambijent pa samim tim i šanse za najveći prijem u periodu do 2007 godine date su prije svega Estoniji, Češkoj, Mađarskoj i Sloveniji. Bosna i Hercegovina se na toj listi, na žalost, nalazi na zadnjem mjestu sa ocjenom 4,8 i to iza Srbije i Crne Gore, Makedonije i Albanije, kao direktnih konkurenata u regionu¹¹.

Tabela 1. Izbor pokazatelja o direktnim stranim investicijama (FDI) i svjetskoj proizvodnji 1990., 2003., 2004. (mrd USD)			
Indikator	1990.	2003.	2004.
FDI primici	208	633	648
FDI izdaci	239	617	730
FDI unutrašnje dionice	1.769	7.987	8.902
FDI vanjske dionice	1.785	8.731	9.732
Međunarodne integracije i kupovine	151	297	381
Prodaja stranih afilijacija	5.727	16.963	18.677
Dodana vrijednost stranih afilijacija	1.476	3.573	3.911
Ukupna imovina stranih afilijacija	5.937	32.186	36.008
Izvoz stranih afilijacija	1.498	3.073	3.690
Zaposlenost u stranim afilijacijama	24.471	53.196	57.394
Memorandum			
Svjetski BDP (tekuće cijene)	22.610	36.327	40.671
Bruto fiksni kapital	4.905	7.853	8.869
Svjetski izvoz	4.261	9.216	11.069
Source: UNCTAD, World Investment Report 2005.			

Zemlje Centralne i Istočne Evrope najveći dio direktnih stranih ulaganja primile su u sektorima bankarstva, telekomunikacija, i električne energije. Ono što karakteriše ulaganja u najznačajnije tranzicijske zemlje (Češka, Mađarska i Poljska) je struktura investicija koje se u zadnjim godinama sve više raspoređuju u sektoru usluga. Uzevši u obzir glavni cilj ove strategije svoja daljnja istraživanja fokusirat ćemo na prepoznavanje mogućih investitora čije ćemo investicione karakteristike kao i specifične zahtjeve koje traže prilikom svojih ulaganja malo više istražiti i naglasiti.

¹⁰ Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa: Informacija o direktnim stranim ulaganjima u BiH od maja 1994 do 31.12. 2005 godine, Sarajevo, januar 2006 god. u daljem tekstu Informacija.

¹¹ UNCTAD: Strategija promocije ulaganja za BiH, Ženeva, 2004, str.36.

Pored svega navedenog, treba naglasiti i činjenicu, da zemlje u razvoju zbog visokih troškova te drugih otežavajućih okolnosti dosta teško (generalno gledajući) privlače tzv. „Grin-fild“ investicije, (posebno izvezno orjentisana ulaganja) pa se u tom smislu treba više fokusirati na procese privatizacije i ulazak stranih investitora kroz ovaj vid ulaganja, barem u početnim, prvim fazama investiranja.

Generalno, promociju naših mogućnosti, te komparativnih prednosti, treba usmjeriti na sve eventualne investitore pri čemu posebnu pažnju po nama treba fokusirati na investitore iz zemalja koje su do sada bili najznačajniji investitori: **SR Njemačke i Austrije (razvijene zemlje), susjednih nam zemalja, Hrvatske, Slovenije i Srbije;** zemlje tradicionalno najveće investitore (SAD, Velika Britanija, Japan); zemlje s najvećom ekspanzijom (Kina, Indija), te zemlje u razvoju (Turska i Malezija). Kad kažemo "generalno na sve investitore" onada treba u BiH stvarnosti biti zadovoljan svakim ulaganjem, ma koliko ono bilo, te posvetiti značajnu pažnju svakom zainteresiranom investitoru.

U nastavku se daju najbitnije sugestije na šta je potrebno fokusirati strategiju promocije I privlačenja DSI za nekoliko odabranih zemalja.

4.1. Razvijene evrpske zemlje

4.1.1. SR Njemačka

Nesumnjivo se radi o značajnom investitoru koji je primjera radi tokom 1995 godine u svjetsku privredu investirao 39 milijardi US dolara. Tokom 1999 godine u svjetsku privredu uložili su cca 50 milijardi US dolara. Tokom 2001 i 2002 godine njemačke investicije su u inostranstvu iznosile 55,1 milijardi US dolara i 44,1 milijardi respektivno. Krajem 2001 godine Njemačka je u Češkim, Hrvatskim i Mađarskim investicijama učestvovala sa 25% a u Slovačkim sa 23%. Najveći dio ovih ulaganja u dosadašnjem periodu uložen je ipak u USA i Evropu. U sektorskom smislu ta ulaganja su skoncentrisana na sektor hemije, proizvodnje saobraćajnih sredstava, elektronike i finansijski sektor (banke i osiguranja)¹² . Najčešći model za ova ulaganja bilo je osnivanje kćerke firme (uglavnom sa 100% vlasništvom). Prema anketama koje su provedene zadnjih godina na prvom mjestu bio je motiv osvajanja tržišta , slijedi motiv osiguranja postojećeg tržišta a na trećem je bila jeftinija radna snaga. Izuzetak je Poljska gdje su njemački investitori izjavili kako je za njih najvažniji motiv jeftina radna snaga, a iza njega slijedi osvajanje poljskog tržišta. Na pitanje šta će ih ubuduće rukovoditi da ulažu

¹² Hadžović M. Direktna strana ulaganja , str.154.

na tržišta zemalja srednje i istočne Evrope njemački investitori su na prvo mjesto između ponuđenih dvanaest motiva stavili motiv jeftine radne snage¹³.

Uz naprijed navedene karakteristike njemačkih ulaganja naglasimo i kako su se kao investitori iz ove zemlje u zemlje u tranziciji (Poljska, Mađarska i Češka) uglavnom pojavila mala i srednja preduzeća koja su ulagala u velik broj manjih investicionih poduhvata. Tako su na primjer Nijemci u Češkoj ulagali u 5000 zajedničkih poduhvata dok su se Amerikanci na primjer pojavili u 600 ovakvih aranžmana¹⁴. Sagledavajući naprijed precizirane faktore možemo konstatovati kako snažnijom, ciljanom i makro i mikro usmjerenom promocijom investitorima iz ove zemlje možemo ponuditi i ulaganja u sektore koje oni najviše preferiraju:

- **ulaganja u sektor automobilske industrije.** Ovo je sektor gdje se tradicionalno dosta ulaže. U ovom smislu postoje ulaganja u BiH u fabriku automobila (Wolkswagwn), fabriku filtera u Tešnju, dobra poslovna saradnja sa Preventom itd.. Ovaj sektor je od strane stručnjaka za lociranje investicija proglašen kao perspektivan za ulaganja u zemlje centralne i istočne Evrope. U tom smislu trebalo bi iskoristiti sve postojeće mogućnosti kako bi se ovaj dobrim dijelom očuvani segment BiH privrede , iskoristio za jače privlačenje investitora iz navedene zemlje kroz privatizaciju ali i dodatna ulaganja koja bi nakon toga uslijedila.
- **sektor hemije.** U ovom smislu trebalo bi promovirati mogućnosti novih ulaganja koja mogu biti interesantna, posebno u situaciji nakon turskih ulaganja u Fabriku sode u Lukavcu. Ova fabrika ali i Tuzlanski kanton mogu i trebaju biti istaknuti kao bitan sirovinski resurs na osnovu kojeg bi se dalje ulagalo u hemiju, farmaceutiku itd. Mislimo da postoje odlične mogućnosti i u Plihemu čiji su jedan dio kupili poljski investitori.
- **Finansijski sektor** je u Bosni i Hercegovini (banke) dobrim dijelom pokriven stranim ulaganjima koja su najvećim dijelom došla iz Austrije, Hrvatske, Slovenije i Italije. U ovom smislu, posebno u sferi osiguranja, (grana koja je dosta razvijena u Njemačkoj) treba uložiti u promociju mogućih ulaganja u našu zemlju.
- Osim navedenih sektora (sektori koje njemački investitori preferiraju) možemo ponuditi i ulaganja u kojima naša zemlja ima značajne prednosti poput **tekstilnog sektora, sektora drvne industrije, metaloprerade, turizma, građevinske industrije te proizvodnje zdrave hrane.** S obzirom da tekstilni sektor traži dosta jeftine a obučene radne snage, mislimo da će se stalnim povećanjem troškova u EU, te pristupanjem konkurentnih nam

¹³ Isto, str.156.

¹⁴ Isto, str.139.

zemalja u ovom sektoru (Hrvatska, Rumunija i Bugarska) stvoriti dovoljno prostora za kvalitetna ulaganja , posebno manjih i srednjih preduzeća iz Njemačke u BiH. Isto tako bi trebalo posebno preferirati proizvodnju zdrave hrane s obzirom na naše prirodne mogućnosti s jedne strane, te sve veću tražnju za ovim proizvodima na tržištu EU, s druge strane. U ovom smislu posebno je interesantna ne samo proizvodnja organski proizvedene¹⁵, već i kvalitetno prerađene i tržištu na vrijeme dostavljene hrane. **Za ovakve aktivnosti država bi trebala stvoriti potrebne predispozicije poput institucija koje bi garantovale kvalitet i način proizvodnje, ovako proizvedene hrane.**

U promociji treba naglašavati evropski karakter Bosne i Hercegovine, sve uređeniji ekonomski prostor na nivou zemlje, legislativu koja se uređuje po sistemu Evropske unije, jeftinu i obučenu radnu snagu , blizinu evropskih tržišta posebno nakon izgradnje koridora 5 c, određene kulturološke sličnosti, značajan nivo znanja i popularnosti njemačkog jezika , značajno političko prisustvo pa čak i kroz visokog predstavnika u BiH, ulazak Zemlje u Europske integracije¹⁶, položaj Zemlje u odnosu na susjedne nam zemlje itd.. Koliko je jeftina a obučena radna snaga bitan faktor govori i podatak da je Malezija između ostalog u svom nastupu prema stranim investitorima značajno koristila upravo ovaj motiv. Tako je naprimjer tokom 1990 godine cijena radnog sata u ovoj zemlji iznosila je 0,86 dolara. U isto vrijeme satnica američkog radnika bila je 10,02, japanskog 13,92 , u Njemačkoj 16,46, a u zemljama direktne konkurencije, na primjer u Turskoj 1,82 ili Meksiku 1,97¹⁷.

Kada je Bosna i Hercegovina u pitanju naglasimo kako su investitori iz ove zemlje u našu privredu tokom perioda maj 2004 – 31. 12. 2005 godine uložili 256 miliona KM što je ovu zemlju kao investitora stavilo na 6 mjesto od prvih deset ulagača u našu privredu u posmatranom periodu.

¹⁵ Njemačka predstavlja najvećeg konzumenta (jedna trećina ukupne prodaje EU) u ovom segmentu hrane u EU. Ostala velika tržišta su: Francuska, Velika Britanija , Holandija, Švicarska, Danska, Italija itd. Posebno traženi proizvodi su: mlijeko i mliječni proizvodi, voće i povrće, žitarice i proizvodi od žitarica, itd.

¹⁶ Koliko je ovo značajan faktor u privlačenju stranih investitora govori i podatak da je Studija sačinjena od strane stručnjaka za lociranje investicija pokazala da pristupanje Europskoj uniji za mnoge od zemalja u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi poboljšava konkurentske prednosti. Oni inače smatraju da će CEE kao destinacija privući u region značajna kratkoročna i dugoročna ulaganja.. U ovom smislu gledano najatraktivnije destinacije za FDI bit će Poljska i Češka a slijedit će ih Rumunija i Rusija. UNCTAD: Studija, str.26

¹⁷ Hadžović M. : Direktna strana ulaganja, str.100.

4.1.2. Austrija

Austrija je tokom 2004 u svjetsku ekonomiju investirala iznos od 7 milijardi i 164 miliona US dolara što je za 5,7% više od njenih investicija u 2003 ili za 23,3% više od 2002 godine kada je ova zemlja investirala 5,807 milijardi US dolara¹⁸. Značajan dio ovih investicija otišao je na teritorij bivše SFRJ ili preciznije u Sloveniju, Hrvatsku i dijelom u Bosnu i Hercegovinu.

Austrija je u ulozi svjetskog investitora tokom 2001 i 2002 godine u Sloveniji učestvovala sa 45,6% i 26,8% u Hrvatskoj.

Kada je BiH u pitanju, po kapitalu uloženom u periodu maj 2004 do 31.12.2005 godine, ovo je drugi ulagač među prvih deset zemalja. Ova zemlja je u tom periodu u BiH privredu uložila 552,3 miliona KM što čini 14,8% od ukupnih ulaganja u posmatranom periodu. Ono u što se najviše ulagalo je finansijski sektor pa danas možemo govoriti o nizu veoma uspješnih Austrijskih bnaka u BiH. Isto se odnosi i na neke druge sektore poput turizma i građevinarstva (ulaganja u Holiday In u Sarajevu ili fabriku cementa u Lukavcu). **Blizina ove zemlje, te niz drugih, za sada već prepoznatih prednosti, govore u prilog tezi za Austriju kao perspektivnu destinaciju u kojoj treba tražiti investitore za BiH.** U prilog ovim tvrdnjama ide i podatak da se austrijski koncern AGRAN odlučio za podizanje velike šećerane u Brčkom. Investicija vrijedna 30 miliona Eura treba da podigne kapacitet koji će proizvoditi 150 hiljada tona šećera. Ono što je posebno vrijedno naglasiti je činjenica da se šećerana gradi za tržište cijele bivše SFRJ, (izvozna orijentacija investicije), da je jedan od faktora koji je pridonio donošenju ove odluke i činjenica da je EU donijela odluku o zabrani izvoza šećera, (prepoznavati iskoristiti i ovakve situacije) a da je mjesto investicije odabrano na osnovu dobrih saobraćajnih i drugih pogodnosti (luka, pruga , putevi itd).

4.2. Susjedne zemlje

4.2.1. Hrvatska

Hrvatska je zadnjih godina postala značajan recipijent stranog kapitala. Tome su doprinijele prednosti koje ova zemlja ima posebno u oblasti turizma ali i nagovještaj ulaska ove zemlje u EU. To u mnogome doprinosi imidžu zemlje te statusu koja ona time dobiva kod stranih ulagača, posebno kada su u pitanju rizici te pravni okvir koji ova zemlja mora u potpunosti uskladiti sa EU. Treba naglasiti kako su Hrvatska ulaganja u svjetsku ekonomiju tokom 2004. godine iznosila 314

¹⁸ UNCTAD: VIR 2005

miliona US dolara što pokazuje značajno povećanje u odnosu na godinu ranije, kada su firme iz ove zemlje investirale svega 108 miliona US dolara¹⁹.

Kada je BiH u pitanju, Hrvatska je kao investitor u posmatranom periodu, sa 582,6 miliona, nesumnjivo na prvom mjestu među 10 najvećih ulagača u Bosnu i Hercegovinu. Njeno ulaganje u procentualnom iznosu čini 15,6% od ukupno uložene sume u posmatranom periodu. Kada su sektorska ulaganja u pitanju, investitori iz ove zemlje su najviše ulagali u telekomunikacije (Hrvatske telekomunikacije Mostar - 68,69 miliona KM, Eronet - 44,17 miliona KM), proizvodnju (Ledo - 21,64 miliona, Jajce - kombinacija sa Njemačkom 25,47 miliona, Rama Werk - 8,18 miliona, Mira AD Prijedor 5,54 miliona, General Tobacco Industry, Ljubuški - 6,46 miliona, Vatrostalna Busovača - 2,84 miliona, Energoinvest-Tvornica dalekovodnih stubova i konstrukcija AD Doboje - 2,60 miliona itd.), u finansijski sektor, usluge i trgovinu. Uzimajući u obzir sve navedeno, mislimo da će se, s obzirom na dosadašnje rezultate u ulaganju te niz prednosti koje povezuju naše ekonomije, ovaj trend ulaganja i dalje nastaviti. Ovome će pridonijeti sve one karakteristike koje smo ranije naveli kada su zemlje u razvoju u pitanju, a posebno dosadašnja povezanost obiju ekonomija, jezik, kultura, međusobna poznanstva ljudi te želje privrednika iz ove zemlje za bržim osvajanjem BiH tržišta kao vrlo bitna karakteristika dosadašnjih hrvatskih ulaganja u BiH. **U smislu promocije predlažemo sve one mjere koje smo već do sada istakli, koristeći blizinu, navike, jezik i značajnu povezanost ljudi i privrede, kao bitne prednosti u tim aktivnostima.**

Osim navedenih oblasti, kada je Hrvatska u pitanju, mislimo da bi se turistička privreda kao i ulaganja u nju u narednom periodu mogla značajnije preferirati. Ovo posebno ako se u obzir uzmu Hrvatska iskustva u ovoj grani privrede, te dobra povezanost ljetnog i zimskog turizma, čiji značajan centar može postati Bosna i Hercegovina.

4.2.2. Slovenija

Slovenija je tokom 2004 godine kao investitor u svjetsku ekonomiju uložila 498 miliona US dolara što je neznatno povećanje u odnosu na godinu ranije kada su ta ulaganja iznosila 466 miliona US dolara²⁰.

Kada je BiH u pitanju Slovenija je po ulozenim sredstvima u posmatranom periodu kao ulagač sa ulozenih 456,8 miliona bila na 4 mjestu među stranim ulagačima²¹. Prezentirani iznos čini 12,2% učešća u ukupno uloženoj sumi u

¹⁹ UNCTAD: VIR 2005

²⁰ UNCTAD : 2005

²¹ Informacija

Bosni i Hercegovini. Najveća ulaganja iz ove zemlje u BiH došla su u sektor proizvodnje (Jelšingrad Banja Luka, UNIS Tvronica specijalnih cijevi Prnjavor, CIMOS, Prevent itd), trgovine i usluga (Intereuropa) i bankarstvo . Dakle, pored metaliskog, finansiskog i sektora usluga, mislimo da bi investitore iz ove zemlje trebalo zainteresirati za veća ulaganja u sektor turizma, tekstila, hrane i drveta. Posebno bi bilo interesantno kroz nova ulaganja potaknuti povezivanje proizvođača iz drvnog sektora, za koji smo u BiH konstatovali da ima dobru sirovinску bazu, a da mu nedostaju obrtna sredstva, nove tehnologije, dizajn u finalnom proizvodu te u zadnje vrijeme izgubljena tržišta, naročito kada su u pitanju proizvodi višeg stepena obrade. U navedenom smislu zemlje iz okruženja a posebno Hrvatska i Slovenija, predstavljaju značajnog konkurenta, čije bi se konkurentske prednosti udružene sa prednostima koje imaju naša preduzeća dobro valorizovale na svjetskom tržištu. U ovom smislu FIPA, koristeći naprijed opisane metode, može dosta uraditi na promoviranju investicija iz navedenih zemalja. Mislimo da bi uključenje ostalih državnih institucija BiH posebno kada su zemlje okruženja u pitanju izuzetno popravile ovakva nastojanja. FIPE.

4.2.3. Srbija i Crna Gora

Srbija i Crna Gora su u posmatranom periodu uložile 197,3 miliona KM što ih je svrstalo na sedmo mjesto među stranim ulagačima koji su ulagali u posmatranom periodu u BiH. Najveća ulaganja iz ove zemlje došla su na područje RS i to proizvodnju (Hemofarm Banja Luka - 33,53 miliona KM , Kreator d.o.o Sokolac -Omorika d.o.o. Doboj), finansijski sektor (Nova Banjalučka banka 13,54 miliona KM) i trgovinu²² .

4.3. Zemlje u razvoju

4.3.1. Osnovne karakteristike investicija iz zemalja u razvoju:

Multinacionalna preduzeća iz zemalja u razvoju uglavnom ulažu kroz formu zajedničkih ulaganja sa partnerima iz zemlje u koju dolaze. Ova pojava se opravdava činjenicom da zemlje u razvoju najvećim dijelom ulažu u zemlje u razvoju (što ne znači da ne ulažu i u razvijene zemlje) te da tim ulaganjima uglavnom prethode sporazumi koje zaključuju vlada zemlje iz koje se ulaže sa vladom zemlje u koju se ulaže²³ . Zemlja iz koje se ulaže na ovaj način uglavnom povećava svoj izvoz a zemlja recipijent na ovaj način očekuje prijem odgovarajućih tehnologija bez političkih uslovljavanja. Daljnje pojašnjenje ove

²² Isto

²³ Ovo znači kako se državne strukture BiH moraju agilnije uključiti u ove procese.

pojave objašnjava se činjenicom da su uslovi poslovanja kao i drugi elementi okruženja u zemljama u razvoju slični i da je podudarnost između domaćih preduzeća i preduzeća koja dolaze investirati dosta velika. Daljnje karakteristike ulaganja iz zemalja u razvoju su:

- ulagači iz zemalja u razvoju najvećim dijelom ulažu u susjedne zemlje. U principu radi se o zemljama sa sličnim ili istim jezikom, kulturom itd. Primjera radi Argentina je dosta investirala u Brazil, Peru i Urugvaj. Singapurske i Malezijske investicije takođe pokazuju da su ove tvrdnje opravdane. **Na ovim principima treba tražiti mogućnosti ulaganja iz zemalja bivše Jugoslavije u Bosnu i Hercegovinu. Ovo posebno dobija na težini ako se uzme u obzir bliska povezanost postojećih preduzeća na cijelom prostoru bivše države.** Primjer ovakvih povezivanja već je prisutan u Bosni i Hercegovini kroz investicije, iz sada nama susjednih zemalja, u našem slučaju već naglašenih Slovenije, Hrvatske i Srbije). Smatramo da će se povećanjem ekonomske a posebno političke stabilnosti u BiH kao i regionu ove investicije povećavati. U ovom momentu one ne znače samo investiranje ili korištenje jeftinije radne snage na primjer, već prije svega **borbu za preuzimanje dijela nekadašnjeg zajedničkog tržišta.** U tom smislu treba posmatrati investicije Merkatora iz Slovenije ne samo u BiH već i na prostoru cijele bivše SFRJ. Slično rade i neke druge trgovačke firme iz Hrvatske i Srbije. Mislimo da će ovaj trgovački“val“ za sobom povući jaču investicionu saradnju i u drugim oblastima a posebno u proizvodnji.
- Preduzeća iz zemalja u razvoju generalno gledajući proizvode relativno jednostavnije , uglavnom standardne produkte, čijom prije svega niskom cijenom konkurišu na svjetskom tržištu. Ovo znači kako mi u BiH ulaganjima koje preferiramo u prvom krugu iz susjednih zemalja o kojima smo već govorili, nećemo dobiti najnovije tehnologije ali hoćemo i na taj način možemo pokrenuti značajan dio nekad perspektivnih a sada preduzeća pred stečajem. Nakon ulaska stranih ulagača ova preduzeća će dobiti neophodan kapital za pokretanje ili povećanje postojeće proizvodnje što će u kasnijem dijelu razvoja dovesti do neophodnog proširenja i modernizacije²⁴.
- Ova preduzeća u procesu svog rada, s obzirom na tehnologiju i proizvodni program koriste velik broj radnika . Ovo može u prvoj fazi za Bosnu i Hercegovinu biti veoma značajno s obzirom na veliku nezaposlenost koja

²⁴ Primjer ovakve tvrdnje imamo u slučaju Polihema koji se jednim dijelom uspješno izvukao iz stečaja, te taj dio proizvodnje prodao strateškom partneru koji će daljnjim ulaganjima uspjeti sačuvati ovaj ranije, već otpisani dio hemijske industrije.

se po statističkim pokazateljima na nivou Zemlje godinama kreće i preko 40%. S druge strane ovo bi predstavljalo prelazno rješenje za dio starijih radnika koji još nisu ili neće moći ovladati znanjima koje novo vrijeme, te nove tehnologije, nose sa sobom.

- Slijedeća karakteristika ulaganja iz ove grupe zemalja je da su uvezno orjentisana. U ovom smislu mislimo da bi Država trebala aktivnije , svojim mjerama ,prije svega ekonomske politike stimulisati izvezno orjentisanu proizvodnju. To se radilo u bivšoj zemlji a i danas se radi u svijetu bez obzira da li se radi o „malim ili velikim zemljama“. Isto tako treba naglasiti da ovaj zaključak ima i svojih izuzetaka poput investicija koje je imao Hong Kong koje su bile izvezno orjentisane. Slične su i investicije firme CIMOS iz Slovenije čija fabrika u Gradačcu predstavlja značajnijeg BiH izvoznika. Slično ali u mnogo većem obimu se očekuje od CIMO-sovog ulaganja u kovačnicu u Travniku ili novu livnicu u Zenici.

4.3.2. Malezija

Malezija je zemlja koja je uspjela privući značajne strane investicije na osnovu kojih je danas čak postala i značajan investitor u svjetskoj ekonomiji. Ova zemlja se nalazi na šestom mjestu liste primalaca kapitala. Malezija je tokom 2004. godine u svjetsku ekonomiju uložila iznos od dvije milijarde i šezdeset jedan milion US dolara što je značajno povećanje u odnosu na godinu ranije, (jednu milijardu i 369 miliona US dolara)²⁵. Ono što može biti korisno za BiH kao malezijsko iskustvo je i činjenica da su glavni faktori na privlačenju stranog kapitala bili jeftina radna snaga te velika otvorenost malezijske privrede za strana ulaganja kao i stimulacije koje je ova zemlja davala stranim ulagačima.

Uz sve navedeno u promotivnom nastupu prema investitorima iz ove zemlje, trebalo bi naglašavati činjenicu, kako bi BiH, uz sve do sada navedene činjenice, za investitore iz ove zemlje, mogla postati dobra izvezna rampa prema tržištu EU.

4.3.3. Turska

Kao investitor Turska je tokom 2004. godine u svijet investirala iznos od 859 miliona US dolara. Ova ulaganja pokazuju znatan trend porasta u odnosu na

²⁵ UNCTAD: VIR 2005

prethodnu godinu kada je uloženo 499, odnosno 175 miliona US dolara tokom 2002. godine²⁶.

Ono po čemu je ova zemlja interesantna, su iskustva koja su iskorištena ne samo za privlačenje direktnih stranih investicija u svim njihovim pojavnim oblicima, već i privlačenje stranog kapitala posebno po BOOT aranžmanima. Na ovaj način izgrađen je značajan dio infrastrukture poput puteva, brana, svjetskog trgovačkog centra u Istanbulu itd. Mislimo da bi se ova pozitivna iskustva trebala značajnije koristiti i u našoj praksi. Ova zemlja može biti značajan investitor u BiH i to prije svega zbog:

- tradicionalno dobrih političkih, istorijskih te kulturoloških veza sa BiH,
- kompatibilnosti proizvodnje, posebno sektora tekstila, kože i obuće u kojima je ova zemlja poznata na svjetskom tržištu, a BiH ima proizvodne kapacitete, radno iskustvo te takode prisutne određene veze, istina kroz lohn poslove u međunarodnoj ekonomiji. Uz sve navedeno treba naglasiti i bescarinski pristup BiH tržištu EU. Ovo bi za zemlje izvan EU, pa i Tursku, bio dobar povod za premještanje dijela proizvodnje iz ove branše u BiH. Isto se odnosi i na ulagače koji su ranije investirali u navedene oblasti (motiv jeftinijih ulaznih troškova) u dio susjednih zemalja poput Mađarske, Bugarske ili Rumunije a koji svojim ulaskom u EU neminovno moraju povećati ulazne proizvodne parametre. Kad govorimo o Turskoj kao zemlji koju treba ciljano obrađivati naglasimo i kako ova Zemlja ima dosta dobre rezultate u dizajnu, plasmanu i organizaciji navedenih djelatnosti. U ovom smislu treba posmatrati značajan napredak koji Turska ostvaruje u turizmu te mogućnostima turskih ulaganja u BiH turističke destinacije kao i povezivanje ove grane te korištenje sinergetskih efekata koji bi se dobili povezivanjem obostranih turističkih tura²⁷.

U ovom smislu prisutna su, sada već značajna Turska ulaganja u BiH, posebno u hemijskoj i industriji papira. Investicija u Fabrici sode u Lukavcu procjenjuje se na 26,7 miliona €. Ova investicija znači, ne samo, investiranje u bukvalnom smislu već i druga poboljšanja poput promjene strukture proizvodnje pa će se umjesto lake proizvoditi teška soda koja predstavlja podlogu za druge proizvodnje poput stakla i staklarskih proizvoda. Činjenica da „Soda Sanayii” predstavlja trećeg proizvođača stakla u Evropi značajno utiče na promociju kompletene ekonomije u BiH. Investicija u Natron u Maglaju od strane turske kompanije Hayat, pri čemu se planiraju nova ulaganja u ovu tvornicu, pokazuje

²⁶ UNCTAD: VIR 2005

²⁷ Vlasnik velikog turskog lanca hotela "Green Park", koji je izrazio želju za gradnjom dva luksuzna hotela u Sarajevu, kaže kako bi ta investicija za sobom povukla nova ulaganja navedene kompanije ne samo u turizmu već i u oblasti industrije i poljoprivrede. Dnevni Avaz, 11 juni 2006 godine, str. 8.

kako se investitori iz ove zemlje ako se pravilno usmjere mogu iskoristiti. Činjenica da je u toku modernizacija ove kompanije i to u iznosu od 35 miliona € dovoljno govori o ozbiljnosti i namjerama stranog investitora. Ovo posebno podvlačimo jer su se u Bosni i Hercegovini u ranijem periodu često znala čuti razmišljanja o investitorima iz Turske kao neozbiljnim i špekulantskim. U prilog našeg razmišljanja idu i pokazatelji koje smo pomenuli kao i činjenica da će Natron nakon modernizacije za četiri puta povećati svoju proizvodnju u odnosu na prijeratnu. Oko 80 procenata ove proizvodnje planirano je za izvoz. O kakvim se pozitivnim efektima u ovom slučaju radi mislimo da dalje ne bi trebalo diskutovati s obzirom da su već evidentni. Nepostojanje za BiH vrlo ograničavajućeg viznog režima (sa velikim brojem zemalja) te želja turskih biznismena da se što bolje informiraju o investiranjima u našu zemlju (nedavne posjete značajnog broja turskih privrednika) govore da su u pitanju značajne investicione mogućnosti. Treba naglasiti i izražen interes ulagača iz ove zemlje za ulaganja u energetski sektor Bosne i Hercegovine. Kada ovo kažemo onda mislimo i na značajne energetske potencijale koje Zemlja ima, kao i aktivnosti koje se u zadnje vrijeme provode na promoviranju izgradnje mini centrala u BiH.

Turska se, naglasimo i to, tokom 2005 godine sa uloženi 15,5 miliona KM našla na 6. mjestu među prvih 8 najvećih investitora u BiH.

U smislu unapređenja investicionih aktivnosti usmjerenih na investitore iz ove zemlje, predlažemo:

- korištenjem postojećih državnih kanala kroz koje treba, (diplomatska predstavništva, komora itd .) što bolje informirati, te „marketinški“ djelovati na investitore iz ove zemlje.
- Organizovati, naravno, u organizaciji FIPE, ciljane sastanke, odnosno organizovane prezentacije, ili male seminare, u Turskoj (sa stručnim izlaganjima referentnih autora iz ove oblasti ali i drugih oblasti) te mogućnostima odgovora na direktne upite vezane za mogućnosti investiranja u BiH..
- Koristiti izuzetno veliku i uspješnu BiH dijasporu u ovoj zemlji kao promotora i zastupnika BiH interesa u navedenom smislu. **Ovo se inače u dosadašnjoj svjetskoj praksi pokazalo kao odličan kanal privlačenja stranih investicija posebno u zemljama u razvoju. Na ovaj način počele su ulaziti prve značajnije investicije u Kinu koja danas predstavlja top destinaciju za strana ulaganja²⁸.**

²⁸ Hadžović M. Direktna strana ulaganja, Slovo, Mostar, 2002, str.111.

Uz sve navedeno treba naglasiti i kako je ova Zemlja, već do sada, a najavljuje to i u buduću, finansijski pomogla obnovu značajnog broja, u ratu porušenih, kapitalnih spomenika Bosne i Hercegovine.

4.4. Strategija usmjerena prema određenom broju odabranih ulagača

U prethodnom dijelu teksta osvrnuli smo se na potencijalne ulagače iz onih zemalja za koje mislimo da mogu, naravno uz odgovarajuće poteze BiH institucija, dosta uraditi na povećanju direktnih stranih investicija u BiH. U ovom dijelu strategije kratko, bez pretenzija da dublje ulazimo u analizu, sugerisat ćemo neke ciljne grupe ulagača na nižem nivou poput finansijskog sektora i multinacionalnih kompanija (MNK).

4.4.1. Finansijski sektor

Jedan od pozitivnijih pomaka, BiH ekonomija je u prethodnom periodu ostvarila upravo u ovom sektoru. To se može vidjeti i iz činjenice da su ulaganja u ovaj sektor privrede u dosadašnjem (posmatranom) periodu iznosila 596,4 miliona KM, što ukupno čini 16% od ukupno investiranih sredstava u BiH u periodu 1994 - 2005 godina. Dolazak u BiH velikih banaka, poput Bank Austria – HVB, Raiffeisen Bank, Volksbank, Hypo Alpe Adria Bank, Ziraat Bank, BBI, Zagrebačke banke, Intezza itd., uz stabilan kurs KM, kao i uspješno djelovanje Centralne banke, stvorili su značajne komparativne prednosti Bosni i Hercegovini u odnosu na najdirektnije konkurente iz regiona poput Makedonije i Albanije. Ovo je dobro i iz razloga što finansijski sektor predstavlja s jedne strane podlogu za daljnji rast ekonomije a s druge strane ulazak velikih banaka u Bosnu i Hercegovinu što u ovom momentu znači najmanje dvije, bitne stvari:

- znak poboljšanja političko ekonomske situacije, odnosno smanjenje rizika sa kojim potencijalni ulagači čvrsto kalkulišu. Ovome u prilog ide i najnovija procjena rizika u BiH koju je uradila Moodys"s Investors Service a kojom se rizik sa dosadašnjih B3 spušta na B2.. U objašnjenju koje je ova Agencija dala tom prilikom navodi se činjenica da je BiH uspješno sprovela niz zacrtanih reformi, početak pregovora sa EU te pokazani napredak u oblasti ekonomske politike. U ovom smislu predlažemo iniciranje zakona kojim bi bankarstvo sa sadašnjeg entitetskog, bilo regulisano na državnom nivou. To bi s jedne strane pojednostavilo poslovanje na cijelom državnom teritoriju BiH a s druge strane ulaganje u finansijski sektor Zemlje učinilo sigurnijim i perspektivnijim.

- Sa velikim bankama dolaze i njihovi poslovni partneri, privučeni ulaskom banke, što predstavlja značajnu promociju za daljnja investiranja u Bosni i Hercegovini.

U sklopu posmatranog sektora važno bi bilo privući u BiH veće osiguravajuće kompanije čije bi prisustvo takođe osim ekonomskim rezultiralo i značajnim propagandnim (promocijnim) efektima. Istina u zemlji već djeluju određena osiguravajuća društva poput Triglava iz Slovenije ali mislimo da se daleko više da uraditi i sa kompanijama iz drugih zemalja. U tom smislu trebalo bi ukinuti postojeća ograničenja u ovaj sektor od 49% te poboljšati ostale već poznate negativnosti u našoj investicionoj klimi. Donošenje određenih zakona koji su rezultirali mogućnostima otpočinjanja poslova na nivou pravog lizing posla takođe će pozitivno uticati na proširenje djelatnosti, odnosno još veće jačanje finansijskog sektora Bosne i Hercegovine. U prilog ovoj tvrdnji možemo navesti primjer Malte i Cipra koje su stvarajući pogodnu klimu za tzv. Offshore industriju uspjele ovaj sektor učiniti veoma uspješnim. U tom smislu Cipar je prema dostupnim podacima privukao 31 stranu banku a Malta osim značajnog broja banaka i oko 650 licenciranih fondova.

4.4.2. Multinacionalne kompanije

Multinacionalne kompanije (MNK) predstavljaju generator, kako globalizacije tako i direktnih stranih investicija. Ono što ih posebno karakteriše je činjenica da oko 80% matičnih kompanija dolazi iz razvijenih zemalja a da su afilijacije ravnomijero raspoređene po cijelom svijetu što se vidi i iz podatka da je tokom devedesetih 47% ovih afilijacija bilo raspoređeno u zemlje u razvoju²⁹.

Osim malih i srednjih preduzeća, posebno iz oblasti u kojima je BiH interesantna predložimo ciljno djelovanje u određenim MNK koje bi svojim dolaskom , makar u ovoj fazi bio i simboličan (predstavništvo u BiH, istraživanje tržišta, provjera drugih poslovnih mogućnosti itd.), značio puno za imidž BiH³⁰ . Primjeri Mital S. koji je kupio zeničku željezaru ili mostarskog aluminijuma u kojem je za sada jedan dio stranog kapitala, puno znače u metalskoj industriji. Ne samo da će ove firme povući BiH metalni kompleks već će pozitivno (što se već

²⁹ Hadžović M. Direktna strana ulaganja, str.80.

³⁰ Malezija kao i većina drugih istočnoazijskih zemalja prihvatile su strane korporacije koje su željele svoj biznis pokrenuti u toj zemlji."Nudili smo im poreske olakšice, a strane kompanije su mogle poslovati uz mnogo niže troškove nego u vlastitim zemljama, U Maleziji su posebno bile masovne japanske kompanije koje su kod nas gradile fabrike, odnosno otvarale urede svojih istočnoazijskih sjedišta. Danas ekonomski učinak japanskih korporacija u Maleziji čini značajan dio našeg bruto nacionalnog proizvoda, negdje blizu 23%. Mahathir Mohamad: New Deal za Aziju, šire pogledati kod : Hadžović M: Direktne strane investicije, str. 99.

vidi) uticati na izvoz, te poboljšati imidž BiH u poslovnom svijetu. Analize takođe pokazuju da velike svjetske kompanije veoma često slijede svoju konkurenciju makar tržište na koje ulaze i ne imalo sva svojstva koja oni u svojim uslovima traže. Poznato je da na primjer da Coca Cola i Pepsi Cola slijede jedna drugu. Prva je već prisutna u BiH. Zašto ne uložiti napore pa u BiH ne dovesti i drugog pomenutog giganta u oblasti proizvodnje i prometa bezalkoholnih pića? Idući pomenutom logikom U BiH je u oblasti automobilske industrije prisutan Volkswagen koji iako je u početku obećavao jači proizvodni udio domaće tvornice i dalje insistira i zadržava najprostiji oblik sklapanja nekih svojih proizvoda. Poznato je i da su se drugi svjetski automobilski proizvođači bunili zbog povlaštenog položaja njemačkog proizvođača. Zašto slijedeći navedenu logiku ne bi smo ciljano iste uslove ponudili i drugim proizvođačima automobila preferirajući i dalje na dobar dio tržišta bivše Jugoslavije. U ovom smislu često se kao pozitivan primjer navode iskustva Grčke koja je uspjela u Atinu nakon stvaranja određenih pretpostavki³¹ dovesti značajan broj MNK, pretvorivši ovaj grad u značajno korporativno sjedište, što je rezultiralo značajnim pozitivnim efektima. Geografski položaj BiH, njena povezanost sa zemljama regiona, te značajan broj određenih pogodnosti koje bi se dale takvim kompanijama (vidjeti iskustva Grčke na primjer) omogućile bi dolazak ovih kompanija čije bi prisustvo imalo, shodno iskustvima Grčke značajne pozitivne efekte na ekonomiju BiH. U ovom smislu trebalo bi razmišljati i kad su u pitanju sektori za koje smatramo da imaju značajne komparativne prednosti. Ovdje posebno mislimo na privatizaciju i ulaganja koja bi iskustveno gledajući puno značila, prije svega u privatizaciji velikih strateških kompanija poput telekoma, energetike kao i drugih značajnijih kompanija poput Energoinvesta koji u zadnje vrijeme bilježi sve bolje rezultate na svjetskoj ekonomskoj sceni. Kad govorimo o ovim „**privatizacijskim ulaganjima**” onada treba naglasiti i slijedeće:

- Ovakve privatizacije donose značajna kapitalna ulaganja ali i druge korisne efekte. Ove privatizacije podižu značajan nivo ulaganja u svakoj zemlji što pozitivno utiče na imidž ali i FDI statistiku koja sigurno jeste jedan od boljih pokazatelja o stanju ulaganja u nekoj zemlji. Naglasimo kako u tom smislu gledano često analize ili studije koje obrađuju ovo područje naglašavaju kako **BiH nije u svojim dosadašnjim naporima uspjela privući značajnije investitore koji spadaju u prvih 100 vodećih svjetskih MNC**. Te studije dalje naglašavaju kako ove kompanije ostvaruju

³¹ Grčka je za ove kompanije smanjila nivo uobičajene državne birokratizacije, dozvolila slobodno zapošljavanje strane radne snage (bez radnih dozvola), lične stvari uposlenika bile su oslobođene plaćanja carina itd. **Zašto Sarajevo ne bi moglo postati ovakav regionalni centar ?** U ovom smislu mislimo da bi FIPA trebala aktivnije uticati na odgovarajuće državne strukture. **Isto tako treba konstatovati kako FIPU, ako želimo njen jači i učinkovitiji angažman, treba ne samo kadrovski i finansiski pojačati, već joj omogućiti jače angažovanje ,te veći uticaj na državne organe od dosadašnjeg.**

više od 10% od ukupne svjetske trgovine kao i da doprinose značajnijem tehnološkom razvoju zemlje domaćina³².

- Ovakvim projektima treba prići sa dosta opreza. Preko njih treba privući investitore koji uz novac donose nove tehnologije kao i druge pozitivne efekte stranih ulaganja.
- U ovakve projekte treba ići smišljeno i koordinirano po svim linijama i sa svim agencijama koje su direktno ili indirektno vezane za cijeli proces posla. Mislimo da bi se, iako je ovo nadležnost entiteta, ovakvim poduhvatima trebalo prići koordinirano i to sa nivoa Države kako se nebi desilo da se entiteti utrkuju (ta priča je već na žalost počela kada su u pitanju telekomi) i kako se ne bi propustila odlična šansa da se u BiH dovedu i to po boljim uslovima jače MNK iz ove branše.

U pogledu sektorskih prioriteta interesantni sektori koje BiH treba ponuditi i prema MNK, po nama su:

- **metalna industrija** koja u Bosni i Hercegovine ima dobre preduslove za njen značajniji razvoj (kroz već postojeću sirovinsku bazu, dosadašnje iskustvo koje zemlja ima u metaloprerađi itd .),
- **tekstil,**
- **drvena industrija** (prerada sirovine koja se sada izvozi sa niskim stepenom obrade. U ovom smislu bilo bi dobro kada bi se u BiH uz male proizvođače privukao jedan značajniji proizvođač namještaja. U ovom smislu podvlačimo kako neke od predloženih zemalja imaju dobro iskustvo te poznate marke drvenih finalnih prerađevina na svjetskom tržištu).,
- **poljoprivreda, posebno proizvodnja zdrave hrane.** Ako se u konkretnu strategiju promocije uključe prednosti koje na ovom planu imamo (radna snaga, klima, geografski položaj zemlje i što je jako važno – relativno zdravo i nezagađeno tlo) mislimo da se s dosta optimizma može računati na moguća ulaganja upravo u ovaj sektor naše ekonomije,
- **turizam.** Mislimo da bi se, koristeći prednosti koje BiH ima u ovoj branši (nacionalni spomenici i druge starine, mogućnosti planinskog i na moru ljetnog turizma, vjerski turizam, još uvijek prisutan pozitivan sjaj u Sarajevu održane olimpijade itd .), mogla razviti dobra poslovna saradnja kao i strana ulaganja posebno u kooperaciji sa firmama iz zemalja koje smo predložili. Ovo iz razloga što Hrvatska ima dobro razvijenu turističku

³² UNCTAD: Strategija promocije stranih ulaganja u BiH, Ženeva, 2004, str.25.

privredu sa kojom bismo mogli biti kompatibilni, Turska postaje sve većom turističkom destinacijom a vjerujemo da bi značajan interes za ovakve poduhvate pokazali i operatori iz razvijenih zemalja (posebno posmatranih) pošto su to tradicionalno turisti koji su i ranije u velikom broju dolazili na ove prostore. Inače u sektor turizma do sada je uloženo 66,8 miliona KM što čini svega 1,8% od svih do sada uložених sredstava u BiH. Naglasimo na kraju kao primjer i dobro osmišljenu kampanju oko "Visočkih piramida" koje su u svijetu pobudile značajno interesovanje a što se može vidjeti pristizanjem sve većeg broja interesenata kako iz zemlje tako i iz svijeta. Istaknimo i kako je ovo bila interesantna tema Predsjedničkog samita u Opatiji kada je najavljeno kako će stručnjaci UNESCOa posjetiti ovo mjesto. Ovakve stvari se trebaju primati i koristiti sa puno pozitivne energije koja se može usmjeriti u promotivne svrhe itekako potrebne BiH,

Uz sve navedeno mislimo da bi se dosadašnja, za BiH ipak pozitivna iskustva, sa jednim dijelom investitora iz islamskih zemalja (Malezija, Kuvajt, te sve druge zemlje ove organizacije - 22 zemlje-) kao i blagonaklonost Islamske banke te drugih banaka sa ovog područja trebale iskoristiti u prvoj fazi kao **korporativni centar za njihovo daljnje djelovanje u regionu** a u slijedećoj fazi za daljnja ulaganja u BiH privredu. U ovom smislu trebala bi se koristiti sva poznata sredstva lobiranja kako bi se ova i njoj slične aktivnosti što prije poduzele. U ovom smislu dobro bi bilo koristiti iskustva na primjer Malte i Cipra koji su prije svega niskim porezima a onda i drugim pogodnostima (na primjer nepostojanjem poreza na dividendu na Cipru isl.) uspjele privući 14.000 međunarodnih kompanija (od kojih 1.100 ima i fizički prisutnih na Cipru), 1700 registrovanih kompanija na Malti. Usporedbe radi naglasimo kako je na primjer porez na dobit u Federaciji 30% a u Republici Srpskoj 10%. Stranim ulagačima neshvatljivo je da u jednoj istoj državi imaju ovakve razlike u porezima na dobit. Predlažemo kao interventnu mjeru uraditi slijedeće:

- Shodno iskustvima navedenih zemalja (Cipar i Malta) pripremiti pogodno tlo za prijem i tzv. Offshor industrije.
- Preduzeti i druge shodno svjetskim iskustvima prihvatljive mjere za stimulisanje ovakvih aktivnosti. Idealno bi bilo, slijedeći svjetska iskustva u ovoj oblasti, za ovu djelatnost u BiH predložiti stope poreza u visini od 2-3% stope poreza za preduzeća, plus troškovi za otvaranje preduzeća do 2000\$ kao i godišnja renta od cca 1200\$³³.

Šansa koju imamo treba biti usmjerena i prema značajnom broju ovih kompanija koje se nalaze u pomenutim zemljama a koje su ili će uskoro dio

³³ UNCTAD: Strategija, str. 52.

dobivenih povlastica izgubiti nakon obaveznog preuzimanja zakonodavstva EU kojoj sada ove zemlje pripadaju. Posmatrajući u navedenom svjetlu region kojem pripadamo smatramo da će pozitivni efekti biti čak i veći uzimajući u obzir Bugarsku i Rumuniju kao zemlje iz regiona koje su zajedno sa Hrvatskom kandidati za brži ulazak u odnosu na druge zemlje okruženja u EU. Interesantno je navesti i podatak koji govori da su Cipar i Malta između ostalih privukli i značajan broj kompanija iz zemalja koje su preferirane kao strateški ciljevi ove studije a posebno zemlje poput Austrije, Turske te značajan broj kompanija iz arapskih zemalja.

4.5. Posebne mjere promocije:

- Kao promocione kanale koristiti sve značajnije državne institucije poput: Ministarstva vanjskih poslova (posebno diplomatska predstavništva), Vanjsko-trgovinsku komoru BiH, Agencija za privatizaciju itd. Mnoge zemlje prilikom izbora svojih diplomatskih predstavnika vode računa da im glavni cilj bude predstavljanje zemlje ne samo u političkom već i u **ekonomskom** kao i drugim oblastima. Mislamo da se u ovom svjetlu gledano nije dovoljno vodilo računa o izboru ovakvih kadrova iz BiH. Drugim riječima, naša diplomatska predstavništva u svjetlu posmatranih aktivnosti nisu baš mnogo uradila a trebala su. **U tom smislu predlažemo osposobljavanje ili imenovanje novih stručnih lica u diplomatskim predstavništvima, čiji bi zadatak bio, barem u odabranim zemljama, promocija zemlje u ekonomskom smislu a posebno i stranim ulaganjima u nju,**
- Koristiti dijasporu i njezine institucije u svim prilikama za promociju BiH i mogućnosti ulaganja u nju. Pri ovome voditi računa kako se BiH dijaspora već dobro organizovala i kako u svijetu , posebno u nekim zemljama, ima značajan uticaj. Bilo bi korisno u Sarajevu ili na drugim dogovorenim mjestima za odabrane predstavnike dijaspore organizovati specijalna stručna predavanja te ih tako osposobljene koristiti ne samo za promociju ulaganja od strane dijaspore već i investitora iz zemalja u kojima sada žive,
- Uspostaviti aktivnije kontakte sa stranim diplomatskim predstavništvima u BiH te preko njih djelovati, naročito na investitore iz „prepoznatih, prijateljskih „ zemalja, kako bi ih se zainteresiralo za ulaganja u BiH. U ovakvim slučajevima bilo bi korisno angažovanje i ljudi iz politike i državnih struktura čiji posao ionako podrazumijeva pozitivna lobiranja u korist zemlje,

- Organizirati ciljane poslovne susrete, dane BiH, poslovne konferencije, stručna savjetovanja, ciljane posjete velikim kompanijama u svijetu itd. radi promocije daljnjih ulaganja u Zemlju,
- Organizovati stručna savjetovanja na ovu temu ili još bolje međunarodne konferencije u kojima bi učestvovali domaći i strani eksperti te poslovni ljudi i predstavnici kompanija. Radove sa ovakvih skupova trebalo bi štampati, ne samo u zbornicima radova, koji bi se dalje distribuirali, već i u odgovarajućim stranim, štampanim medijima . Ovakav vid promocije podrazumijeva ozbiljnost i vjerodostojnost podataka koji se prezentiraju a za strane ulagače predstavljaju osnov ne samo za donošenje određenih poslovnih odluka već i za ozbiljno rangiranje zemlje domaćina investicije,
- Koristiti sve oblike medija te sve prilike koje se ukažu kao podobne za dalje promoviranje BiH poslovnih mogućnosti. U ovom smislu stalno promovirati dobre prirodne resurse zemlje, kvalifikovanu radnu snagu , stabilnost valute, stalno preuzimanje sve većeg broja EU zakona i propisa, te konačan cilj zemlje - ulazak BiH u članstvo EU itd. Ideja koja se pojavila a pretenduje se na reklamiranje BiH na CNN ili sličnim medijima, može biti samo za pohvalu. Preporučujemo i korištenje svih mogućih popratnih efekata³⁴ koji bi mogli biti interesantni za svijet. Primjer dobrog nastupa BiH na Evroviziji, kada su mnogi u Evropi sa pažnjom i iznenađenjem slušali o BiH. Slučaj „piramida“ u Visokom pokazao je kako i mnogi svjetski ugledni mediji mogu biti privučeni tim vijestima , te pozitivno i interesantno pisati i govoriti o BiH.

³⁴ U ovom smislu poučno je iskustvo Njemačke, koja je uspjela značajno iskoristiti Svjetsko prvenstvo u fudbalu za reklamiranje, ne samo zemlje u cjelini, već i mogućnosti ulaganja u nju. Ova kampanja je podrazumijevala čak i takve detalje kao što su džambo plakati kojim su se stanovnici Londona pozivali na ulaganja u ovu zemlju.

5. ORGANIZACIONE DIMENZIJE PROVOĐENJA STRATEGIJE

5.1. Institucionalna mreža promotora direktnih stranih investicija

Efikasnost implementacije svih ključnih elemenata Strategije privlačenja – promocije direktnih stranih investicija u značajnoj mjeri ovisi od efikasnosti organizacije svih učesnika u njenoj realizaciji.

Ključna uloga FIPA-e u procesu provođenja Strategije apostrofirana je u poglavlju 5.2., a u nastavku se navode ključne aktivnosti ostalih subjekata u ovom procesu.

5.1.1. Vanjskotrgovinska komora BiH

Komorski sistem u BiH vuče svoje korijene još od 1909.godine, kada je, u skladu sa zakonima Austrougarske Monarhije, uspostavljena Trgovinska komora BiH. Sadašnja Vanjskotrgovinska komora BiH je osnovana 2001. godine kao nezavisna, nevladina, nepolitička i neprofitna organizacija privrednih subjekata u skladu sa modelom privrednih komora u Evropskoj uniji. Komora okuplja preko 30.000 preduzeća iz svih sektora. Vanjsko trgovinska komora BiH ima cijelu mrežu entitetskih i regionalnih trgovinskih komora.

FIPA bi trebalo da održava stalnu saradnju sa Vanjskotrgovinskom komorom BiH, a po potrebi i sa ostalim komorama u BiH. Nema razloga za međusobno preklapanje aktivnosti. FIPA fokusira svoje aktivnosti uglavnom na strane investiture i promociju direktnih stranih ulaganja u BiH, dok se uloga Vanjskotrgovinske komore BiH treba da iscrpljuje na zastupanju interesa domaćih preduzeća. Područje najtješnje saradnje treba da bude promoviranje veza između stranih investitora i domaćih preduzeća u BiH, uz razmjenu informacija iz vlastitih baza podataka.

5.1.2. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa

Ovo ministarstvo ima značajne ingerencije koje su komplementarne i/ili tangiraju sa misijom i funkcijama FIPA-e, kao što su:

- Vanjskotrgovinska politika i zaštitna politika,

- Sačinjavanje sporazuma i ugovora u području ekonomskih odnosa i vanjske trgovine,
- Unapređenje poslovnog okruženja,
- Razvijanje i promocija preduzetništva,
- Koordinacija međunarodne ekonomske pomoći za BiH.

FIPA bi trebalo da održava stalnu saradnju sa Ministarstvom vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, posebno u formulisanju zakona i drugih propisa važnih za promociju direktnih stranih investicija kao i za već prisutne strane investiture u Bosni i Hercegovini. FIPA može pružiti značajnu pomoć Ministarstvu u prikupljanju statističkih podataka o direktnim stranim investicijama.

5.1.3. Ministarstvo vanjskih poslova

Ministarstvo vanjskih poslova sa mrežom ambasada i diplomatskih predstavništava u inostranstvu može igrati jednu od ključnih uloga u promociji-privlačenju direktnih stranih investicija u BiH. Od brojnih mogućnosti, treba pomenuti slijedeće:

- Kontakti sa potencijalnim investitorima, uz prezentiranje informacija o BiH i mogućnostima investiranja,
- Dovođenje u vezu potencijalnih stranih investitora i FIPA-e,
- Opskrbljivanje promotivnim materijalima potencijalnih stranih investitora, organizovanje prezentacija, susreta, i sl.
- Aktivnosti oko uključivanja investitora iz segmenta dijaspore.

FIPA treba sa Ministarstvom vanjskih poslova uspostaviti najsadržajnije saradnju u okviru svoje misije i zakonskih ingerencija u promociji imidža zemlje, imajući u vidu da ovo Ministarstvo predstavlja kadrovski, informaciono i lokacijski najveći resurs. Između ostalog, saradnja se može uspostaviti: a) imenovanjem po jednog diplomate u zemljama s potencijalno najvećim investitorima za obavljanje aktivnosti promocije-privlačenja direktnih stranih investicija, ili b) delegiranjem vlastitog osoblja FIPE.³⁵ Prvi način se čini znatno efikasniji.

³⁵ «Strategija promocije ulaganja za Bosnu i Hercegovinu 2004.», UNCTAD.

5.1.4. Agencije za privatizaciju

Sobzirom da tek predstoji privatizacija velikih preduzeća u (petežnom) državnom vlasništvu u sektorima energetike, telekomunikacija, transporta i rudarstva, FIPA bi trebalo znatno aktivnije da se uključi u promoviranje ovog procesa. U okviru svojih ukupnih aktivnosti u zemlji a posebno u inostranstvu, FIPA može odigrati vrlo značajnu ulogu u pronalaženju i animiranju potencijalnih strateških investitora-kupaca preostalih najvrijednijih kompanija u BiH. Poznato je da je pronalaženje kupaca-strateških partnera najveći problem koji ostaje neriješen i u najvećem broju slučajeva angažovanja stranih konsultantskih kuća u pripremi i izvođenju privatizacije preduzeća sa liste strateških. Na drugoj strani, stranim investitorima FIPA može osigurati puni informacioni servis, sređivanje potrebne papirologije u BiH, i sl.

5.2. FIPA – nosilac integralnih programa promocije-privlačenja

Svoju ulogu nosioca integralnih programa promocije-privlačenja direktnih stranih investicija FIPA bazira na izvornom pravu definisanom u članu 5. Zakona o Agenciji za unapređenje inozemnih investicija u Bosni i Hercegovini, (usvojenom 2.decembra 2004. godine), u kojem su jasno navedena **dva ključna cilja FIPE:**

“1. Agencija radi promidžbu i unapređenje izravnih stranih investicija sukladno Zakonu, odlukama i smjernicama Vijeća ministara Bosne i Hercegovine.

2. Agencija kreira imidž o Bosni i Hercegovini kao modernoj državi za ulaganje kapitala.”

U istom članu Zakona utvrđeni su i zadaci odnosno aktivnosti Agencije za postizanje navedenih ciljeva, i to:

- osiguranje informacije potencijalnim investitorima o zakonodavstvu Bosne i Hercegovine;
- upućivanje investitora ka potencijalnim investicionim projektima u entitetima, kantonima, regijama i pojedinim sektorima privrede;
- predstavljanje prednosti i karakteristika koje se odnose na projekte, i to: zakonski, ekonomski i finansijski okvir, poreski sistem, industrijsko okruženje, te olakšice koje se daju investitorima na državnom, odnosno entitetskom ili nižem nivou;
- organizovanje i/ili učestvovanje na seminarima, izložbama i konferencijama na kojima se promoviše država;

- praćenje i analiziranje investicionog okruženja na državnom i međudržavnom nivou;
- predlaganje legislative i zakonskih mjera u cilju unapređenja uslova investiranja;
- učešće u pregovorima o međudržavnim, bilateralnim i multilateralnim investicionim sporazumima,
- pokretanje i održavanje saradnje s istim ili sličnim agencijama drugih zemalja.

Ciljevi i navedeni zadaci-aktivnosti Agencije pokazuju da se radi o subjektu sa izuzetno važnom ulogom ne samo neposredno za strane investicije nego i za ukupni imidž BiH kao države. Nijedan drugi subjekt iz ukupne mreže institucija i organizacija koje se manje ili više bave unapređenjem stranih investicija nema ni približno toliko zadataka u ovom segmentu kao FIPA. Njena struktura aktivnosti jasno pokazuje da je ona zakonski situirana da bude stožer, nosilac i glavni implementator integralnih programa promocije direktnih stranih investicija. U tom kontekstu treba valorizovati i ulogu FIPA-e u iniciranju i izradi dokumenata ove STRATEGIJE.

Vrlo je bitno naglasiti da FIPA zakonski ima najšire ingerencije kako po horizontali tako i po vertikali ukupne državne konfiguracije u BiH, u odnosu na bilo kojeg drugog učesnika u promociji stranih investicija. Te ingerencije su daleko šire i snažnije u odnosu na one pri njenom samom osnivanju (1999.godine).

One proizilaze ne samo iz citiranog člana 2. nego i iz člana 7. navedenog Zakona (o imenovanju rukovodstva Agencije) i iz člana 9., o sastavu i ingerencijama Upravnog odbora Agencije.

Ono što u ovom momentu treba naglasiti, a što je posebno bitno za efikasnu implementaciju mjera i prijedloga iz ove Strategije jeste potreba kadrovskog i informacionog ekipiranja FIPA-e, koje je znatno ispod zahtjeva njene zakonski definisane uloge.

5.3. Mjere i instrumenti povećanja efikasnosti FIPA

Organizacija FIPA-e mora biti usaglašena sa njezinom strategijom i misijom. Na osnovu opisa potreba i ciljeva bilo bi opravdano da FIPA izgradi matičnu organizacionu strukturu, sa odgovornim i sposobnim timovima koji bi imali bitan stepen nezavisnosti. Svi timovi moraju biti povezani sa «logistikom» koja bi raspolagala podacima i brinula se za pripremu i sprovedbu projekata na terenu, u Bosni i Hercegovini.

Bosna i Hercegovina mora izabrati trnoviti put do međunarodnog priznanja kao države koja može privući strani kapital. Iz tog razloga, Vijeće Ministara mora definisati pravce razvoja po kriterijima koji utiču istovremeno na bolji kreditni rejting i bolje mjesto na ljestvici WCY-a kao i na IES-u.

FIPA se mora pozicionirati kao dugotrajni partner Vijeća Ministara u razvoju strategije privlačenja stranog kapitala.

Jedan od mogućih modela (unapređenja) organizacije FIPA mogao bi biti i prijedlog njene organizacije u dva operativna nivoa.

1. Nivo **ekonomsko-politička analiza i strategija promocije BH privrede** prilagodjena pruženim mogućnostima i sposobnostima bosanskoherce-govačke privrede :

- a. Odnosi sa Vijećem Ministara
- b. Analiza makroekonomskih tokova
- c. Analiza potreba i ponude (konkurencije) u jugoistočnoj Evropi
- d. Analiza potreba u Islamskom svijetu
- e. Analiza potreba u Evropskoj Zajednici
- f. Pracenje pokazatelja bitnih za bolji rejting, poboljšanje kompetitivnosti i ekonomskih sloboda

Veoma je bitno da se Vladine strukture redovno obavještavaju kad su u pitanju bitni pokazatelji koji ugrozavaju sliku bosanskohercegovačke privrede u međunarodnim krugovima.

Pored ovih obaveza u sklopu ovog nivoa potrebno je razviti jedan tim za odnose sa profesionalcima finasijskog i bankarskog svijeta kao i sa medijima koji su prisutni u tim krugovima. Odnosi sa javnošću i organizacija redovnih konferencija kao i predstavljanje timova širom svijeta moraju biti praćeni redovnim pojavljivanjem Bosne i Hercegovine u časopisima koji su bliski svijetu biznisa.

Sobzirom da je cijelo jedno poglavlje («Marketinška strategija FIPA-e») prezentirana u okviru UNCTAD-ove «Strategije promocije ulaganja za Bosnu i Hercegovinu 2004.», u nastavku se prezentiraju samo komplementarne mjere i instrumenti za unapređenje efikasnosti FIPA-e, odnosno povećanje direktnih stranih ulaganja.

2. **Promocija privrednih grana:** timovi stručnjaka po mogućnosti sa iskustvom u vodećim preduzećima u svijetu formirani od lokalnih stručnjaka i stručnjaka (antena) bliskih vodećim preduzećima u svakoj od privrednih grana pod odgovornošću tima. Svi timovi su uvezani putem zajedničkog administrativnog centra koji je u stanju pružiti sve potrebne usluge stranom investitoru. Te usluge podrazumijevaju od smještaja pregovarača do otklanjanja svih prepreka koje bi mogle usporiti ili obeshrabiliti proces ulaganja i implementacije stranog preduzeća.

FIPA mora u predstojećem periodu da raspolaže timom koji će pratiti, analizirati i tumačiti pokazatelje koji utiču na razvoj kreditnog kvaliteta države kao i na njenu pozicioniranje u sklopu WCY-a

Neophodno je da FIPA posjeduje timove definisane po segmentima aktivnosti koje će se međusobno porediti po uspjehu. Svaki tim treba biti podijeljen na unutrašnju i vanjsku ćeliju. Vanjska ćelija je antenna sa ciljem da djeluje u srcu zbivanja vezanih za granu privrede za koju je tim odgovoran. Ako uzmemo za primjer farmaceutske industrije, bilo bi poželjno da osoba koji je antenna timu koji prati ovu granu privrede bude stručnjak za farmaciju, živi ili odlično poznaje grad Bazel gdje su smješteni svjetski lideri. Napredak će se uočiti samo ako su timovi i odgovornosti jasno definisani.

Relativno brza analiza će pokazati da se mogu zamisliti sljedeći timovi:

- Metalna industrija
- Gradjevinarstvo
- Drvena industrija
- Turizam
- Energetika
- Prehrana

Moguće je zamisliti i zasebne timove koji će se usmjeriti ka prilivu stranog kapitala iz dijaspe kao i tim koji će obratiti posebnu pažnju investitorima iz zemalja u razvoju.

Neophodno je zatražiti kreditnu ocjenu od ostale dvije agencije za kreditnu ocjenu (S&P i Fitch). Fitch je bitna agencija kad je u pitanju kreditna ocjena država dok je S&P svjetski lider u kreditnim ocjenama, pogotovu na tlu Evrope gdje se nalazi većina potencijalnih investitora u Bosnu i Hercegovinu.

- Odrediti novu strategiju FIPA-e
- Utvrditi prioritete privredne grane kojima se treba posvetiti
- Uspostaviti tačne i jasne ciljeve za sve timove i saradnike FIPA-e

Tim «Ekonomska i strateška analiza»

- Saradnja sa Centralnom Bankom koja mora pronaći partnera (jednu od svjetskih bankarskih ustanova poznatih na tržištu obveznica) i početi sa predstavljanjem BiH
- Saradnja sa Ministarstvom za vanjsku trgovinu i ekonomske odnose

Timovi po privrednim granama:

- Definirati centre moći pojedinih privrednih sektora
- Prepoznati u stručnjacima bosanskog porijekla FIPA-ine saradnike
- Odrediti jasne ciljeve (strateške partnere) radi uspostavljanja dugotrajnog odnosa

Potrebne mjere u segmentu evidencije i praćenja DSI za budući period su:

- Centralna banka BiH treba nastaviti da pravovremeno objavljuje kvartalne i godišnje podatke i dalje usavršava statistiku stranih ulaganja u skladu sa međunarodnom metodologijom (Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa će i nadalje biti zaduženo za administrativni dio registracije stranih investicija);
- Iskoristiti savjetodavne usluge OECD-a u okviru regionalne inicijative za poboljšanje statistike stranih investicija;
- Razviti prikupljanje podataka o izlaznim investicijama (BiH investicije u drugim zemljama se trenutno ne mjere);
- Dograditi statistiku portfolio investicija;
- Preduzeća moraju biti informisana i «Prisiljena» da savjesno odgovaraju na redovna anketna istraživanja i pružaju sve neophodne informacije;
- Ojačati zakonsku podlogu za prikupljanje podataka (ugraditi odredbu da strani investitori moraju obavjestiti Centralnu banku BiH o svojim investicijama);
- Sve vladine institucije trebaju koristiti isti izvor za podatke o stranim investicijama.

Neophodno je fokusirati se na analizu i praćenje bitnih faktora koji utiču na poboljšanje ocjene i redovnim komuniciranjem, uticati na Vijeće Ministara sa ciljem da djeluje direktno na poboljšanje imidža države. Centralna Banka bi trebala istovremeno početi sa uspostavljanjem kontakta sa bankama koje imaju vodeću ulogu na međunarodnom tržištu obveznica s ciljem boljeg predstavljanja investitorima na ovom tržištu. Ova vrsta promotivnog predstavljanja Bosne i Hercegovine kao budućeg dužnika bi imala za svrhu da se institucionalni (krupni) investitori suoče sa Bosnom i Hercegovinom kao mogućim emitentom obveznica

i da se razbije negativna slika vezana za našu državu. Taj nastup bi bio komplementaran nastupu FIPA-e i bilo bi poželjno da Centralna Banka preuzme na sebe ovu obavezu.

Gotovo opšte uvjerenje je da Bosna i Hercegovina svoj budući rast i razvoj mora temeljiti na sve većoj ulozi malih i srednjih preduzeća u najvećem broju svojih privrednih grana i oblasti. U skladu s generalnim-strateškim ciljem ekonomskog razvoja BiH i sa vlastitom misijom FIPA-e u ovom segmentu neophodno je poduzeti cijeli arsenal konkretnih mjera za privlačenje direktnih stranih ulaganja u segmentu malih i srednjih preduzeća.

Komparativna analiza podsticajnih mjera u više posmatranih zemalja potvrđuje pravilo da najveći broj njih u svom ukupnom arsenalu ima i mjere direktne i bespovratne novčane pomoći investitorima za ulaganja vezana za otvaranje novih radnih mjesta. Sozbirom da je BiH daleko ispred svih kompariranih zemalja po procentu nezaposlenosti jasno je da bi i podsticajne mjere morale biti fokusirane na ublažavanje ovog problema. U tu svrhu bilo bi opravdano na nivou Bosne i Hercegovine, osnovati fond za podsticanje zapošljavanja putem povećanja direktnih stranih investicija.

Sredstva ovog fonda bi se izdvajala u godišnjem budžetu BiH, uz operacionalizaciju njihovog odobravanja, korištenja i kontrole putem Ministarstva trezora i finansija, uz monitoring FIPA-e.

Sredstva bi se odobravalala na osnovu precizno definisane procedure, od njihovog izdvajanja (formiranja Fonda), preko odobravanja po projektima, do monitoringa njihovog namjenskog korištenja.

Vrednovanje i selekcija projekata bi se vršili na osnovu više kriterija, a najmanje slijedećih: broj novozaposlenih, učešće izvoza u ukupnoj prodaji, ekološki zahtjevi.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Direktne strane investicije su jedan od ključnih faktora razvoja Bosne i Hercegovine jer omogućuju potpunije (re)aktiviranje domaćih prirodnih, materijalnih i ljudskih resursa.

1. Veći priliv direktnih stranih investicija u Bosnu i Hercegovinu neposredno i posredno, u kratkom, srednjem i dugom roku doprinosi postizanju strateško-razvojnih ciljeva kao što su:

- razvoj efikasne i otvorene privrede po uzoru na manje zemlje sa uspješnim ekonomijama i visokim životnim standardom,
- razvoj izvozno-orijentisanih sektora i grana privrede,
- razvoj viših oblika ekonomske saradnje sa inostranstvom,
- razvoj radno-intenzivnih grana privrede i rješavanje problema ogromne nezaposlenosti.

2. Jedan od uzroka dosadašnjeg relativno skromnog priliva direktnih stranih investicija jeste u nepostojanju adekvatnog pristupa njihove promocije-privlačenja. Definisana strategija je ciljno fokusirana u dva smjera:

- a) prema primaocima-korisnicima direktnih stranih investicija,
- b) prema stranim investitorima

U prvom segmentu Strategija je elaborirala determinante privlačenja direktnih stranih investicija, kao domaći teren, odnosno «proizvod za promociju», sastavljen od: resursa, infrastrukture, projekata, beneficija, servisa podrške i sl.

U saradnji sa drugim učesnicima FIPA mora izvršiti identifikaciju ovih komponenti, u svrhu njihovog transparentnog prezentiranja i promocije u ciljnom segmentu pod b).

3. U otklanjanju barijera i u unapređenju domaćeg poslovnog okruženja kao determinante privlačenja direktnih stranih investicija, FIPA treba slijediti, prezentirati i promovisati sveobuhvatni arsenal mjera i instrumenata utvrđenih u srednjoročnoj razvojnoj strategiji PRSP (2004-2007). FIPA treba posebnu pažnju posvetiti promociji bolje slike bosansko-hercegovačkog zakonodavstva pogotovo u segmentu zaštite privatnog vlasništva. Jedan od preduslova efikasne implementacije Strategije jeste brža izgradnja jedinstvenog ekonomskog prostora, odnosno jedinstvenih uslova privređivanja u Bosni i Hercegovini.

FIPA bi trebalo, na sistematičan način i redovno, vršiti procjenu pozicije BiH u odnosu na zemlje konkurente u međunarodnim pokazateljima investicionog i poslovnog okruženja, konkurentnosti, rizika u zemlji itd.. Na osnovu takve procjene trebalo bi definisati aktivnosti koje će na najefikasniji način dovesti do eliminacije barijera za investicije i podići međunarodnu percepciju BiH kao privlačne lokacije za ulaganja i poslovanje.

4. Strategija promocije-privlačenja direktnih stranih investicija u Bosnu i Hercegovinu, pored ostalog, implicira akceptiranje rješenja i primjenu «najbolje prakse» iz drugih zemalja, a pogotovo onih sa uspješnim procesima tranzicije: Češka Republika, Slovenija, Poljska, Mađarska, Slovačka, Rumunija, Bugarska. Preduslov za to je uvođenje sličnih mjera i instrumenata od strane Vijeća ministara, odnosno Parlamenta BiH.

U skladu sa svojom zakonskom ingerencijom «predlaganje zakonskih i pravnih mjera s ciljem unapređenja uslova investiranja», kao agencija BiH za promociju investicija, FIPA mora izgraditi kapacitete da može uticati ne samo na pojedine investicije nego da ima i svoj jaki uticaj i aktivno učešće u kreiranju politike odnosno relevantnog privredno-sistemskog okruženja: poreskoj politici, politici zapošljavanja, raznim podsticajnim i drugim mjerama kojima se determiniše privlačnost BiH kao lokacije za direktne strane investicije.

5. Iako se stvaranje i promocija povoljnije domaće investicione klime odnose generalno na sve potencijalne investitore, posebnu pažnju treba fokusirati na pojedine zemlje, kao što su: Njemačka i Austrija (razvijene zemlje), susjedne zemlje (Hrvatska, Slovenija i Srbija), SAD, Velika Britanija, Japan, kao zemlje najveće svjetske investitore, Kinu, Indiju, Tursku i Maleziju, kao zemlje s velikom ekspanzijom ekonomije, odnosno zemlje u razvoju. FIPA će povećati efikasnost svog djelovanja ukoliko bude primjenjivala matričnu promociju privlačenja ulaganja sektor/zemlja, kako je to sugerisano (elaborirano) u dokumentu Strategije.

Potrebno je uraditi procjenu mjera i instrumenata koje su koristile druge zemlje pri pokušaju da ohrabre direktna strana ulaganja. Analiza bi trebala identificirati mjere i instrumente» najbolje prakse» koje su implementirale zemlje koje prolaze kroz uspješan proces tranzicije i također mjere koje se koriste u drugim zemljama koje su uspješno stimulirale direktna ulaganja. Ove mjere i instrumenti bi trebali biti predmetom detaljne analize da se procijeni njihova vjerovatna efikasnost u poticaju direktnih stranih ulaganja u BiH, uzimajući u obzir širi kontekst BiH i njenu sveukupnu investicijsku privlačnost u poređenju sa drugim konkurentnim lokacijama na području Jugoistočne Evrope.

6. U promociji-privlačenju direktnih stranih investicija u Bosnu i Hercegovinu FIPA treba posebno apostrofirati: evropske karakteristike Bosne i Hercegovine, sve uređeniji ekonomski prostor na nivou zemlje, legislativu koja se uređuje po sistemu Evropske Unije, obučenu i jeftinu radnu snagu, blizinu evropskih tržišta posebno nakon izgradnje koridora Vc, ulazak zemlje u evropske integracije, položaj zemlje u odnosu na susjedne zemlje, i sl.

7. FIPA treba pojačati svoju ulogu u prezentaciji i promociji «privatizacijskih ulaganja», ulaganja po osnovu koncesija, privlačenju privatnog kapitala u velike infrastrukturne projekte, i drugo.

8. Da bi se razriješila složenost i komplikovanost procedura neophodno bi bilo na lokalnim i regionalnim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini formirati urede za investiranje. Ovi uredi bi na jednom mjestu rješavali sva pitanja vezana za investiranje. U ove urede svi nadležni organi (od registarskih do finansijskih i inspeksijskih) bi dislocirali svoje stručne radnike, a uredi bi funkcionisali poštujući tri osnovna načela:

- sve na jednom mjestu,
- brzo i efikasno, i
- sve za investitora.

BiH bi trebala uvesti ujednačene propise koji bi se primjenjivali u cijeloj BiH, kojim se upravlja registracijom investicija, izdavanjem dozvola, i sl.:

- registracija (ili ponovna registracija) stranih investicija od strane kompetentnih sudskih vlasti trebalo bi se završiti u okviru 7-dana,
- izdavanje dozvola i drugi poslovi koji se tiču pokretanja kompanije i poslovanja kompanije koje su u nadležnosti opština (lokacijske dozvole, građevinske dozvole, itd.) trebalo bi da se završe u toku perioda od 15 dana,
- vlasti na većem nivou (Entiteti, Brčko Distrikt i kantoni) bi imali savjetodavnu ulogu po pitanjima koja su u nadležnosti opštinskih odjela i nastupili bi kao drugostepeni sud u žalbama protiv rada ili odluka opštinskih odjela.

Kada se lokalne inicijative koriste za privlačenje i promociju stranih ulaganja, one bi se trebale razviti kao dopuna/aktivnosti FIPA-e. Treba se posvetiti pažnja da se izbjegne kreiranje paralelnih organizacija koje nastupaju nezavisno od nacionalne politike i strategije promocije investicija. Organizacije na lokalnom nivou koje se bave promocijom

investicija i privlačenjem trebale bi fokusirati svoje napore na pružanje slijedećih usluga/aktivnosti.

- pružanje usluga koje će olakšati investiranje (urbanističke i građevinske dozvole, pomoć u obezbjeđivanju komunalnih usluga, pomoć pri zapošljavanju itd.),
- informisanje i promocija stranih investicija lokalnim zajednicama,
- pratiti i biti informisani o poslovnom razvoju stranih investitora i stoga promovirati i ohrabrivati ponovna ulaganja,
- pružiti pomoć da se razviju veze između stranih investitora i lokalnih kompanija.

9. U segmentu promocije-privlačenja direktnih stranih investicija treba fokusirati slijedeće sektorske prioritete:

- metalnu industriju,
- drvnu industriju i industriju namještaja,
- turizam,
- prehrambenu industriju,
- građevinarstvo,
- rudarstvo,
- elektroenergiju,
- poljoprivredu.

FIPA bi trebala razviti svoje aktivnosti za generisanje investicija u skladu sa prioritetima koji su postavljeni u strategiji za direktna strana ulaganja. Aktivnosti za generiranje investicija bi se trebale strukturirati u skladu sa prioritetnim industrijama (sektorima), sa posvećenim timovima koji će se alocirati za određene industrije (sektore). Svaki tim trebao bi razviti «internu» stručnost o industriji koja im je alocirana i razviti mreže spoljnjih stručnjaka koji se mogu angažovati da pruže podršku i specijalizovano znanje.

Neophodna je analiza i istraživanje da se identificiraju pod-segmenti i određene prilike koje mogu biti privlačne stranim investitorima. Ovo istraživanje bi trebalo uzeti u obzir opću razvojnu strategiju i prioritete BiH (kreiranje zapošljavanja, izvozna orijentacija, iskorištavanje lokalnih resursa). Trebalo bi uzeti u obzir trenodove i razvoj ponašanja međunarodnih direktnih investicija tako da se uporede BiH mogućnosti (pnuda) sa strategijom i zahtjevima potencijalnih stranih investitora (potražnja).

10. Da bi se ojačala uloga malih i srednjih preduzeća kao ključnih nosilaca domaće ekonomije i da bi se započelo radikalnije rješavanje problema ogromne nezaposlenosti neophodno je na nivou Bosne i Hercegovine poduzeti sve one podsticajne mjere koje primjenjuju druge zemlje u tranziciji za privlačenje direktnih stranih investicija. Jedna od njih je osnivanje fondova za podsticanje zapošljavanja putem povećanja direktnih stranih investicija. Operacionalizaciju ovog prijedloga treba da izvede FIPA, vodeći računa o primjeni strogih procedura u izdvajanju, korištenju i kontroli utrošaka sredstava, vrednovanju i selekciji projekata najmanje prema kriterijima: broj novozaposlenih, učešće izvoza u ukupnoj prodaji i ekološki zahtjevi.

LITERATURA

1. "Akcioni plan za uklanjanje administrativnih prepreka za ulaganje u Bosni i Hercegovini", Vijeće ministara BiH, Sarajevo 2002.
2. Hadžović Mehmedalija : Direktna strana ulaganja, Slovo, Mostar, 2002.
3. Hadžović M.: Direktne strane investicije, Zbornik radova, br.1, Ekonomski fakultet Univerzitet " Džemal Bijedić, Mostar, 2001.
4. Hadžović, Kurtović, Pušara: Međunarodna ekonomija, Fakultet za spoljnu trgovinu i bankarstvo, Beograd, 2003 godina.
5. «Investicijske mogućnosti u Bosni i Hercegovini «USAID» Sarajevo, 2003.
6. Investment Guide for Southeast Europe 2003 – Vodič za investiranje za Jugoistočnu Evropu 2003., Ekonomski forum Bugarske, Sofija, septembar 2003.
7. Investor Guide – Vodič za investitore, FIPA, Sarajevo, 2003.
8. International Assistance to BiH-1996-2002: A tentative analysis: who is doing what, where – Međunarodna pomoć Bosni i Hercegovini 1996-2002.: Ogledna analiza: ko, šta i gdje (Sarajevo, UNDP/Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH/Ministarstvo za ekonomske odnose i koordinaciju RS/Ministarstvo finansija FBiH,) 2003.
9. «Milenijski razvojni ciljevi – 2015/Izvještaj o humanom razvoju 2003-BiH», Sarajevo, juni 2003.
10. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa: Informacija o direktnim stranim ulaganjima u BiH od maja 1994 do 31.12.2005 godine, Sarajevo, januar 2006 godine.
11. Program zapošljavanja u Federaciji Bosne i Hercegovine 2006-2010, Federalni zavod za zapošljavanje, 2005.
12. «Razvojna studija o drvenoj i industriji namještaja u Bosni i Hercegovini, GTZ (INNOTECH Holz technologien GmbH), Sarajevo, novembar 2001.
13. Srednjoročna razvojna strategija BiH PRSP (2004.-2007), konačna verzija, Sarajevo 2004.
14. «Strategija razvoja i industrijska politika Federacije BiH», Institut za organizaciju i ekonomiku Sarajevo, 2000.
15. Studija prehrambenog sektora za Bosnu i Hercegovinu, GTZ (Inge Gärke), Sarajevo 2003.
16. UNCTAD: Strategija promocije ulaganja za Bosnu i Hercegovinu, Ženeva, 2004.
17. UNCTAD: World Investment Report 2005, New York and Geneva 2006.

Pregled investicijskih povlastica u odabranim zemljama Istočne i Jugoistočne Europe 1

Investicijske povlastice	BiH	Češka Republika	Rumunija	Srbija i Crna Gora
Poreske olakšice	U FBiH oslobođanje od poreza na dobit u prvih 5 godina. Ne i u RS i Brčko distriktu	Za greenfield investicije potpuno oslobođanje od poreza na dobit do 10 godina. Za brownfield investicije, djelimično oslobođanje do 5 godina	Velike investicije sa značajnim utjecajem na ekonomiju uživaju umanjenje poreza na dobit jednako 20% vrijednosti investicije, kao i na ubrzanu depresijaciju	Kompanije su izuzete od plaćanja poreza na dobit u cjelosti do 10 godina, investicije na bazi koncesije do 5 godina. Postoje i djelimično oslobođanja. Uslovljeno oslobođanje
Carinske olakšice	Oslobođanja od plaćanja uvoznih carina na uvoz sredstava za proizvodnju pod određenim uslovima	Investitor može uvesti sredstva za proizvodnju bez plaćanja uvoznih carina i PDV-a, pod određenim uslovima	Nema carinskih dažbina na «novu robu» (npr. Tehnološke instrumente, oprema automacije, instalacije, uređaje za mjerenje i kontrolu, softver proizvode, itd.) stečenu za investiciju proizvedenu unutar jedne godine prije datuma uvoza i nekoristenu prije uvoza u Rumuniju	Nema podataka
Povlastice za kreiranje novih radnih mjesta te obuku i stručno usavršavanje radnika	Ne	Finansijska pomoć za zapošljavanje Finansijska pomoć za obuku i stručno usavršavanje radnika	Ne	Poreske olakšice za zapošljavanje novih radnika na neodređeno vrijeme u formi npr. smanjenja poreza na dobit
Slobodne zone	Carine i druge dažbine se ne plaćaju za uvoz u slobodnu zonu. Uvoz opreme u slobodnu zonu koja će biti korištena u proizvodnji je izuzeta od carinskih dažbina. Ne plaćaju se carinske, dažbine i PDV na izvoz iz slobodne zone	Materijali, komponente i poluproizvodi su izuzeti od plaćanja carinskih dažbina ili PDV-a ako se uvoze u zonu slobodne trgovine. Ako se roba koristi za proizvodnju ili procesiranje finalnog proizvoda koji se onda ponovno izvozi, također je izuzeta od plaćanja dažbina ili PDV-a.	Zone slobodne trgovine karakteriše specifičan carinski režim. Postoje slijedeće povlastice: Izuzeće od poreza na profit, izuzeće od PDV-a, kao i državna pomoć u iznosu od 50-65% vrijednosti investicije	Uvoz svih vrsta dobara u slobodnu zonu je oslobođen plaćanja uvoznih carina. Uvoznici koji su korisnici slobodne zone neplaćaju PDV na uvezenu robu

Pregled investicijskih povlastica u odabranim zemljama Istočne i Jugoistočne Europe (nastavak)

Investicijske povlastice	Slovenija	Hrvatska	Bugarska	Slovačka	Poljska
Poreske olakšice	Kompanije mogu umanjiti poresku osnovu za 10% iznosa investiranog u opremu, za narednih 10% iznosa investiranog u opremu za istraživanje i razvoj i dodatnih 30% od plata za zaposlene koji nisu prije radili	Potpuno i djelimično oslobađanje od plaćanja poreza na dobit do 10 godina pod određenim uslovima	Kompanije koje su povezane sa investiranjem u proizvodnju i kreiranje novih radnih mjesta u regijama sa visokom stopom nezaposlenosti su izuzete od plaćanja poreza na dobit u periodu od 5 godina pod određenim uslovima	Oslobađanje od plaćanja poreza na dobit 5 god. A u slučaju dodatnih ulaganja u glavnicu, kompanija može dobiti 50% umanjenja u još 5 god., uz određene uslove	Potpuno ili djelimično oslobađanje od plaćanja poreza na nekretnine, poreske olakšice u specijalnim ekonomskim zonama
Carinske olakšice	Subjekti koji rade u bescarinskim zonama ne plaćaju carinske dadžbine	Dozvoljen uvoz kapitalne opreme za investiciju bez plaćanja uvozne carine	Na uvezenu opremu za investicijski projekat u vrijednosti preko 5 miliona EUR na plaće se PDV u toku dvije godine	Bescarinski uvoz mašinerije; Nema uvoznih dadžbina na uvoz mašinerije i opreme uključene u OECD High Tech listu, s tim da oprema mora biti nova i da joj cijena nije smanjena u drugoj zemlji	Ne
Povlastice za kreiranje novih radnih mjesta te obuku i stručno usavršavanje radnika	Po jednom novom radnom mjestu novčana pomoć može biti od 2.500 EUR (u proizvodnji)-13.000 EUR (u R&D). Poslodavci koji zapošljavaju nove radnike mogu aplicirati za besplatnu obuku i stručno usavršavanje kod lokalnih Biroa za zapošljavanje	Jednokratna novčana pomoć od 2.600\$ za svakog novog zaposlenika. Novčana pomoć za obuku i stručno usavršavanje radnika	Ne	Povlastice u obimu od 26% ukupnih troškova radne snage svaki mjesec tokom prvih 12 mjeseci i 13% istog tokom narednih 6 mjeseci. Troškovi obučavanja se refundiraju do 10.000,-SKK po 1 radnom mjestu	Pomoć za zapošljavanje -- do EUR 4.000 po jednom radnom mjestu. Ukupan iznos pomoći je ograničen na iznos dvogodišnjih troškova zapošljavanja novih radnika. Novčana pomoć za obuku i stručno usavršavanje radnika -- do EUR 1.150 po jednom zaposlenom, pod određenim uslovima
Slobodne zone	Oprema koja je namijenjena obavljanju djelatnosti u zonama slobodne trgovine je izuzeta od plaćanja carinskih dadžbina. Porez na prodaju se ne plaća na opremu i sirovinu koji ulaze u zone. Umanjenje poreza u obimu od 50 posto investiranog iznosa. Oporoziv prihod kompanija u zonama će se umanjiti u iznosu jednakom 50 posto plata za nove zaposlenike	Korisnici zona imaju slijedeće povlastice: neplaćanje carine na uvezene proizvode; potpuno ili djelimično umanjeње poreza na dobit. Roba koja nije namijenjena trgovini na hrvatskom tržištu ili za domaću potrošnju u potpunosti je izuzeta od carinskih dadžbina ili poreza	Uslovi i usluge u zonama su povoljne za opštu komercijalnu djelatnost, a generalno, uvoz robe u Zone je izuzet od plaćanja dadžbina i PDV-a	Postojeće zone ne igraju značajnu ulogu u ekonomiji Slovačke i ne predstavljaju važan faktor u privlačenju stranih investicija	Posebna ekonomska zona (SEZ) ima povoljniju poslovnu klimu, jer nudi preferencijalne poreske uslove, kao i posebne prostore u kojim poduzetnici mogu voditi poslovnu aktivnost bez plaćanja poreza na prihod

**OPERATIVNI PLAN
REALIZACIJE MJERA ZA IMPLEMENTACIJU STRATEGIJE
PROMOCIJE – PRIVLAČENJA DIREKTNIH STRANIH
INVESTICIJA U BOSNU I HERCEGOVINU**

FIPA je u 2006. godini, u saradnji sa konsultantskom kućom, uradila STRATEGIJU PROMOCIJE – PRIVLAČENJA DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA U BOSNU I HERCEGOVINU. Vijeće ministara BiH je na 130. sjednici održanoj 12.10.2006. godine usvojilo ovaj dokument. FIPA ovaj dokument tretira kao generalni okvir svog djelovanja u tekućem i srednjoročnom periodu.

U svrhu što potpunije primjene mjera i aktivnosti predviđenih u Strategiji, ali i ažuriranja s novim idejama i sadržajima, FIPA je uradila ovaj OPERATIVNI PLAN. Njegovu okosnicu, uz mogućnost stalnog proširenja i kompletiranja, treba da čine akcije, mjere i aktivnosti uslovno grupisane kroz slijedeće segmente:

- Unapređenje imidža zemlje
- Identifikaciju i prezentaciju razvojnih projekata
- Unapređenje domaćeg poslovnog okruženja
- Osnivanje fonda za podršku stranim investitorima
- Promotivne aktivnosti.

Poštujući slijed da se najprije markiraju glavni problemi, a potom utvrde mjere i aktivnosti, u nastavku se, u konciznoj formi, prezentiraju liste aktivnosti po svakom od navedenih segmenata. Lako će se zaključiti da se mnoge mjere i aktivnosti odnose – prelijevaju u više navedenih segmenata.

1. UNAPREĐENJE IMIDŽA BOSNE I HERCEGOVINE

Nepovoljan imidž Bosne i Hercegovine u svijetu je činjenica koju ne treba provjeravati posebnim istraživanjima. To se odnosi i na nesvrishodnost identifikacije uzroka za to. Dovoljno je reći da su oni su: svim posljedicama ratnih razaranja, opšte destrukcije od ljudskih žrtava preko opšte devastacije resursa, do destrukcije institucija; zatim svih nezaobilaznih postratnih problema, do današnje situacije karakteristične po političkoj nestabilnosti, nefunkcionalnosti državno-političkog uređenja, nejedinstvenom ekonomskom prostoru, velikom prisustvu korupcije, brojnim ograničenjima u poslovnom okruženju itd.

Nepovoljan imidž je jedan od važnijih uzroka niske konkurentnosti, a posebno jedno od najvećih uzroka dekuraziranja direktnih stranih investicija. Iako stoje ocjene da je slika o Bosni i Hercegovini u svijetu lošija od realnog stanja u zemlji FIPA je stanovišta da je promjena imidža zemlje jedan od najdugotrajnijih procesa i najtežih zadataka. Stavljajući ga na prvo mjesto među svim aktivnostima operacionalizacije STRATEGIJE, FIPA samo potencira njegov značaj, svjesna činjenica da u procese poboljšanja imidža BiH moraju biti neposredno i posredno uključeni većina državnih institucija i brojni drugi subjekti, a ne samo FIPA, neka ministarstva i mediji. Zbog toga u nastavku fokusirane mjere, aktivnosti i prijedlozi predstavljaju samo nekoliko aspekata ukupnog procesa poboljšanja imidža Bosne i Hercegovine.

Sveobuhvatnost i dugotrajnost procesa proizilaze iz činjenice da poboljšanje imidža Bosne i Hercegovine, iako se ograniči samo na funkciji privlačenja stranih investicija, obuhvata ne samo promjenu percepcije BiH kao zemlje u svijetu nego i promjene vlastite svijesti, promjenu slike o vlastitom identitetu. Najduži i najteži dio promjene imidža i identiteta Bosne i Hercegovine biće promjena mentaliteta, njegovo transformisanje iz apatije i pesimizma u samosvjesnost i optimizam koji se relativno brzo transformišu u akciju.

Uloga FIPE u unapređenju imidža Bosne i Hercegovine zakonski je eksplicitno postavljena u članu 5., stav 2. Zakona o Agenciji za unapređenje stranih investicija u Bosni i Hercegovini koji glasi: «**Agencija kreira imidž o Bosni i Hercegovini kao modernoj državi za ulaganja kapitala.**»

Operacionalizacija ove uloge podrazumijeva najmanje ali ne i jedino slijedeće mjere i aktivnosti:

- Osnivanje savjeta za poboljšanje imidža pri Vijeću ministara, u koji treba uključiti predstavnika odgovarajućih ministarstava, FIPE, agencije, predstavnike medija, kreativne lidere i dr.;
- Uvođenje funkcije – radnog mjesta brend menadžera pri Vijeću ministara koji bi koordinirao svim važnijim aktivnostima na poboljšanju imidža Bosne i Hercegovine;
- Koncipirati strategiju poboljšanja imidža Bosne i Hercegovine čija realizacija i implementacija treba da se odvija fazno, kroz projekte:
 - identifikacije sadašnjeg imidža BiH u svijetu, na osnovu jedinstvene metodologije,
 - identifikacija glavnih ciljnih skupina,
 - izrada strateškog plana poboljšanja imidža Bosne i Hercegovine,
 - identifikacija glavnih komponenti imidža Bosne i Hercegovine,
 - izrada projekata brendiranja za gradove, regije, sektore;
- Koncipiranje i realizacija projekta Turizam u funkciji poboljšanja imidža Bosne i Hercegovine;
- Koncipiranje i provođenje adekvatnih programa;
- Formiranje konzorcija agencija, instituta i eksperata za izradu strategije i projekata;
- Aplikiranje za sufinansiranje strategije navedenih i drugih projekata kod USAID i drugih potencijalnih finansirera.

2. IDENTIFIKACIJA I PREZENTACIJA RAZVOJNIH PROJEKATA I DRUGIH INVESTICIONIH MOGUĆNOSTI

Među ključne faktore dosadašnjeg skromnog uspjeha u promociji – privlačenju direktnih stranih investicija spadaju nedostatak, nedovoljna transparentnost i nepripremljenost projekata, lokaliteta i drugih mogućnosti za investiranje; skromna lista domaćih šansi koja će se promovirati, nediferenciranost sektora i prioriteta, i dr.

U usvojenoj Strategiji promocije – privlačenja direktnih stranih investicija u Bosnu i Hercegovinu jasno su fokusirani slijedeći prioritetnih sektori:

- metalna industrija,
- drvna industrija i industrija namještaja,
- turizam,
- prehrambena industrija,
- građevinarstvo,
- rudarstvo,
- elektroenergija,
- poljoprivreda.

Treba naglasiti da je ovo **ista prioriteta** i da ona ne isključuje bilo koji drugi sektor, granu ili drugi segment za privlačenje direktnih stranih investicija.

Glavni ciljevi u ovom segmentu Operativnog plana FIPA-e:

- Utvrditi investicione mogućnosti (projekte) u prioritetnim sektorima koji se mogu ponuditi stranim investitorima, i pripremati neophodne informacije u vezi sa projektom, a u skladu sa standardom koji će zadovoljiti potrebe i očekivanja investitora;
- Utvrditi raspoložive lokalitete mjesta – «greenfield» ili «brownfield» - koji predstavljaju pogodne lokacije za strane investicije u prioritetnim sektorima, i pripremiti neophodne informacije kako bi se potencijalnim investitorima omogućila procjena pogodnosti lokacija u skladu sa njihovim zahtjevima;
- Unutar lokalne poslovne zajednice poboljšati razumijevanje očekivanja stranih investitora i unaprijediti kapacitet lokalne poslovne zajednice u smislu pozitivne interakcije sa stranim investitorima kako bi se razvila jaka poslovna partnerstva i komercijalni odnosi.

Na osnovu utvrđenih prioritetnih sektora FIPA će razviti pristup i metodologiju za identifikaciju, prikupljanje i pripremu informacija o potencijalnim investicionim mogućnostima (projektima) i raspoloživim lokalitetima (lokacijama) koji su pogodni za strane investitore.

Glavne aktivnosti su:

- Prikupljanje podataka od lokalnih vlasti, poslovnih udruženja i pojedinačnih preduzeća o **potencijalnim investicionim mogućnostima (projektima)** u prioritetnim sektorima.
- Procjena utvrđenih investicionih mogućnosti i prikupljanje dodatnih informacija neophodnih za ocjenu njihove aktivnosti za potencijalne strane investitore.
- **Angažovanje i nadgledanje spoljnih konsultanata** koji rade na analizi i utvrđivanju investicionih mogućnosti u prioritetnim sektorima.
- Priprema (u saradnji sa stranama koje predlažu investicione projekte ili sa **spoljnim konsultantima**) informacija i pratećeg materijala prema standardu koji će zadovoljiti inicijalne potrebe i očekivanja potencijalnih stranih investitora.
- Razvoj i održavanje (uključujući i ažuriranje) baze podataka o investicionim mogućnostima (projektima) u ciljnim sektorima.
- Prikupljanje informacija o **raspoloživim lokalitetima** (lokacijama) od državnih i lokalnih vlasti, privatnih lica koja rade na razvoju poslovnih lokaliteta i drugih relevantnih strana.
- Procjena pogodnosti utvrđenih raspoloživih lokaliteta (lokacija) za investicione projekte u ciljnim sektorima.
- Priprema (u saradnji sa stranama koje posjeduju ili upravljaju pogodnim poslovnim lokalitetima) informacija i pratećeg materijala prema standardu koji će zadovoljiti inicijalne potrebe i očekivanja potencijalnih stranih investitora.
- Razvoj i održavanje (uključujući i ažuriranje) baze podataka o investicionim lokalitetima (lokacijama), koji su pogodni za projekte u ciljnim sektorima; sve informacije provjerene i kompletirane od strane FIPA-e.

Navedene, ali i niz drugih aktivnosti koje će FIPA sve potpunije obavljati, proizilazi iz njenih zakonskih zadataka, definisanih eksplicitno u članu 5. Zakona o Agenciji ..., kao:

- predstavljanje prednosti i karakteristika koje se odnose na projekte, i to: zakonski, ekonomski i finansijski okvir, poreski sistem, industrijsko okruženje, te olakšice koje se daju investitorima na državnom, odnosno entitetskom ili nižem nivou.

Organizaciono-izvedbeni aspekti za implementaciju ovog segmenta Operativnog plana skicirani su u Strategiji ... (str. 67.). Treba napomenuti da u uslovima nedovoljnih kadrovskih potencijala, umjesto timova, FIPA u pojedinim segmentima može započeti aktivnosti i sa koordinatorima, uključujući u većoj mjeri spoljne eksperte.

3. UNAPREĐENJE DOMAĆEG POSLOVNOG OKRUŽENJA

Uloga, obaveze i operativne aktivnosti FIPA-e u ovom segmentu izvorno proizilaze iz slijedećih eksplicitnih zadataka navedenih u članu 5. pomenutog Zakona:

- osiguranje informacija potencijalnim investitorima o zakonodavstvu Bosne i Hercegovine,
- praćenje i analiziranje investicionog okruženja na državnom i međudržavnom nivou,
- predlaganje legislative i zakonskih mjera u cilju unapređenja uslova investiranja.

Nizak nivo direktnih stranih investicija u Bosni i Hercegovini je posljedica brojnih ograničenja. Dobar dio njih (iz znatno šire liste) može se sistematizovati kroz slijedeće:

- kompleksna-glomazna i nedovoljno funkcionalna državno-politička struktura,
- spor proces privatizacije strateških preduzeća,
- niski kapacitet institucija vlasti, niska efikasnost uprave, politički rivaliteti između entiteta, ali i u okviru njih,
- slabosti u vladavini zakona,
- nepostojanje efikasne i jeftine infrastrukture,
- nestimulativan poreski sistem,
- fragmentiran ekonomski prostor,
- rast troškova radne snage,
- nepostojanje strategije i planova prostornog uređenja.

Šira elaboracija ograničenja je data u dokumentu Strategije promocije-privlačenja ...

Nepovoljno domaće poslovno okruženje u užem smislu najažurnije je dato u (četvrtom po redu) izvještaju Svjetske banke pod nazivom «Doing Business in 2007.» Prema tom izvještaju Bosna i Hercegovina je, po stepenu razvijenosti uslova poslovanja na 95 mjestu od analiziranih 175 zemalja, odnosno na 19 od 28 zemalja u regionu. Mjerenje i rangiranje je izvedeno na osnovu evaluiranja i rangiranja stanja u 10 oblasti. Najnepovoljnije stanje (rang) za BiH je u područjima: pribavljanja dozvola (160. mjesto), pokretanje posla (141.), registracija vlasništva (139), provođenje ugovora (117.), plaćanje taksi (111.), zapošljavanje i otpuštanje radnika (95.), zaštita investitora (83.).

Glavni cilj FIPA-e u ovom segmentu Operativnog plana treba da bude: Utvrditi osnovne barijere (ograničenja) investiranja i poslovanja stranim investitorima u Bosni i Hercegovini i, u saradnji s nadležnim organima i subjektima, predložiti izmjene propisa.

Glavne aktivnosti FIPA-e, koje će ona još detaljnije opracionalizovati kroz konkretne akcije, u ovom segmentu Operativnog plana su:

- Utvrditi osnovne barijere u poslovanju stranih investitora u BiH, putem saradnje sa FIC-om (Vijeće stranih investitora u BiH), kao i prikupljenih iskustava i problema već postojećih stranih investitora.
- Aktivno učestvovati u pripremi prijedloga harmonizacije propisa.

- Inicirati osnivanje one stop shopova na lokalnom nivou.

— U otklanjanju barijera i u unapređenju domaćeg poslovnog okruženja kao determinante privlačenja direktnih stranih investicija, FIPA treba slijediti, prezentirati i promovirati sveobuhvatni arsenal mjera i instrumenata utvrđenih u srednjoročnoj razvojnoj strategiji PRSP i u Strategiji promocije-privlačenja ... (2004-2007). FIPA treba posebnu pažnju posvetiti promociji bolje slike bosansko-hercegovačkog **zakonodavstva pogotovo u segmentu zaštite privatnog vlasništva**. Jedan od preduslova efikasne implementacije Strategije jeste **brža izgradnja jedinstvenog ekonomskog prostora**, odnosno jedinstvenih uslova privređivanja u Bosni i Hercegovini.

— FIPA bi trebalo, na sistematičan način i redovno, vršiti procjenu pozicije BiH u odnosu na zemlje konkurente u međunarodnim pokazateljima investicionog i poslovnog okruženja, konkurentnosti, rizika u zemlji itd. Na osnovu takve procjene trebalo bi definisati aktivnosti koje će na **najefikasniji način** dovesti do eliminacije barijera za investicije u podići međunarodnu percepciju BiH kao privlačne lokacije za ulaganja i poslovanje.

— Da bi se razriješila složenost i komplikovanost procedura neophodno bi bilo na lokalnim i regionalnim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini formirati urede za investiranje. Ovi uredi bi na jednom mjestu rješavali sva pitanja vezana za investiranje. U ove urede svi nadležni organi (od registarskih do finansijskih i inspeksijskih) bi dislocirali svoje stručne radnike, a uredi bi funkcionisali poštujući tri osnovna načela: a) sve na jednom mjestu, b) brzo i efikasno i c) sve za investitora.

— FIPA će stalno pokretati inicijative i nastojati da se uvedu ujednačeni propisi koji bi se primjenjivali u cijeloj BiH, kojima se upravlja registracijom investicija, izdavanjem dozvola i sl.:

- registracija (ili ponovna registracija) stranih investicija od strane kompetentnih sudskih vlasti trebalo bi se završiti u okviru 7 dana,
- izdavanje dozvola i drugi poslovi koji se tiču pokretanja kompanije i poslovanja kompanije koje su u nadležnosti opština (lokacijske dozvole, građevinske dozvole, itd.) trebalo bi da se završe u toku perioda od 15 dana,
- vlasti na većem nivou (entiteti, Brčko Distrikt i kantoni) bi imali savjetodavnu ulogu po pitanjima koja su u nadležnosti opštinskih odjela i nastupili bi kao drugostepeni sud u žalbama protiv rada ili odluka opštinskih odjela.

Kada se lokalne inicijative koriste za privlačenje i promociju stranih ulaganja, one bi se trebale razviti kao dopuna/aktivnosti FIPA-e.

— FIPA će nastaviti sa komparativnim praćenjem i analizom ograničenja i stimulativnih – podsticajnih mjera, njihove efikasnosti i sl. u zemljama regiona s ciljem izbora i predlaganja implementacije «najbolje prakse».

— U skladu sa svojom zakonskom ingerencijom «predlaganje zakonskih i pravnih mjera s ciljem unapređenja uslova investiranja», kao agencija BiH za promociju investicija, FIPA mora izgraditi kapacitete da može uticati ne samo na pojedine investicije nego da ima i svoj jaki uticaj i aktivno učešće u kreiranju politike odnosno relevantnog privredno-sistematskog okruženja: poreskoj politici, politici zapošljavanja, raznim podsticajnim i drugim mjerama kojima se determiniše privlačnost BiH kao lokacije za direktne strane investicije.

4. OSNIVANJE FONDA ZA PODRŠKU STRANIM INVESTITORIMA

Direktne strane investicije (DSI) su jedan od najvažnijih faktora rasta i razvoja ekonomije svake zemlje, a naročito zemalja u razvoju. Sve zemlje u tranziciji su liberalizovale svoje zakonske okvire i usvojile uži ili širi arsenal podsticajnih mjera u svrhu njihovog privlačenja. Zakonski okviri i povlastice su u prvoj-univerzalnoj liniji

bazirani na osnovnim principima i klauzulama kao što su: nacionalni tretman, klauzula najpovlaštenije nacije, zaštita od eksproprijacije, političkog i ratnog rizika, pravo na sticanje vlasništva na zemljištu i nekretninama, sloboda ulaganja, sloboda transfera, izbjegavanje dvostrukog oporezivanja i sl.

Međutim, uspjeh u privlačenju DSI je različit po zemljama, ne samo zbog razlika u političkoj stabilnosti, u nivou ekonomskog razvoja i različitih drugih «startnih» karakteristika svake zemlje nego, sve više, od arsenala različitih specifičnih povlastica, podsticajnih mjera i stimulacija.

I pored niza specifičnosti i originalnosti u većini zemalja, sve mjere podsticaja DSI se mogu analizirati u okviru četiri bloka:

- a) – poreske povlastice,
- b) – carinske olakšice,
- c) – slobodne zone, i
- d) – povlastice za kreiranje novih radnih mjesta, obuku i stručno usavršavanje radnika.

Dok su u prve tri skupine povlastica – podsticaja liste mjera i instrumenata dosta slične i približno jednako primjenjivane, povlastice pod d) su specifičnije, a što je najbitnije, u korelaciji sa ukupnom efikasnošću u privlačenju DSI. Najprije treba naglasiti da u tri od devet zemalja, od kojih je jedna BiH, nisu prisutne¹. U ostalim zemljama su različite i kreću se u slijedećem:

- U Sloveniji: Bespovratna novčana pomoć po jednom novom zaposlenom od 2.500 EUR (u proizvodnji) do 13.000 EUR u istraživanju i razvoju, uz besplatno usavršavanje zaposlenih kroz konkurs za sredstva lokalnih biroa za zapošljavanje,
 - U Hrvatskoj: Jednokratna novčana pomoć od 2.600 \$ za svakog novozaposlenog, uz novčanu pomoć za obuku i stručno usavršavanje radnika,
 - U Poljskoj: Pomoć za zapošljavanje do 4.000 EUR po jednom novozaposlenom i novčana pomoć za obuku i stručno usavršavanje u iznosu od 1.150 EUR po jednom zaposlenom,
 - U Češkoj Republici: Finansijska pomoć za zapošljavanje, obuku i stručno usavršavanje,
- itd.

Komparativna analiza podsticajnih mjera u više posmatranih zemalja potvrđuje pravilo da najveći broj njih u svom ukupnom arsenalu ima i mjere direktne i bespovratne novčane pomoći investitorima za ulaganja. S obzirom da je BiH daleko ispred svih kompariranih zemalja po procentu nezaposlenosti i da je nezaposlenost njen najveći ekonomski i socijalni problem, bilo bi opravdano na nivou Bosne i Hercegovine osnovati fond za podsticanje zapošljavanja putem povećanja direktnih stranih investicija. Neophodno je da Vijeće ministara Bosne i Hercegovine donese odluku o osnivanju Fonda za podršku stranim investitorima.

¹ Iscrpan komparativni pregled investicijskih povlastica u 9 odabranih zemalja Istočne i Jugoistočne Evrope dat je u STRATEGIJI PROMOCIJE – PRIVLAČENJA DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA U BOSNU I HERCEGOVINU, ... str. 25-27.

Sredstva ovog fonda bi se izdvajala u godišnjem budžetu BiH, uz operacionalizaciju njihovog odobravanja, korištenja i kontrole putem Ministarstva trezora i finansija, uz monitoring FIPA-e. Sredstva bi se odobravalala na osnovu precizno definisane procedure, od njihovog izdvajanja (formiranja Fonda), preko odobravanja po projektima, do monitoringa njihovog namjenskog korištenja. Vrednovanje i selekcija projekata bi se vršili na osnovu više kriterija, a najmanje slijedećih: broj novozaposlenih, učešće izvoza u ukupnoj prodaji, ekološki zahtjevi.

Cjelokupnu proceduru, od nacрта odluke i potrebne dokumentacije za operacionalizaciju – implementaciju ove podsticajne mjere treba da uradi FIPA.

Rok: 31. mart 2007.

5. PROMOTIVNE AKTIVNOSTI

Promocija investicija obuhvata razvoj i primjenu opštih i ciljnih promotivnih aktivnosti u vezi sa investicijama. Posebna pažnja posvećuje se promociji investicionih mogućnosti u prioritetnim sektorima, usmjerenim ka ciljnim grupama investitora i ciljnim preporučenim lokacijama investicija. Promotivne aktivnosti zasnivaju se na prethodnom istraživanju i analizi razvoja u prioritetnim sektorima i identifikaciji i određivanju prioriteta kod potencijalnih ciljnih grupa investitora. Aktivnosti na promovisanju investicija uključuju i praćenje kontakata sa investitorima i njihovo pretvaranje u potencijalne investicije.

Glavni ciljevi:

- **Stvaranje mogućih (potencijalnih) investicija na osnovu promocije investicionih mogućnosti u prioritetnim sektorima, uz primjenu ciljnog pristupa**
- **Ojačati saradnju FIPA-e sa regionalnim partnerima kako bi se razvili regionalni projekti i regionalne veze za promociju investicija u inostranstvu**
- **Jačanje mreža FIPA-e koja će biti u stanju da lobiraju u korist investicionih mogućnosti u Bosni i Hercegovini.**

Glavne aktivnosti:

- Na osnovu utvrđenih prioritetnih sektora i određenih ciljnih grupa investitora i ciljnih zemalja odrediti vrijeme i način održavanja promotivnih skupova.
- Definirati pristup promociji investicija i potrebne promotivne materijale za promotivne kampanje usmjerene ka ciljnim tržištima (grupe investitora i zemalja).
- Razvoj opštih i za sektore vezanih informacija, promotivnih materijala i materijala za prezentaciju.
- Razvoj posebnih investicionih mogućnosti (projekata) u prioritetnim sektorima i na prioritetnim lokacijama.
- Implementacija opštih i ciljnih aktivnosti na promociji investicija, uključujući promociju posebnih investicionih mogućnosti.
- Uspostavljanje kontakata sa investitorima i njihovo animiranje za ulaganja u Bosni i Hercegovini.
- Razvoj mreže za promociju investicija / multiplikatora.
- Informacije o investicionim mogućnostima i prateći promotivni materijali dostavljeni ciljnim investitorima:

- distribucija promotivnih materijala putem internet stranice FIPA-e,
 - distribucija promotivnih materijala putem javnih medija, itd.,
 - distribucija promotivnih materijala putem mreže promotera /multiplikatora,
 - direktna prezentacija investicionih mogućnosti potencijalnim ciljnim investitorima,
 - prezentacija investicionih prilika na konferencijama, seminarima itd.
- Aktivna saradnja mreže investicionih promotera na promociji investicionih mogućnosti u prioritetnim sektorima.

— Iako se stvaranje i promocija povoljnije domaće investicione klime odnose **generalno** na sve potencijalne investitore, posebnu pažnju **treba fokusirati na pojedine zemlje**, kao što su: Njemačka i Austrija (razvijene zemlje), susjedne zemlje (Hrvatska, Slovenija i Srbija), SAD, Velika Britanija, Japan, kao zemlje najveće svjetske investitore, Kinu, Indiju, Tursku i Maleziju, kao zemlje s velikom ekspanzijom ekonomije, odnosno zemlje u razvoju. FIPA će povećati efikasnost svog djelovanja ukoliko bude primjenjivala matričnu promociju privlačenja ulaganja sektor/zemlja, kako je to sugerisano (elaborirano) u dokumentu Strategije.

— U promociji – privlačenju direktnih stranih investicija u Bosnu i Hercegovinu FIPA **treba posebno apostrofirati**: evropske karakteristike Bosne i Hercegovine, sve uređeniji ekonomski prostor na nivou zemlje, legislativu koja se uređuje po sistemu Evropske unije, obučenu i jeftinu radnu snagu, blizinu evropskih tržišta posebno nakon izgradnje koridova 5C, ulazak zemlje u evropske integracije, položaj zemlje u odnosu na susjedne zemlje, i sl.

— FIPA treba ojačati svoju ulogu u prezentaciji i promociji «privatizacijskih ulaganja», ulaganja po osnovu koncesija, privlačenju privatnog kapitala u velike infrastrukturne projekte i drugo.

BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
Generalno tajništvo

Broj: 05-50-1-404/12
Sarajevo, 9.3.2012. godine

BOSNA I HERCEGOVINA PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO			
PRIMLJENO: 13-03-2012			
Organizaciona jedinica	Klasifikaciona oznaka	Redni broj	Str.
01-	50-1-	15-20/12	38

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BiH

- Zastupnički dom -

SARAJEVO

PREDMET: Odgovor na zastupničku inicijativu – dostavlja se

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 3. sjednici održanoj 7.3.2012. godine, utvrdilo je Odgovor na zastupničku inicijativu koju je uputila Dušanka Majkić, zastupnica u Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

U privitku proslijeđujemo Odgovor radi njegovog dostavljanja zastupnici.

S poštovanjem,

GENERALNI TAJNIK
Zvonimir Kutleša

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА

Број: 05-50-1-404/12
Сарајево, 7.3.2012. године

Душанка Мајкић, посланица у Представничком дому Парламентарне Скупштине Босне и Херцеговине, на 20. сједници одржаној 02. фебруара 2012. године, поднијела је следећу иницијативу:

" У складу са чланом 30. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора "Службени гласник БиХ", број 29/00 од 30.11.2000. године, Савјет министара БиХ је обавезан најмање једанпут годишње обавијестити Предсједништво БиХ и Парламентарну скупштину о извршавању мађенародних уговора. С обзиром да до сада Савјет министара никада није испунио ту обавезу, Парламентарна скупштина нема информацију о важећим билатералним уговорима, посебно о оним којима БиХ преузима кредитне и друге финансијске обавезе.

У складу с тим покрећем следећу иницијативу:

1. Да Савјет министара БиХ приступи изради свеобухватне анализе свих до сада потписаних и сукцесијом преузетих међународних уговора које је закључила БиХ.
2. Да Парламентарној скупштини БиХ и Предсједништву БиХ достави преглед свих важећих билатералних уговора (са наведеним основним елементима из уговора)
3. Да се Парламентарној скупштини БиХ и Предсједништву БиХ достави информација о међународним уговорима које је потписала или преузела по сукцесији БиХ за коју су надлежни органи државне управе констатовали неизвршење или проблеме у извршењу (у складу са чланом 27. горе наведеног закона)."

На посланичку иницијативу, Савјет министара Босне и Херцеговине је на 3. сједници одржаној 7. 3. 2012. године, утврдио следећи

ОДГОВОР

Министарство вањских послова Босне и Херцеговине размотрило је питање уважене посланице Душанке Мајкић и жели информисати слиједеће:

1. У вези са примјеном члана 30. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора "Службени гласник БиХ", број 29/00 од 30.11.2000. године, Министарство вањских послова свака три мјесеца и на крају године, доставља Савјету министара редовне извјештаје и списак свих ратификованих споразума које је закључила БиХ.
2. Министарство вањских послова, у прилогу одговора на ову иницијативу, доставља преглед свих билатералних и мултилатералних споразума које је закључила Босна и Херцеговина или је преузела

сукцесијом. Због величине материјала, преглед свих уговора достављамо у електронској форми.

3. У вези са извршавањем или проблемима са извршавањем међународних уговора, желимо истаћи да примјену сваког међународног споразума, прате надлежни органи државне управе, у чију надлежност спада материја која је регулисана уговором и о томе обавијештавају Савјет министара БиХ. Министарство вањских послова прати извршење међународних уговора из своје надлежности и није до сада констатовало било какве проблеме у извршењу ових међународних уговора.